



REGIONÁLIS FEJLESZTÉS OPERATÍV PROGRAM

2004-2006

Magyar Köztársaság



CCI No: 2003 HU 16 1 PO 001

Miniszterelnöki Hivatal
Nemzeti Területfejlesztési Hivatal
H-1015 Budapest Hattyú utca 14.
Tel: + 36-1-441-4400

BEVEZETÉS	4
1. ÖSSZEFOGLALÓ	4
2. EX-ANTE ÉRTÉKELÉS	8
2.1. Bevezetés	8
2.2. Menetrend	8
2.3. A tervezési folyamat körülményei	9
2.4. Az ex-ante csoport összefoglaló értékelése	9
2.5. Stratégiai Környezeti Vizsgálat	10
3. PARTNERSÉGI EGYEZTETÉS	12
I. Helyzetelemzés	16
1. A TERÜLETI FEJLETTSÉGET MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐK	16
1.1. Demográfia	17
1.2. A régiók gazdasági fejlettsége	18
1.3. Foglalkoztatás	24
1.4. Oktatás	25
1.5. Térségi elérhetőség	29
1.6. Települési életminőség	31
1.7. Helyi közigazgatás	34
1.8. A gazdasági-társadalmi fejlettség területi különbségei	35
2. TERÜLETFEJLESZTÉSI POLITIKA MAGYARORSZÁGON	38
1.1. A területfejlesztési politika tartalmi elemei	38
1.2. A területfejlesztés intézményrendszere	40
1.3. A területfejlesztési politikát érintő változások	41
3. KORÁBBI PROGRAMOK TAPASZTALATAI	42
3.1. A területfejlesztési támogatáspolitikai eszközrendszere	42
3.2. Előcsatlakozási Alapok	44
II. Program stratégia	48
1. SWOT ELEMZÉS	48
2. CÉLOK ÉS FEJLESZTÉSI STRATÉGIA	53
3. PROGRAM ÉS PRIORITÁS SZINTŰ VÁRHATÓ HATÁSOK ÉS SZÁMSZERŰSÍTETT INDIKÁTOROK	60
III. prioritások és intézkedések	64
1. PRIORITÁS 1. A TURISZTIKAI POTENCIÁL ERŐSÍTÉSE A RÉGIÓKBAN	66
1.1. Intézkedés 1. Turisztikai vonzerők fejlesztése	68
1.2. Intézkedés 2. Turisztikai fogadóképesség javítása	70
2. PRIORITÁS 2. TÉRSÉGI INFRASTRUKTÚRA ÉS TELEPÜLÉSI KÖRNYEZET FEJLESZTÉSE	72
2.1. Intézkedés 1. Hátrányos helyzetű régiók és kistérségek elérhetőségének javítása	74
2.2. Intézkedés 2. Városi területek rehabilitációja	75
2.3. Intézkedés 3. Óvodai és alapfokú nevelési-oktatási intézmények infrastrukturális fejlesztése	79
3. PRIORITÁS 3. A HUMÁNERŐFORRÁS-FEJLESZTÉS REGIONÁLIS DIMENZIÓJÁNAK ERŐSÍTÉSE	81
3.1. Intézkedés 1. A helyi közigazgatás és a civil szervezetek kapacitásépítése	84
3.2. Intézkedés 2. A helyi foglalkoztatási kezdeményezések támogatása	86

3.3.	<i>Intézkedés 3. Felsőoktatási intézmények és helyi szereplők együttműködésének erősítése</i>	88
3.4.	<i>Intézkedés 4. Régióspecifikus szakmai képzések támogatása</i>	90
4.	PRIORITÁS 4. TECHNIKAI SEGÍTSÉGNYÚJTÁS	91
4.1.	<i>Intézkedés 1. KTK technikai segítségnyújtás</i>	93
4.2.	<i>Intézkedés 2. ROP technikai segítségnyújtás</i>	95
5.	ÁLLAMI TÁMOGATÁSRA VONATKOZÓ KÖZÖSSÉGI SZABÁLYOK ALKALMAZÁSA	98
Iv.	A stratégia összhangja és konzisztenciája	100
1.	KÖZÖSSÉGI POLITIKÁKKAL VALÓ ÖSSZHANG	100
3.2.	<i>Regionális versenyképesség</i>	100
3.3.	<i>Európai Foglalkoztatási Stratégia (European Employment Strategy)</i>	101
3.4.	<i>Társadalmi befogadás</i>	102
3.5.	<i>ESZA horizontális témák</i>	102
3.6.	<i>Településfejlesztés és kiegyensúlyozott területi fejlődés</i>	103
3.7.	<i>Horizontális alapelvek: környezeti fenntarthatóság és esélyegyenlőség</i>	103
2.	ÖSSZHANG A HAZAI SZAKPOLITIKÁKKAL	105
3.2.	<i>Gazdaságfejlesztés</i>	105
3.3.	<i>Turizmus politika</i>	106
3.4.	<i>Foglalkoztatáspolitikai</i>	106
3.5.	<i>Oktatáspolitikai</i>	107
3.6.	<i>Társadalmi befogadás</i>	107
3.7.	<i>Közlekedés</i>	108
3.8.	<i>Környezetvédelem</i>	109
3.	A STRATÉGIA ÖSSZHANGJA ÉS KONZISZTENCIÁJA	109
3.1.	<i>A Közösségi Támogatási Keret stratégiájával, célkitűzéseivel és prioritásaival való összhang</i>	109
3.2.	<i>A ROP stratégiájának és prioritásainak belső összhangja</i>	111
v.	pénzügyi terv	113
1.	<i>Támogatási arányok</i>	113
2.	<i>Európai Beruházási Bank (EIB)</i>	114
vi.	A Regionális Fejlesztés Operatív Program végrehajtása	116
1.	IRÁNYÍTÁS	116
1.1.	<i>Az OP Irányító Hatóság</i>	116
1.2.	<i>Az irányításhoz kapcsolódó feladatok</i>	120
1.3.	<i>Speciális rendelkezések a közösségi politikákkal és a horizontális elvekkel való megfeleléshez</i>	126
2.	MONITORING	129
2.1.	<i>Az OP Monitoring Bizottság</i>	129
2.2.	<i>Indikátorok gyűjtése, beavatkozási területek kategorizálása</i>	131
3.	ÉRTÉKELÉS	133
4.	PÉNZÜGYI IRÁNYÍTÁS ÉS ELLENŐRZÉS	134

BEVEZETÉS

1. ÖSSZEFOGLALÓ

Magyarország 2004-2006-os időszakra vonatkozó Közösségi Támogatási Keretének részét alkotó Regionális Fejlesztés Operatív Program (ROP) mintegy 3 éves intenzív előkészítő munka eredményeként készült el. A tervezésbe bekapcsolódtak a területi tervezés központi, regionális, megyei, kistérségi és települési szintjei, valamint az egyeztetések során a lakosság széles rétegeit is bevonásra kerültek. Az elkészült dokumentum minden tekintetben megfelel a hazai területfejlesztési politika érdekeinek, az Európai Unió által megfogalmazott követelményeket alapján készült. Mindezekből következően a Regionális Fejlesztés Operatív Program várhatóan jelentős Uniós források bevonását teszi lehetővé és meggyorsítja a nemzeti területfejlesztési célkitűzések elérését.

Az Európai Unió regionális politikájának általános célkitűzése az Unión belüli területi egyenlőtlenségek csökkentése, a gazdasági és társadalmi kohézió erősítése. Ennek biztosítása érdekében az Európai Unió a Strukturális és Kohéziós Alapok keretében nyújt támogatást a társadalmi-gazdasági fejlődésben elmaradottabb tagállamoknak, régióknak.

A Strukturális Alapokra vonatkozó általános szabályozást tartalmazó 1260/1999. sz. EK Tanácsi Rendelet¹ értelmében, az 1. célkitűzés alá tartozó régióknak, illetve országoknak – ahol az 1 főre jutó GDP nem éri el az EU átlag 75%-át – a támogatások igénybevételeének feltétele az EU által meghatározott tervezési időszakra vonatkozó stratégiai tervezési dokumentum, a Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT) elkészítése. Az EU Bizottság – a tagállam kormányával az NFT-ről folytatott tárgyalás alapján – készíti el a támogatások jogi keretét jelentő ún. Közösségi Támogatási Keretet (KTK), amely tartalmazza az EU és a tagország pénzügyi kötelezettség-vállalását az adott EU költségvetési időszakban indított, előzetesen egyeztetett tagországi fejlesztési programok kapcsán.

A 2003 végén benyújtott programozási dokumentumokról szóló tárgyalások alapján a 2004-2006-os időszakra szóló KTK öt operatív programon keresztül kerül megvalósításra Magyarországon. Ezek egyike a **Regionális Fejlesztés Operatív Program (ROP)**, amely az ágazati operatív programokkal együtt biztosítja a Közösségi Támogatási Keretben kitűzött célok megvalósítását.

A Program kidolgozásakor a Nemzeti Fejlesztési Tervhez illetve a Közösségi Támogatási Kerethez való illeszkedésen túl figyelembe vételre kerültek a hazai területfejlesztési politika Országos Területfejlesztési Koncepcióban meghatározott hosszú távú céljai, valamint a régiók által kidolgozott fejlesztési stratégiák is.

A Regionális Fejlesztés Operatív Program a KTK negyedik célkitűzésének, Magyarország és régióinak kiegyensúlyozottabb területi fejlődésének magvalósításához fog közvetlenül hozzájárulni. A területi különbségek mérséklését többi OP is elősegíti az elmaradott régiók

¹ Official Journal of the European Communities L 161, 26.6.1999, 1. oldal

támogatásával. A ROP ugyanakkor teljes mértékben a regionális potenciál erősítését, valamint a nehézségekkel küzdő és hátrányos helyzetűek által lakott városi területek problémáinak megoldását célozza. A regionális versenyképesség javítását, a foglalkoztatottság növelését és az infrastruktúra fejlesztését szolgáló intézkedésein keresztül a ROP közvetetten a KTK többi három célkitűzésének a megvalósításához is hozzájárul.

A Regionális Fejlesztés Operatív Program **átfogó** célja a KTK negyedik specifikus célkitűzésének felel meg. Az átfogó cél elérése érdekében a Program keretében támogatott tevékenységeknek a régiók gyengeségeik kezelésére kell irányulniuk a különböző földrajzi, gazdasági, természeti és kulturális adottságokat figyelembe véve.

A Program stratégiája az alábbi **3 specifikus célt** határozza meg, amelyek mind hozzájárulnak a kiegyensúlyozottabb területi fejlődés, mint átfogó cél megvalósításához:

- 1. Természeti és kulturális értékekben gazdag elmaradott térségek belső erőforrásainak fejlesztése*
- 2. Vonzó települési környezet kialakítása és a gazdasági potenciál fejlesztése, tekintettel a hátrányos helyzetű kistérségekre*
- 3. A helyi szereplők alkalmazkodó képességének és együttműködésének fejlesztése*

A fenti célok elérését érdekében a Program **4 prioritást** (beavatkozási területet), jelöl ki, valamint azokon belül 11 intézkedés került kidolgozásra. A ROP prioritásai a következők:

- 1. A turisztikai potenciál erősítése a régiókban*
- 2. Térségi infrastruktúra és a települési környezet fejlesztése*
- 3. A humán erőforrás fejlesztés regionális dimenziójának erősítése*
- 4. Technikai segítségnyújtás*

Az EU pénzügyi hozzájárulása a programhoz 359,4 millió euró (91,5 milliárd Ft) folyó áron. Ebből 305,7 millió euró a Regionális Fejlesztési Alapból (ERFA), 53,7 millió euró pedig az Európai Szociális Alapból (ESZA) származó támogatás. A hazai társfinanszírozással együtt a Programra fordítható közkiadás 476 millió euró folyó áron, mely várhatóan további 80 millió euró magánforrást mobilizál majd. Így a Program pénzügyi értéke elérheti az 556 millió eurót (141,78 milliárd Ft).

A Regionális Fejlesztés Operatív Program és a KTK-t megvalósító többi Operatív Program összefüggései

Magyarország 2004-2006-ra vonatkozó Közösségi Támogatási Keretének általános célkitűzése az *EU társadalmi-gazdasági színvonalához való felzárkózás*, melyet a következő 4 specifikus célon keresztül kíván elérni:

- Versenyképesebb gazdaság*
- A humán erőforrások jobb kihasználása*

- *Jobb minőségű környezet és alpinfrastruktúra*
- *Kiegyensúlyozottabb regionális fejlődés*

E négy specifikus célkitűzés a KTK négy prioritásának felel meg, amelyeket öt Operatív Program valósít meg a KTK V. fejezetében leírtak szerint. Ezt az alábbi táblázatban foglaltuk össze:

	1. prioritás: A termelősze- ktor verseny- képességének a javítása	2. prioritás: Foglalkoztatás növelése és a humán erőforrás fejlesztése	3. prioritás: Közlekedési infrastruktúra fejlesztése és környezet- védelem	4. prioritás: A regionális és helyi potenciál erősítése	5. prioritás: Technikai segítségny újtás
GVOP	X				X
AVOP	X				X
HEFOP		X			X
KIOP			X		X
ROP				X	X

A KTK és az Operatív Programok prioritásainak rendszere is úgy lett kialakítva, hogy 2004-2006-os tervezési időszak kivételes körülményeire való tekintettel egyszerűsödjön a pénzügyi lebonyolítás és a monitoring. Mindemellett fontos megjegyezni, hogy valójában – mint azt már említettük – a KTK specifikus célkitűzései közül mindegyik Operatív Program több mint egynek az eléréséhez hozzájárul.

Az országos jelentőségű, nagytérégi szintű fejlesztéseket alapvetően az ágazati operatív programok, valamint a Kohéziós Alap tartalmazzák. A ROP lényegében kiegészíti az ágazati programok fejlesztéseit, mivel többségében helyi léptékű, ezen belül is az önkormányzati kompetenciába tartozó fejlesztéseket támogatja.

A területi jellegből következően a KTK és a ROP készítése során kiemelt figyelmet kellett szentelni a tartalmi átfedések kiszűrésére és ezzel együtt a többi OP keretében társfinanszírozott tevékenységekkel való összhang megteremtésére.

A ROP fent említett célkitűzései és prioritásai az alábbi, ágazati Operatív Programok által társfinanszírozott prioritásokat fogják kiegészíteni:

- 1 *A Gazdasági Versenyképesség OP* a befektetés-ösztönzést, a KKV-k fejlesztését, a K+F kapacitások megerősítést, valamint az e-gazdaság fejlesztését tekinti elsődleges beavatkozási célterületének.
- 2 *A Környezetvédelem és Infrastruktúra OP* a Kohéziós Alappal összehangolva, a nagyobb léptékű környezetvédelmi infrastrukturális beruházásokat, valamint a nemzetközi közlekedés-fejlesztési koncepcióba illeszkedő közlekedésfejlesztési, illetve a nemzeti szinten stratégia jelentőségű nagyobb léptékű közúti beruházásokat támogatja.

- 3 Az *Agrár- és Vidékfejlesztési OP* elsődleges célja a versenyképes mezőgazdaság erősítéséhez kapcsolódó beruházások ösztönzése, valamint a vidéki területek, többségében a falvak infrastrukturális fejlesztése, valamint az ott élő lakosoknak, a mezőgazdasági tevékenységeket kiegészítő alternatív jövedelemszerzési tevékenységeinek az ösztönzése.
- 4 A *Humánerőforrás-fejlesztés OP* főbb beavatkozási területei horizontálisan az ország egészében: az aktív munkaerő-piaci politikák támogatása, a társadalmi kirekesztés elleni küzdelem a munkaerő-piacra történő belépés segítségével, az oktatás és képzés fejlesztése az egész életen át tartó tanulás politikájának részeként, az alkalmazkodóképesség és a vállalkozói készségek javítása, valamint a humán erőforrás fejlesztéshez kapcsolódó – oktatási, szociális és egészségügyi – infrastruktúra fejlesztése

Az ágazati és regionális programok mellett a **határon átnyúló kapcsolatok** erősítése is fontos, amely abból adódik, hogy a megyék majdnem 75%-a rendelkezik államhatárral. Az EU az Európai Regionális Fejlesztési Alapból (ERFA) finanszírozott INTERREG Közösségi Kezdeményezés eszközeivel támogatja a határon átnyúló programokat. 2004-től kezdődően a határmenti térségek fejlesztése érdekében a következő határ-régiókban indulnak bi- és trilaterális programok:

- Osztrák-magyar,
- Szlovén-horvát-magyar,
- Román-szerb-magyar,
- Szlovák-ukrán-magyar.

A bilaterális kapcsolatokon túl Magyarország a Közép-Európai „CADSES” régióban transznacionális programokban, és európai régiók együttműködését támogató interregionális programokban is részt vesz.

Ahhoz, hogy a ROP érdemben segíteni tudja a területi különbségek mérséklését és számottevően hozzájáruljon a régiók és kistérségek társadalmi-gazdasági fejlődésének gyorsításához, szükséges, hogy az ágazati operatív programok keretében megvalósuljanak mindazok a fejlesztések, melyekhez a ROP intézkedései kapcsolódni tudnak, mintegy kiegészítve és erősítve azok hatását. Ennek feltétele, hogy az ágazati operatív programok területileg pontosan értelmezhetők legyenek, azaz területi hatásuk az egyes régiókban kimutatható és mérhető legyen. Ez szükségessé teszi, hogy valamennyi OP fejlesztései a programok végrehajtása során rendszeresen területileg értékelésre kerüljenek.

2. EX-ANTE ÉRTÉKELÉS

2.1. Bevezetés

A Strukturális Alapok programozásának koordinációját és a jövőbeni KTK Irányító Hatóság feladatait ellátó Nemzeti Fejlesztési Terv és EU Támogatások Hivatala az 1260/99 EK Tanácsi Rendelet 41. paragrafusa alapján megbízást adott a Regionális Fejlesztés Operatív Program (ROP) és a Programkiegészítő Dokumentum ex-ante értékelésére. Az ex-ante értékelés segítséget nyújt a Program relevanciájának és koherenciájának biztosításában és felelős kiindulási alapot teremt a tervezett tevékenységek megvalósításához, valamint a jövőbeni értékelések elvégzéséhez is.

Az Európai Bizottság elvárásaival összhangban az ex-ante értékelés:

- Értékelni, hogy a Program megfelelő eszközöket tartalmaz-e azon kérdések kezelésére, amelyekkel az ország, annak régiói és gazdasági ágazatai szembe néznek;
- Megvizsgálja, hogy a Program jól definiált stratégiai irányokat, prioritásokat és célkitűzéseket tartalmaz-e, valamint hogy a jelenlegi információk alapján ezek relevánsak és ténylegesen elérhetők-e.
- Hozzájárul a célkitűzések számszerűsítéséhez, valamint a folyamatos monitoring, és a jövőbeli értékelések alapjának kialakításához.
- Elemzi a megvalósítási és monitoring rendelkezések megfelelőségét, valamint segíti a projekt kiválasztási eljárás és értékelési kritériumok megtervezését.

2.2. Menetrend

A Nemzeti Fejlesztési Terv és EU Támogatások Hivatala megbízásából az értékelő csoport 2003. márciusának második felében munkához látott: március utolsó hetében felvette a kapcsolatot az Irányító Hatóság képviselőivel és a ROP tervezőivel. Előzetes javaslatait április közepéig eljuttatta a tervezők részére és közös konzultációra került sor a dokumentummal kapcsolatban.

Az értékelő csoport hozzájárult a ROP véglegesítéséhez is és tevőlegesen részt vett a ROP 4.3 fejezetének (A stratégia és a prioritások összhangja és konzisztenciája) értékelési megállapításainak kialakításában. A rendelkezésre álló idő rövidege miatt az értékelés első – a helyzetelemzésről, SWOT analízisről és a stratégia összhangjáról és konzisztenciájáról szóló – részének végleges változata 2003. június végére készül el. Az ex-ante értékelés második része 2003. október 2-án készült el és a Programkiegészítő Dokumentumot nem érintő, egyéb értékelési kérdéseket tárgyalta meg. Az ex-ante értékelés végső jelentése, mely tükrözi a Programban az Európai Bizottsággal folytatott tárgyalások eredményeként bekövetkezett legutolsó változtatásokat is, hivatalosan 2003. november 28-án került benyújtásra az Európai Bizottságnak.

2.3. A tervezési folyamat körülményei

A ROP elkészítése különösen nehéz és összetett feladat volt. Az Európai Bizottsággal való tárgyalás eredményeként megegyezés született arról, hogy a Nemzeti Fejlesztési Terv öt operatív programot tartalmaz, melyek közül négy ágazati (Gazdasági versenyképesség, Humán erőforrás-fejlesztés, Környezetvédelem és infrastruktúra, Agrár- és vidékfejlesztés) és egy a Regionális Fejlesztés Operatív Program. Mindez azt jelenti, hogy a fejletlenebb régiók számára is fontos strukturális fejlesztések főbb szempontjai az ágazati operatív programokban kerültek megfogalmazásra, míg – az átfedések elkerülése érdekében – a ROP elsősorban olyan sajátos területfejlesztési intézkedésekre összpontosít, amelyek hozzájárulnak a területi különbségek csökkenéséhez. Ezek az intézkedések kiegészítik az ágazati Operatív Programok intézkedéseit. Ugyanakkor az ex-ante értékelők véleménye alapján ebben a helyzetben Magyarországon a fejletlenebb régiókban nehezebb megvalósítani a problémák integrált megközelítését. A jövőbeni programozási tevékenységek során javítani kell az integrált megközelítés érvényesítésének feltételeit.

2.4. Az ex-ante csoport összefoglaló értékelése

Tekintettel azokra a körülményekre, amelyeket figyelembe kellett venni a ROP tervezése során, az ex-ante értékelés elfogadja a helyzetelemzés, a SWOT, a stratégia, prioritások és intézkedések közötti kapcsolatot, és támogatja a Program által megfogalmazott prioritásokat és intézkedéseket. Ezen túl az ágazati operatív programokhoz viszonyított kiegészítő jellegét és a Nemzeti Fejlesztési Terv célkitűzéseit is figyelembe véve, a ROP-ban megfogalmazott támogatási tevékenységek összhangban vannak Magyarország igényeivel és fejlesztési célkitűzéseivel. Az értékelő csoport helyzetelemzést, SWOT analízist és stratégiát érintő módosítási javaslatok jelentős részben bekerültek a ROP végső változatának szövegébe.

Az értékelés különböző aspektusait illetően a következő megállapítások tehetők:

- A *helyzetelemzés* jelenlegi változata az átalakítás eredményeként a regionális fejlődést meghatározó tényezők bemutatásával kezdődik. Az átalakítás eredményeként a helyzetelemzés jobban megmagyarázza az ok-okozati kapcsolatokat és annak leíró tartalma is jelentősen javult.
- Az új *SWOT elemzés* jobban kapcsolódik a helyzetelemzés különböző aspektusaihoz és így jobban alátámasztja a Program stratégiáját. Bár a ROP végső változata is egy SWOT elemzést tartalmaz az egész országra vonatkozóan, az értékelő csoport véleménye szerint ez már jobban bemutatja a fennálló állapotot.
- Az értékelő csoport úgy véli, hogy a *stratégia jelentősen javult* és a célok általában konzisztensek a helyzetelemzésben megfogalmazott problémákkal és szükségletekkel.
- A *belső konzisztenciát* illetően megállapítható, hogy ennek mértéke függ majd a ROP „regionális dimenziójának” érvényesülésétől a végrehajtásban. Ugyanez vonatkozik a ROP és a Közösségi Támogatási Keret és a ROP egyes prioritásai közötti konzisztenciára. A régiók közötti forrásallokáció szintén befolyásolja a ROP kitűzött céljainak elérhetőségét.

- A *célok számszerűsítését* illetően meg kell jegyezni, hogy a Program időtávja túl rövid ahhoz, hogy jelentős strukturális hatások következzenek be az időszakban. A Program hatásossága csak hosszabb távon figyelhető meg.
- A forrásallokációra vonatkozó korábbi javaslatok erőteljesebb hangsúlyt helyeztek a turizmust magába foglaló első prioritásra. Időközben a forrásallokáció eltolódott a térségi és települési környezetre vonatkozó 2-es, és a humánerőforrás-fejlesztést tartalmazó 3-as prioritás irányába. Ez az eltolódás érthető, hiszen ez utóbbi prioritások várható hatása nagyobb a hátrányos helyzetű régiók strukturális problémáinak kezelésére.
- Általánosságban megállapítható, hogy a szükséges *végrehajtási és monitoring rendszerek* és megállapodások érvénybe léptek vagy érvénybe fognak lépni 2004. január 1-re.
- Az *EU horizontális céljait* illetően megállapítható:
 - Hasznos lett volna, ha részletesebb információ áll rendelkezésre a regionális munkaerőpiac keresleti oldaláról és az esélyegyenlőségi vonatkozásokról. A jövőbeni programokban ezeket a vonatkozásokat jobban ki kell dolgozni és be kell mutatni annak érdekében, hogy a végrehajtás során lehetőség legyen ezek hangsúlyosabbá tételére.
 - A Regionális Fejlesztés Operatív Programnak tartalmaznia kell annak értékelését, hogy a program mennyire járul hozzá az esélyegyenlőség érvényesítéséhez. Az értékelőknek az a benyomása, hogy ez a vonatkozás nem volt kellően figyelembe véve. Mindazonáltal a Program végső változata tartalmaz számszerűsített célokat és indikátorokat e horizontális célhoz való hozzájárulás tekintetében (ld. II.3. fejezet) és a végrehajtási rendelkezések tartalmazzák a megfelelő projekt-kiválasztási kritériumok alkalmazása melletti elkötelezettséget (ld. VI.1.3. fejezet).
 - Az ex-ante értékelők egyet értenek a később részletezett stratégiai környezeti vizsgálat általános következtetéseivel.

A *regionális dimenziót* illetően elmondható, hogy a ROP végső tervezete erőteljesebb hangsúlyt helyez a kevésbé fejlett régiók szükségleteire, mint az Európai Bizottság részére 2003. május 5-én elküldött verzió. Meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy az a javaslat, mely a források legalább 75%-át a négy fejletlenebb régió számára irányozza elő, még mindig indikatív. A ROP valódi „regionális dimenziója” és hatása erősen függ attól, hogy ezek a régiók mennyire lesznek képesek megfelelő, „minőségi” projektet készíteni, hogyan tudják ezeket megvalósítani, valamint attól, hogy az Irányító Hatóság és a Közreműködő Szervezetek mennyire pro-aktív módon képesek a Program végrehajtására és monitoringjára².

2.5. Stratégiai Környezeti Vizsgálat

A 2000-2006-os időszakra érvényes Strukturális Alapokra vonatkozó szabályozás erőteljesebb hangsúlyt fektet a környezeti szempontok figyelembe vételére a korábbi programozási periódusokhoz képest. A többéves egyeztetések után, 2001. június 27-én elfogadott 2001/42/EK irányelv egyes tervek és programok környezetre gyakorolt hatásának felméréséről már kötelezően előírja a stratégiai környezeti vizsgálat elvégzését a Strukturális

² Ld. a Program VI.1.2. fejezetét.

Alapokhoz kapcsolódó tervek és programok esetében is, a következő programozási periódustól.

E fejleményekkel összhangban, 2002 elején született meg a döntés arról, hogy a Regionális Fejlesztés Operatív Programot alávetjük a stratégiai környezeti vizsgálat (SKV) folyamatának. Ennek megvalósítására biztosított lehetőséget a Közép és Kelet-európai Regionális Környezetvédelmi Központ (Regional Environmental Center - REC), mely szervezet több térségbeli országban támogatja a Strukturális Alapok programozásához kapcsolódóan a stratégiai környezeti vizsgálatok elvégzését. Három szervezet, a Miniszterelnöki Hivatal Nemzeti Területfejlesztési Hivatala megbízásából a VÁTI Területfejlesztési Igazgatósága, a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, valamint a REC közösen választotta ki azt a hazai szakértőkből álló ún. SKV Csoportot, akik a vizsgálatot végzik. A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, valamint a REC szakértője biztosította, hogy a vizsgálat módszertana érvényesítse az Európai Bizottság értékelési elvárásait.

Az SKV csoport 2002. májusában kezdte meg a munkáját. A ROP készítésének korábbi szakaszában – amikor még az informális egyeztetések folyamatban voltak a Bizottsággal a ROP szerkezetéről – készült programtervezetek folyamatosan értékelésre kerültek környezeti szempontból. Ezeknek az értékeléseknek az eredményét figyelembe vették a Program készítésének későbbi szakaszában. Az SKV csoport 2003. márciusában kezdte meg a ROP újbóli értékelését. Az értékelők nem minden SWOT elem megfogalmazásával értettek egyet, mely abból az ellentmondásból is adódik, hogy egyes, a gazdasági fejlődés szemszögéből erősségnek, vagy lehetőségnek számító elemek (pl. tranzitszerep), környezetvédelmi szempontból ellenkező érvényűek. Ezek feloldása a tervezőkkel, döntéshozókkal, valamint az érintett partnerekkel szoros együttműködésben, valamint a fenntartható fejlődés elvének alkalmazásával lehetséges.

A stratégiai környezeti vizsgálat általános következtetése az, hogy a megfogalmazott prioritások és intézkedések hatása környezeti szempontból nem jelentős. Mindazonáltal több tevékenység lesz majd pozitív hatású (különösen azok, melyek a tömegközlekedési rendszerek fejlesztését, városi területek rehabilitációját, a szemléletformálás és a regionális és helyi adminisztráció környezetvédelmi politikákra és szabályokra vonatkozó ismereteinek bővítését célozzák). A közúti infrastruktúra és a turisztikai beruházások lehetséges negatív hatásait mérsékelheti a kiegyensúlyozottabb és fenntartható területi fejlődéshez való hozzájárulásuk és a megfelelő projekt-kiválasztási kritériumok alkalmazása.

3. PARTNERSÉGI EGYEZTETÉS

A Regionális Fejlesztés Operatív Program a Miniszterelnöki Hivatal Nemzeti Területfejlesztési Hivatala (NTH) felelősségével készült el. A Hivatal időközben átkerült a európai uniós koordinációért felelős tárca nélküli miniszter irányítása alá. A szakmai tervezés a Hivatal háttérintézményénél, a VÁTI Kht. Területfejlesztési Igazgatóságnál létrehozott stratégiai tervező csoport feladata volt. Országos szinten a ROP, valamint az NFT regionális fejezetei kidolgozásának legfontosabb egyeztetési fóruma az NFT Regionális Munkacsoport volt, melynek ülésein az NFT kidolgozásában érintett tárcák képviselői és a regionális fejlesztési tanácsok ügynökségeinek vezetői rendszeresen megvitatták az elkészült dokumentumokat, programtervezeteket. A régiókon belül folytatott egyeztetéseket elsősorban a Regionális Fejlesztési Ügynökségek (RFÜ) szervezték, akik a tervezői munka minden fázisában aktívan bevonásra kerültek.

A partnerségi egyeztetés célja volt a Regionális Fejlesztés Operatív Program kialakításában a helyi kezdeményezések megismerése, a ROP tartalmának minél szélesebb körű ismertetése a társadalmi partnerekkel, a társadalmi partnerek véleményének megismerése a programról, valamint a vélemények feldolgozásával az operatív program végleges változatának kidolgozása.

A regionális és helyi hatóságokkal illetve a gazdasági és szociális élet képviselőivel folytatott egyeztetések különös figyelmet kaptak a ROP készítése során. Különösen fontos volt az, hogy a tervezők folyamatosan egyeztessenek az önkormányzatokkal, a civil szervezetek képviselőivel és közvetlenül is megismerjék a lakosság igényeit, mivel a ROP elsősorban a helyi, kistérségi és a településeken jelentkező fejlesztési feladatok megvalósítását célozza. A Regionális Fejlesztés Operatív Program végrehajtásának sikere azon is múlik, hogy a helyi szereplők milyen mértékben tudnak azonosulni a program céljaival és mennyire képesek bekapcsolódni azok megvalósításába.

Az egyeztetésbe mind országos, mind regionális, helyi szinten bevonásra kerültek a legfontosabb társadalmi partnerek. Így a partnerségi egyeztetések célcsoportjai voltak az Országos Területfejlesztési Tanács, a Regionális Területfejlesztési Tanácsok és ügynökségek, országos ernyőszervezetek (pl. kamarák), Megyei Területfejlesztési Tanácsok, Megyei Önkormányzatok, Kistérségi Társulások, Települési Önkormányzatok, a társadalmi partnerek, mint a regionális gazdasági érdekképviselői szervezetek (munkaadói, munkavállalói szervezetek), az önkormányzati érdekképviselői szervezetek, regionális tudományos, szakmai és civil szervezetek, ezen belül hangsúlyosan a környezetvédelemmel foglalkozók, valamint egyéb partnerek.

Az egyeztetés alapvetően a következő csatornákon keresztül történt:

- központi és regionális szakértői egyeztető fórumok szervezése;
- a Regionális Fejlesztés Operatív Programhoz kapcsolódó vélemények feldolgozására alkalmas, strukturált kérdőív megjelentetése a régiók, az Eufórium és a VÁTI honlapján;
- e-mailes vagy postai úton történő leveles (direct mail) megkeresés a régió partnerei, valamint az országos ernyőszervezetek és civil szervezetek felé;

- egyéb szakértői véleményezés a regionális fejlesztési ügynökségeken keresztül.

A társadalmi konzultáció folyamatában a férfi-női esélyegyenlőség elve érvényesült.

A Regionális Fejlesztés Operatív Programhoz kapcsolódó szakmai-társadalmi egyeztetése az alábbiak szerint alakult. A munka indításának szakaszában (2001. január- április) a régiók operatív programjainak helyzetelemzése és a SWOT elemzése, majd – 2001. júniusáig – a ROP megalapozását segítő regionális stratégiák kerültek széleskörű egyeztetésre. A program korábbi háttér tanulmányok és regionális részanyagok felhasználásával összeállított első változata a 2002. februári indító jellegű központi partnerségi egyeztető fórumon került megvitatásra.

Ezt követően az Európa-2000 Alapítvány Eufórium internetes oldalán on-line partnerségi fórum jött létre, ahol a ROP tervezetének társadalmi egyeztetése vált lehetővé. Ezen túl az Eufórium projekt keretében, szakmai és társadalmi szervezetek részvételével regionális vitafórumok szervezésére került sor (2002. májusban).

A kidolgozás egész folyamatában az elkészített részanyagokat a Regionális Fejlesztési Ügynökségek műhelymunkák keretében folyamatosan egyeztetették a régióban lévő szakmai-társadalmi partnerekkel. A megbeszélésekről jegyzőkönyvek készültek, amelyekben foglalt vélemények beépítésre kerültek a dokumentumba. A regionális egyeztetések mellett a RFÜ-k egy aktív projekt-gyűjtési folyamatot indítottak el, amelynek célja volt, hogy a helyi fejlesztési igényeket felmérje, és ezáltal a ROP tartalmát megalapozza.

A ROP többszöri átdolgozás után újabb formában a 2002. október 20-i Kormánydöntés után került nyilvánosságra. 2002. október 20. - 2002. november 15. között a Regionális Fejlesztési Ügynökségek az ágazati minisztériumokkal közösen minden régióban társadalmi egyeztetéseket folytattak, ezek keretében az ágazati és regionális OP-k megvitatására került sor. Az egyeztetések során számos konkrét javaslat került megfogalmazásra, melyek részben a Nemzeti Fejlesztési Terv tartalmát érintették, részben pedig tervezési módszertani kérdésekre, valamint a ROP tartalmára vonatkoztak. A Program továbbfejlesztése érdekében törekedtünk a javaslatok, megállapítások figyelembe vételére. Az ROP tervezet Európai Bizottságnak benyújtandó végső változatát az Országos Területfejlesztési Tanács 2003. április 29-ei ülésén megtárgyalta, annak tartalmával egyetértett. A Tanács tudomásul vette, hogy a regionális tanácsok elnökeiből álló Területfejlesztési Régiók Egyeztető Tanácsa nem ért egyet a tervezetben szereplő, a Közreműködő Szervezetek feladataira vonatkozó elképzeléssel, ezen belül a Regionális Fejlesztési Ügynökségek javasolt szerepével.

Az NFT ütemtervének megfelelően a ROP tervezet véglegesítésére 2003. áprilisában került sor. Ezzel nem állt meg a ROP tervezésének folyamata, de a munka súlypontja áttevődött a Programkiegészítő dokumentum kidolgozására. A végleges program kidolgozására a 2003. júliusi Bizottsági tárgyalási mandátumban foglaltak figyelembe vételével és a Programot érintő későbbi tárgyalásokat követően került sor.

A ROP kidolgozása során széleskörű egyeztetést folytattunk annak érdekében, hogy a Programmal kapcsolatos környezetvédelmi szempontok is értékelésre és megvitatásra kerüljenek. Ezt az ún. Stratégiai Környezeti Vizsgálat szolgálta, melynek összegzése fentebb olvasható. A vizsgálatra a Közép- és Kelet-Európai Regionális Környezetvédelmi Központ (REC) szakmai irányításával és az érintett civil szervezetek folyamatos bevonásával került sor.

Minden régióban átfogó egyeztetések folytak, amit különféle honlapok és erre a célra kialakított eszközök jól bizonyítanak. A Regionális Fejlesztési Ügynökségek és Tanácsok központi szerepet játszottak a regionális szintű partnerségi egyeztetések és programozási munka megszervezésében.

Az egyeztetés során beérkezett partnerjavaslatok összefoglaló értékelése

Az alábbiakban összefoglaljuk az egyeztetések során felvetődött legfontosabb módszertani és tartalmi javaslatokat, melyek többségét a program kidolgozása során figyelembe vettük.

Módszertani javaslatok:

- A civil szféra megerősítése és bevonása a fejlesztési programok kidolgozásába és megvalósításába, valamint ehhez kapcsolódóan az EU csatlakozásból következő ismeretek megszerzésére vonatkozó programok támogatása az önkormányzatok, a vállalkozások és a civil szervezetek felkészítése érdekében,
- A hozzászólók egyértelmű és világos kommunikációt igényeltek a NFT és így az egyes OP-k szerepéről, súlyáról, jelentőségéről, korlátairól, stb. a fejlesztési politikákban,
- A régiók fontosnak vélték a regionális fejlesztési ügynökségek, illetve a regionális intézmények integrálását a végrehajtás rendszerébe,
- A partnerek gyengének tartották a megyei szintű területfejlesztési tanácsok és önkormányzatok bevonását a tervezési/egyeztetési folyamatba, nem látták a megyei intézmények helyét és szerepét a folyamatban,
- A Balaton régió különálló intézkedései megjelenésének problematikáját a tervezési statisztikai régiók kiemelték, annak pénzügyi, szervezeti, intézkedési vonatkozásaival együtt.

Tartalmi javaslatok:

- A gazdaságfejlesztést közvetlenül szolgáló alacsonyabb rendű úthálózat fejlesztése mellett a kistelepüléseket összekötő mellékúthálózat fejlesztése,
- A kistelepülések tömegközlekedési rendszerekbe való fokozottabb bekapcsolására vonatkozó intézkedések,
- A természet- és környezetvédelmi szempontok kiemelt kezelése, különösen a környezetileg érzékeny térségekben, Balaton térségében, a Nemzeti Parkok területén,
- A leromlott státuszú területek, különösen a panellakótelepek szociális és építészeti szempontú revitalizációja.

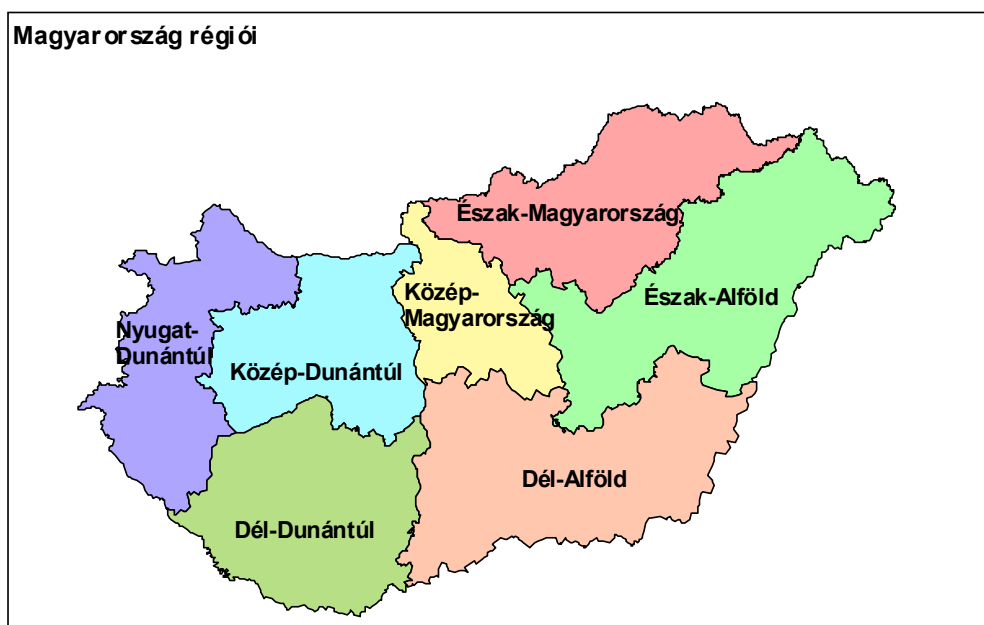
Több régióban felmerült az operatív programok közti szinergikus kapcsolatok bemutatásának igénye. Javasolták továbbá a Strukturális Alapokból származó források tervezett elosztási rendszerének részletes indoklását, valamint a végrehajtás rendszerének részletes bemutatását. Ugyanakkor sok javaslat olyan fejlesztési területeknek a ROP-ban való megjelenítését kérte, melyek más, ágazati jellegű programba valók, illetve tisztán nemzeti forrásokból lehetne

megvalósítani. Ilyen fejlesztési igények az országos főközlekedési utak és a vasút fejlesztése, a jelenleginél lényegesen több regionális repülőtér megjelenítése, a kórházfejlesztések, stb.

I. HELYZETELEMZÉS

1. A TERÜLETI FEJLETTSÉGET MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐK

Magyarország az elmúlt évtizedben történelmi léptékű társadalmi és gazdasági változások színtere volt. Sikeresen végbement a társadalmi, politikai és gazdasági átmenet, az ország túljutott az átalakulás legnehezebb szakaszán, és napjainkra olyan dinamikusan fejlődő, versenyképes, döntően nyugati orientációjú, nyitott piacgazdasággá alakult át, amely megkezdte felzárkózását az Európai Unió fejlettebb tagállamaihoz.



1. ábra: Magyarország régiói

Ugyanakkor a kilencvenes években a gazdaság fejlődése, a piaci viszonyok kialakulása és megszilárdulása differenciáltan ment végbe az egyes térségekben. Ennek következtében egyrészt a már meglévő – földrajzi fekvésből, korábbi ágazati szerkezetből, tradíciókból adódó – területi fejlettségi különbségek felerősödtek, másrészt az új gazdaságpolitikai helyzet a régiók és a kistérségek közötti gazdaság-társadalmi fejlettségbeli különbségek további növekedéséhez vezetett.

A területi különbségek visszatükröződnek mind a társadalom, mind a gazdaság területén, számszerűen is kimutathatóak a gazdasági versenyképesség, a turizmus, a foglalkoztatottság, a munkanélküliség, az oktatás és iskolázottság, az elérhetőség és az életminőség területén is.

Magyarország gazdasági-társadalmi helyzetéről valamint a területi különbségekről a Nemzeti Fejlesztési Terv helyzetelemzése ad átfogó képet. Jelen fejezet a Regionális Operatív Program által érintett problémákra koncentrálnak, míg néhány általános információ a jelentős területi különbségek kialakulásáról ad tájékoztatást.

1.1. Demográfia

A népességszám 1981 óta minden régióban csökken. A csökkenés mértéke nemcsak Európában, de világviszonylatban is egyedülálló mértékű. 1990 és 2001 között a népességszám 1,7%-kal, mintegy 180 ezer fővel csökkent. 2003. július végén 10 millió 121 ezer lakosa volt az országnak. A népesség kedvezőtlen korösszetétele – a 15 év alatti és a szülőképes korosztály alacsony aránya –, a rendkívül alacsony természetes szaporodás, a magas halálozási ráta, az alacsony gyermekvállalási kedv és az EU országok átlagánál jelentősen alacsonyabb várható élettartam miatt a népesség további jelentős fogyása várható.

Az élveszületések száma a legmagasabb a fejletlenebb régiók rurális térségeiben, elsősorban Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Hajdú-Bihar megye területén, melynek okai a vallási és kulturális tradíciókban, valamint a roma népesség magas arányában keresendők.

I.1 táblázat: Demográfiai mutatók									
	Népesség, 2001	Nép- sűrűsé g2001	Természetes szaporodás			Vándorlási különbözet			Népesség- változás 1990- 2001 (%)
			1000 lakosra						
			1990	1995	2001	1990	1995	2001	
Közép- Magyarország	2829047	409	-4,0	-4,7	-4,0	4,9	0,9	0,6	-4,6
Ebből: Budapest	1739569	3312	-5,1	-6,2	-5,7	5,8	-5,9	-8,1	-13,7
Pest megye	1089478	170	-1,6	-1,9	-1,1	5,0	13,9	14,7	+14,7
Közép-Dunántúl	1120610	100	+0,1	-1,7	-2,7	-0,3	0,8	2,0	+0,1
Nyugat-Dunántúl	1002959	89	-2,1	-3,3	-3,7	-0,2	1,3	1,7	-0,6
Dél-Dunántúl	993466	70	-1,8	-3,7	-4,1	-0,9	-0,1	-0,2	-1,8
Észak- Magyarország	1296504	97	-1,2	-2,9	-3,5	-4,5	-2,4	-1,6	-1,6
Észak-Alföld	1559073	88	+1,1	-0,5	-1,7	-4,3	-1,2	-1,4	+1,0
Dél-Alföld	1373194	75	-3,1	-4,2	-4,5	-0,4	0,2	-0,8	-1,2
Ország összesen:	10174853	109	-1,9	-3,3	-3,5	-	-	-	-1,7
EU-15	377920000	116	+1,5	+0,8	+1,0	+3,1	+2,0	+3,0	+3,7

Forrás: KSH, Eurostat

A gazdasági fejlettség és az életminőség területi különbségei **migrációs folyamatokat** indukálnak. A 80-as évek végén, 90-es évek legelején a bevándorlás legfőbb célterülete Budapest volt, különösen a fiatalok és a magasabban kvalifikáltabbak körében (bevándorlás mértéke 1985: 7,3‰, 1990: 5,8‰). Napjainkra ez a tendencia jelentősen megváltozott. A szuburbanizáció és a magas természetes fogyás következtében az elmúlt 12 évben Budapest lakossága jelentősen, közel 280 ezer fővel csökkent, az elvándorlás mértéke 2001-ben 8,1‰

volt. Az agglomerációba való kiköltözés következtében ebben az évben Pest megye népessége 14,7%-kal nőtt. Az ország többi részében a vándorlási különbözet alapvetően nem jelentős. Az elvándorlás üteme – egyre csökkenő mértékben ugyan - továbbra is a kevésbé fejlett régiókban, mindenekelőtt az Észak-Alföldön és Észak-Magyarország egyes megyéiben (elsősorban Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében) a legmagasabb, míg az ország nyugati felét, elsősorban Közép- és Nyugat-Dunántúlt pozitív vándorlási egyenleg jellemzi (évi 1,7-2‰).

1.2. A régiók gazdasági fejlettsége

Az elmúlt évtized területi folyamatait, illetve a kialakult térségi fejlettségbeli különbségeket alapvetően a gazdasági folyamatok, valamint a tradicionális és a rendszerváltás után modernizálódó ágazati szerkezeti elemek változása határozták meg.

Az egyes térségek gazdasági fejlettségét az elérhetőség és humán erőforrás feltételrendszerén túl leginkább meghatározó tényezők a külföldi működő-tőkének a helyi gazdaságban betöltött szerepe, a vállalkozói aktivitás és a vállalkozások piaci helyzete (a KKV szektor erőssége), az üzleti szolgáltatások fejlettsége és a kutatás-fejlesztés (K+F).

I.2 táblázat: Makrogazdasági mutatók								
	Egy főre jutó GDP (PPS) az EU átlagában (2000)	GDP beszerzési áron (milliárd Ft)		Folyóáras növekedés 1995-2001 (%)	Egy főre jutó GDP az országos átlag %-ában		Egy főre jutó bruttó jövedelmek az országos átlag %-ában	
		1995	2001		1994	2001	1994	2001
Közép-Magyarország	75,6	2296	6519	284	145,6	158,0	120,7	116,3
Közép-Dunántúl	49,9	555	1524	275	86,4	93,7	97,1	104,7
Nyugat-Dunántúl	56,6	565	1524	270	100,7	104,1	92,1	99,1
Dél-Dunántúl	37,2	448	1092	244	84,0	75,1	89,1	90,1
Észak-Magyarország	32,1	519	1242	239	69,6	65,1	89,1	86,1
Észak-Alföld	31,5	604	1511	250	73,9	66,1	87,1	88,1
Dél-Alföld	35,7	627	1438	229	83,3	71,1	87,1	95,1
Összesen:	49,7	5614	14850	265	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: KSH, Eurostat

A 90-es években a bruttó hazai össztermék (GDP) értéke leginkább a Közép-Magyarországi és az átlagosnál ugyancsak fejlettebb Nyugat-, illetve Közép-Dunántúli régiókban növekedett. A területi egyenlőtlenségek Európában szinte egyedülállóan nagy mértékét jelzi, hogy Közép-Magyarországon az egy főre jutó GDP 2,5-szeresen haladja meg a legkevésbé fejlett Észak-Alföldi régió hasonló mutatóját.

A gazdasági átalakulásnak egyik legfőbb trendje a terciarizálódás, vagyis a szolgáltatói szektor erősödése, azon belül is különösen a modern pénzügy-gazdasági szolgáltatások bővülése alapvetően a főváros túlsúlyának erősödésében játszott jelentős szerepet. Ugyanakkor az egyes régiók közötti – főleg nyugat-keleti irányú – fejlettségbeli különbségek megszilárdulása elsősorban a külföldi tőkebefektetések révén a középső és észak-nyugati országrészben meghonosodó modern iparágakra vezethető vissza.

I.3 táblázat: Befektetések vállalkozásokban					
	Jegyzett külföldi tőke aránya	1 lakosra jutó befektetett külföldi tőke	Külföldi érdekeltségű szervezetek száma	1000 főre jutó vállalkozások száma	
	az országos átlag %-ában (2001)			1994	2001
Közép-Magyarország	67,7	243,5	61,3	131	116
Közép-Dunántúl	9,4	85,0	6,8	93	78
Nyugat-Dunántúl	7,5	76,1	10,5	90	83
Dél-Dunántúl	1,8	18,1	6,0	108	76
Észak-Magyarország	6,2	48,3	3,2	61	58
Észak-Alföld	3,5	22,8	4,6	66	60
Dél-Alföld	4,0	29,5	7,6	87	71

Forrás: KSH

Az elmúlt időszakban a *külföldi tőke* és az ez által generált jelentős beruházások előnyben részesítették a fővárost és környékét, valamint a nyugati piacokhoz közelebb fekvő, jól megközelíthető, átlag feletti életminőséget biztosító befektetői és települési környezettel rendelkező térségeket. A három fejlettebb régióba érkezett az összes külföldi tőke közel 85%-a. 2001-ben Közép-Magyarországon egy főre több mint kétszer annyi működő-tőke befektetés jutott, mint a második legfejlettebb régióban, Nyugat-Dunántúlon, és tizenháromszor több mint a Dél-Dunántúli régióban.

A külföldi tőkebefektetések révén a három fejlettebb régióban új iparágak megjelenésével párhuzamosan erőteljes modernizációs folyamat ment végbe, elsősorban az autó- és autóalkatrész-iparban, az elektronikában és a számítástechnikában, a villamos-gépiparban, a logisztikai központok és a nagy kereskedelmi láncolatok fejlesztésében. Ez döntően befolyásolja a gazdasági térszerkezetet, mivel az így megtelepülő piacképes vállalatok kiegyensúlyozott és versenyképes foglalkoztatási viszonyokat biztosítanak. Az utóbbi években a külföldi tőke beáramlása és a beruházási hajlandóság növekedése az ország keleti felében található nagyvárosokban (régió és megyeközpontok), valamint a kiépülő autópályák mentén is jellemzővé vált. Fontos, hogy ez a tendencia tovább erősödjön és ezáltal az elmaradottabb régiók is bekapcsolódjanak a gazdasági vérkeringésbe.

A *mikro-, kis- és közepes vállalkozások* Magyarországon (az Európai Unióhoz hasonlóan) az összes vállalkozás több mint 99%-át teszik ki. A vállalkozói aktivitás magas: az ezer főre jutó működő kis- és középvállalatok száma 63,4, szemben az EU 52,4-es értékével, azonban a vállalkozások stabilitása terén elmaradások tapasztalhatók. Ugyanakkor a többségében hazai tulajdonú kis- és középvállalkozói szektor GDP-ből való részesedése csak 45% annak ellenére, hogy ez a szektor a magángazdaságban foglalkoztatottak kétharmadának, azaz 1,5 millió embernek biztosít munkahelyet. A hazai kis- és középvállalkozások különösen a kevésbé fejlett régiókban megfigyelhető további jellemzője, hogy többségükben a belső piacra, azon belül is a kereskedelemre, az idegenforgalomra, valamint személyi szolgáltatásokra specializálódnak, és ennek következtében termelékenységük és exportképességük is alacsony. A nagyobb ipari vállalkozásokkal, multinacionális társaságokkal való szállítói kapcsolatok erősödése maga után vonja a termelékenység növekedését, az egyes régiók jellemző gazdasági ágazataiban szükségessé teszi a szakképzettség javítását.

A *vállalkozási aktivitás* a Közép-Magyarországi, valamint a Közép- és Nyugat-Dunántúli régiókban magasabb, míg a keleti régiók alacsonyabb értékei a kedvezőtlenebb gazdasági

környezetre és szerkezetre utalnak. Ez köszönhető a humán erőforrások piaci igényekhez kevésbé illeszkedő képzettségi struktúrájának, és a növekedést indukáló – főleg külföldi – működő-tőkebefektetések alacsony arányának.

A *kutatás-fejlesztési* intézményhálózat területileg erősen koncentrált, néhány vidéki centrumtól eltekintve alapvetően a főváros túlsúlya jellemzi, Budapest adja a kutatóhelyek, a kutatók és a K+F ráfordítások mintegy felét. A vidéki centrumok közül egyetemi bázisán Szeged, Debrecen és Pécs (Észak- és Dél-Alföld, Dél-Dunántúl) rendelkezik a legfejlettebb, nemzetközileg is elismert K+F kapacitásokkal. Ugyanakkor jelentős problémát okoz, hogy a KKV-k többségének aktivitása a K+F terén rendkívül gyenge. Legtöbb esetben hiányoznak a K+F intézményeket, valamint a vállalatokat összekapcsoló hálózati struktúrák.

Az elmaradottabb régiók, térségek gazdasági felzárkóztatása és a munkahelyteremtés érdekében elengedhetetlen a befektetői környezet javítása, a befektetések ösztönzése, valamint a kis- és középvállalkozói szektor támogatása, termelékenységük javítása elsősorban tanácsadás és technológiai színvonaluk javítása révén. Ezen tevékenységek horizontálisan a *Gazdasági Versenyképesség Operatív Program* keretében kerülnek finanszírozásra.

A *gazdaságszerkezetben* fennálló különbségek egyrészt a természetföldrajzi környezet nyújtotta determinizmusokra (alföldi területek mezőgazdasága), másrészt a piacgazdaság kialakulásával fokozatosan változó gazdasági környezetre (Nyugat-Magyarország iparosodása) vezethetők vissza. A 90-es évek gazdasági változásai a főállásban mezőgazdaságban dolgozók számának és arányának jelentős csökkenését eredményezték, ami elsősorban az alapvetően mezőgazdasági jellegű alföldi régiókban jelentett nagyobb problémát. Az ipari szerkezetváltást és területi átrendeződést jelzi a modern ipari, technológiai ágazatokban foglalkoztatottak arányának jelentős növekedése a fejlett dunántúli régiókban (az EU átlagnál is iparosodottabb régiók), és a hagyományos iparágakban foglalkoztatottak csökkenése a tradicionálisan ipari térségekben (Észak-Magyarország). A tercier szektor (üzleti és bankszféra, turizmus) szerepe – mind a foglalkoztatottak számát, mint az ágazat GDP részesedését tekintve – egyre jelentősebb, különösen Budapest irányító funkciója miatt a Közép-Magyarországi régióban, valamint kisebb mértékben, a közszolgáltatások és az egyetemek miatt a regionális központokban.

<i>1.4 táblázat: A bruttó hozzáadott érték aránya és a foglalkoztatottak megoszlása a gazdasági ágak főbb csoportjai szerint (%)</i>						
	Mezőgazdaság		Ipar, építőipar		Szolgáltatások	
	Bruttó hozzáadott érték	Foglalkoztatottak aránya	Bruttó hozzáadott érték	Foglalkoztatottak aránya	Bruttó hozzáadott érték	Foglalkoztatottak aránya
Közép-Magyarország	1,0	1,9	24,4	26,3	74,6	71,8
Közép-Dunántúl	4,1	6,0	51,3	44,4	44,6	49,6
Nyugat-Dunántúl	4,6	5,4	49,2	41,9	46,2	52,7
Dél-Dunántúl	8,6	9,8	32,8	33,8	58,6	56,5
Észak-Magyarország	4,4	4,8	40,8	38,8	54,8	56,4
Észak-Alföld	9,1	8,1	31,3	34,1	59,6	57,8
Dél-Alföld	10,2	14,1	30,8	33,7	59,0	52,1
Országos átlag:	4,3	6,2	31,2	34,2	64,5	59,6
EU-15 átlag:	2,1	4,4	27,7	26,4	70,2	69,4

Forrás: KSH, Eurostat 2001

A regionális társadalmi-gazdasági különbségek markánsan megjelennek a jövedelmi különbségek területén is.

Az 1994-es, területileg viszonylag kiegyenlített jövedelmi viszonyok 2001-re jelentősen differenciálódtak: a gyorsabban fejlődő régiókban a keresetek növekedése jóval meghaladta az országos átlagot. Az 1 főre jutó jövedelmek különbségeit tovább fokozza a fejletlenebb régiók magasabb arányú munkanélkülisége, alacsonyabb aktivitási rátája és az aktív korú népesség kedvezőtlenebb aránya. Mindezek következtében a Közép-Magyarországi régióban átlagosan 34%-kal magasabb az 1 főre jutó jövedelem, mint Észak-Magyarországon.

I.5 táblázat: Jövedelmi viszonyok						
	Foglalkoztatottak havi bruttó átlagkeresete (1000 Ft)		Foglalkoztatottak havi bruttó átlagkeresete (1000 Ft, 2001)		1 főre jutó éves bruttó jövedelem (1000 Ft)	
	1994	2001	Férfiak	Nők	1994	2001
Közép-Magyarország	39,8	139,9	143,1	116,5	193,9	707,7
Közép-Dunántúl	32,6	102,0	108,1	83,9	144,3	637,2
Nyugat-Dunántúl	30,5	99,4	105,2	82,4	144,9	606,5
Dél-Dunántúl	30,6	89,9	94,1	77,1	125,2	552,8
Észak-Magyarország	30,0	90,3	95,0	77,7	117,4	527,8
Észak-Alföld	29,5	86,4	88,9	76,7	107,6	536,1
Dél-Alföld	30,0	88,1	88,6	77,9	118,9	580,4
Országos átlag:	33,9	108,9	113,3	92,2	143,7	608,7

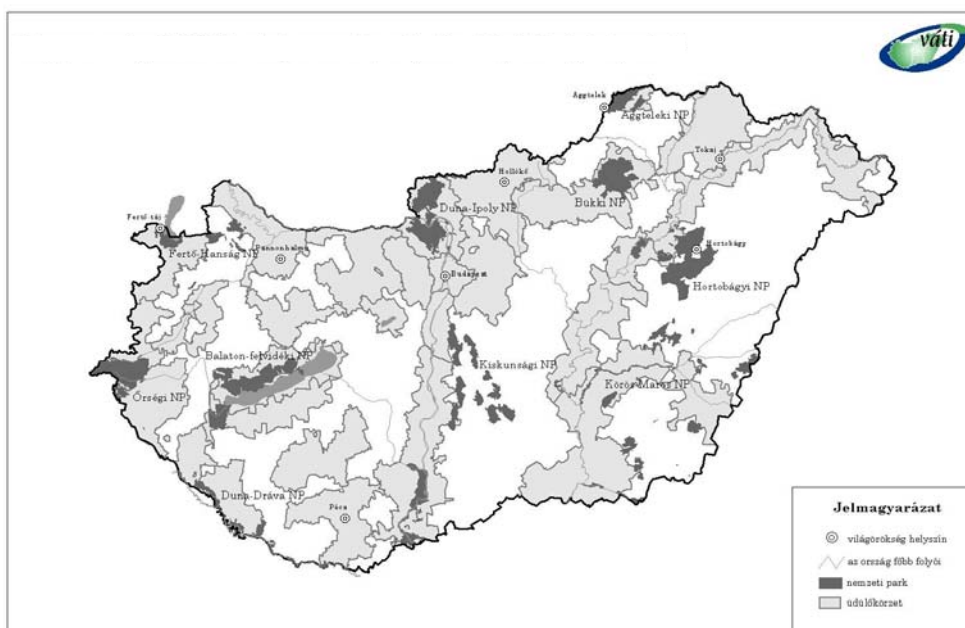
Forrás: KSH

A **turisztikai potenciál fenntartható fejlesztése**, az egyes régiók, térségek természeti, kulturális adottságainak hasznosítása jelentősen hozzájárul a regionális, helyi gazdaság erősítéséhez. A Regionális Fejlesztés Operatív Program eszközrendszerével a gazdaságot közvetlenül érintő fejlesztések közül elsősorban a turisztikai potenciál javításához járul hozzá, ezért a helyzetének bemutatására nagyobb hangsúlyt fektetünk.

A turizmus az elmúlt évtizedben a magyar gazdaság egyik húzóágazatává vált. Makrogazdasági jelentőségét tükrözi, hogy 2001-ben a GDP-hez való hozzájárulása (a mezőgazdaságét meghaladóan) 10,9% volt, a devizabevételeinek növekedése a 2002. évi – alapvetően külső okokra visszavezethető – enyhe visszaesés ellenére is dinamikus volt. Mindemelllett foglalkoztatási képessége is jelentős: közvetlenül és közvetve a turizmusban dolgozik az összes munkavállaló 6,5-7,7%-a.

Az ország két legjelentősebb vonzereje és nemzetközileg legértékesebb turisztikai térsége a főváros Budapest, valamint a Balaton, Európa legnagyobb fürdésre alkalmas édesvízű tava, de mindezek mellett az ország természeti, kulturális adottságait tekintve igen sokszínű. A kulturális turizmus a 8 Világörökség helyszín, az épített kulturális örökség, a múzeumok gyűjteményei, a nemzetközi hírnű művészeti élet és a népművészeti hagyományok értékeire építhet. A természeti adottságok közül nemzetközi összehasonlításban is jelentős az ország területén található gyógy- és termálvízkészlet. A változatos tájak, az álló- és folyóvizek, a 10 nemzeti park, a tájvédelmi körzetek és a kiemelt térségek megfelelő háttérrel adnak az aktív turizmus fejlesztéséhez. A turisztikai szempontból leginkább frekvenciált területek az ún. *üdülőkörzetekben* kerültek lehatárolásra, melyeket az 2. ábra mutat be, jelezve Magyarország nemzeti parkjainak és világörökségi helyszíneinek az elhelyezkedését is.

2. ábra: Magyarország üdülőkörzetei, nemzeti parkjai és világörökség helyszínei



A nemzetközi és a hazai kereslet növekedése ellenére a turizmus jövedelemtermelő képessége elmarad a lehetőségektől, mely a kedvezőtlen termékszerkezetre, a rövid tartózkodási időre, valamint az erős időbeli és területi koncentrátságra vezethető vissza. Az egy látogatóra jutó átlagos költség 2001-ben még mindig csak 142 eurót tett ki, amely csak ötöde a közel azonos számú látogatót fogadó Ausztria hasonló adatának, de még a többi közép-kelet-európai csatlakozó országok adataihoz viszonyítva is alacsony.

I.6 táblázat: Turisztikai alapadatok						
	Vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken (1000 db)		Átlagos tartózkodási idő a kereskedelmi szálláshelyeken (vendégéjszaka)		Szálláshely- szolgáltatásban, vendéglátásban foglalkoztatottak száma (fő)	
	1994	2001	1994	2001	1994	2001
Közép-Magyarország	4922	5675	2,3	2,5	21921	28503
Közép-Dunántúl	2620	2557	4,7	3,9	5979	7862
Nyugat-Dunántúl	2822	3458	3,5	3,7	6075	10184
Dél-Dunántúl	2863	2774	4,4	3,6	4661	7195
Észak-Magyarország	1267	1474	2,4	2,5	4595	6752
Észak-Alföld	1362	1765	3,1	3,5	5332	8519
Dél-Alföld	1119	946	2,6	2,4	5384	8013
Összesen:	16974	18648	3,2	3,1	53947	77030

Forrás: KSH

Az országban a szálláshelyek kínálata kétpólusúvá vált:

- egyrészt a kapacitások erősen szezonális kihasználtsága jellemző a fő célterületeken, elsősorban a Balatonnál;

- másrészt a kevésbé frekvenciált, de turisztikai értékekben gazdag területeken a létező vonzerők ellenére is sok esetben csak elégtelen mennyiségű és minőségű szálláshely- és szolgáltatáskínálat épült ki.

I.7 táblázat: Kereskedelmi szálláshelyek kapacitása						
	Összes kereskedelmi szállásférőhely				Összes szálláshelyből a szállodai férőhelyek aránya (%)	
	1994		2001		1994	2001
	ágyak száma (db)	aránya (%)	ágyak száma (db)	aránya (%)		
Közép-Magyarország	48 539	16,8	51 787	16,3	58,3	65,5
Közép-Dunántúl	50 778	17,6	56 848	17,9	20,2	22,3
Nyugat-Dunántúl	42 915	14,9	50 282	15,8	29,7	36,8
Dél-Dunántúl	68 332	23,7	63 134	20,0	26,0	30,6
Észak-Magyarország	28 011	9,7	35 022	11,0	20,6	18,2
Észak-Alföld	29 192	10,1	35 958	11,3	19,1	19,9
Dél-Alföld	20 853	7,2	24 598	7,7	24,9	25,5
Összesen:	288 620	100	317 629	100	29,7	32,8

Forrás: KSH

A turisztikai szolgáltatók általában, de különösen Budapesten kívül hiányos számítógépes- és nyelvtudással rendelkeznek. A turisztikai szektor fejlesztésének elengedhetetlen tényezője a szakmai képzettség növelése és a vendég-orientált szemlélet erősítése.

Nemzetközi összehasonlításban jelenlegi turisztikai kínálatával, vendégforgalmával és bevételeivel Magyarország nem tartozik Európa kiemelkedő turisztikai célterületei közé. Magyarország számára elsődleges versenytársat a szomszédos, illetve a közeli országok, így Ausztria, Csehország, Szlovákia, Lengyelország, Szlovénia, Horvátország és Románia jelentenek.

I.8 táblázat: Turisztikai potenciál nemzetközi összehasonlításban					
	Külföldi turisták száma (1000 fő) (2000)	Kereskedelmi szállásférőhelyek száma (2001)	Vendégéjszakák száma (2001)	Egy turistára jutó összes bevétel (USD)* (2000)	Idegenforgalmi bevételek a GDP %-ában (2000)
Magyarország	2992	317629	18648	114	7,5
Ausztria	17982	587305	86625	636	6,1
Lengyelország	17400	118213	45946	351	3,9
Csehország	4666	203972	37720	615	5,7
Szlovákia	1046	57332	11268	413	2,3
Szlovénia	1090	27695	6890	878	5,3
Horvátország	n.a.	165071	34058	n.a.	n.a.
Románia	3274	199320	18122	111	1,0

Forrás: KSH, Eurostat

**Az adatok közötti eltérések részben a különböző számítási módszerekből adódnak*

A régióként eltérő értékekre építve jelentős potenciál rejlik a turisztikai ágazat fejlesztésében. Az adottságok fokozottabb kihasználása révén törekedni kell a fogadóképességek területileg egyenletesebb eloszlására, új térségek turisztikai fejlesztésbe történő bekapcsolására, a társadalmi és gazdasági szempontból hátrányos helyzetű, de turisztikai adottságokkal rendelkező térségek esélyeinek javítására.

1.3. Foglalkoztatás

A kilencvenes évek elején a magyar *munkaerőpiac* legfontosabb jellemzői a foglalkoztatás és a gazdasági aktivitás drámai csökkenése, a munkanélküliség ugrásszerű növekedése, a munkaerő főbb szektorok és foglalkozások közötti átrendeződése. A regisztrált munkanélküliek száma 1993 elején meghaladta a 700 ezer főt, azóta folyamatosan csökken, 2001-re számuk kevesebb, mint a felére, a munkanélküliségi ráta pedig 5,7%- mérséklődött (EU: 7,6%). Noha az országos munkanélküliségi mutatók az uniós átlaghoz képest is kedvezőek, 2000-ben az aktivitási ráta 60,3%, a foglalkoztatási ráta pedig 56,4%, ami jelentősen elmarad az EU átlagától.³

Különös problémát jelent, hogy a munkaerő-piaci helyzet erős területi különbségei továbbra is fennmaradtak. Míg a fejletlenebb régiókban (Észak-Magyarországon, az alföldi régiókban és Dél-Dunántúlon) a foglalkoztatottsági ráta 2001-ben nem érte el az 50%-ot, és a munkanélküliségi ráta 8% körüli volt (egyes kistérségekben megközelítette a 20%-ot; pl.: 18,6% az Encsi kistérségben), addig Közép-Magyarország, valamint Közép- és Nyugat-Dunántúl foglalkoztatottsági rátája 55% körüli, munkanélküliségi rátája pedig alig haladja meg a 4%-ot.

A legtöbb uniós tagállammal ellentétben Magyarországon a nők munkanélküliségi rátája alacsonyabb, mint a férfiaké. Ám e különbség nem jelenti a nők kedvezőbb munkaerő-piaci helyzetét, hiszen foglalkoztatási rátájuk mindössze 49,7%, míg a férfiaké 63,3%. A nők munkaerő-piaci esélyhátrányai a hasonló munkakörökben mért több mint 10%-os bérelmaradásukban is kimutatható. A család és a munka összeegyeztetését nehezíti a részmunkaidős és más rugalmas foglalkoztatási lehetőségek hiánya, az intézményes gondoskodási formák helyenkénti szűkösége és rugalmatlan hozzáférhetősége.

A munkaerő-piaci problémák fontos forrása, hogy a szakképzési kínálat nem tudott megfelelően alkalmazkodni a régiók gazdasági igényeihez. Ezért fejleszteni kell az egyes térségek speciális gazdasági-társadalmi adottságaihoz illeszkedő modernebb ismereteket nyújtó át- és továbbképzések kínálatát. A munkanélküliek között magas a piacképes szakképzettséggel nem rendelkezők aránya. Ugyanakkor a munkaerőpiac strukturális problémáit jól illusztrálja, hogy egyes szakmákban és térségekben a szakképzett munkaerő hiánya jellemző.

A munkanélküliek jelentős hányada az alacsonyan képzettek köréből kerül ki, mely tovább nehezíti az elhelyezkedés lehetőségeit. Legnagyobb probléma a Dél-Dunántúli, Észak-Magyarországi, és Észak-Alföldi régiókban van, ahol a regisztrált munkanélküliek 45-47%-ának legfeljebb általános iskolai végzettsége van. E régiókban a legmagasabb a tartós munkanélküliek aránya, míg az aktivitási arány itt a legkedvezőtlenebb.

³ Az Európai Unió statisztikai rendszere a 15-64, a KSH a 15-74 éves népesség gazdasági aktivitását méri. E helyütt az összehasonlíthatóság érdekében a foglalkoztatási és aktivitási ráta a 15-64 éves korosztály gazdasági aktivitását vizsgálja, ezért ezen értékek eltérnek az I.8 táblázat KSH értékeitől.

1.8 táblázat: A 15-74 éves népesség gazdasági aktivitása

	Foglalkoztatottsági ráta (%)		Aktivitási arány (%)		Munkanélküliségi ráta (%)		Regisztrált munkanélküli			
	1994	2002	1995	2002	1994	2002	Férfi		Nő	
							1995	2001	1995	2001
Közép-Magyarország	57,8	54,4	58,4	56,6	7,5	3,9	41931	16554	40741	18720
Közép-Dunántúl	55,3	53,2	58,0	56,0	12,9	5,0	29104	16692	23163	15913
Nyugat-Dunántúl	59,8	56,4	58,3	58,8	9,7	4,0	20380	12569	13207	9711
Dél-Dunántúl	52,7	45,8	53,0	49,7	13,3	7,9	29317	24017	21057	20325
Észak-Magyarország	47,8	44,1	52,7	48,3	19,7	8,8	55454	43509	33636	31567
Észak-Alföld	48,2	43,9	52,3	47,7	18,7	7,8	65782	47788	39109	34102
Dél-Alföld	52,8	47,8	55,5	51,0	14,9	6,2	41295	27945	28589	23600
Ország:	53,9	49,9	55,9	52,9	12,8	5,8	283263	189074	199484	153938
EU-15 (15-64)	57,9	63,2	55,2	69,2	10,7	7,4				

Forrás: KSH

Csak hosszabb távon jelent megoldható problémát a roma kisebbség munkaerő-piaci helyzete. A jelentős részben alacsony iskolázottságú és képzettségű romák számára a munkaerőpiac alig kínál kereső foglalkozást, s így a cigányság foglalkoztatottsága durván a fele, munkanélküliségi rátája pedig az országos átlag négy-ötszöröse. Ez különösen súlyos gondot jelent az olyan fejletlenebb, rurális területeken és egyes városi településrészekben, ahol a roma népesség aránya az össznépességen belül jelentősen meghaladja az országos átlagot. E területek nagy része az Észak-Magyarországi, Észak-Alföldi és Dél-Dunántúli régióban, illetve a főváros egyes kerületeiben található.

Az elmaradott, kevés munkalehetőséget kínáló térségekben, az alacsony státuszú, többnyire hátrányos helyzetűek által lakott településrészekben jelentősen növelhető a foglalkoztatottság és ezáltal az életminőség a szociális gazdaságban rejlő lehetőségek, a helyi foglalkoztatási potenciál fokozottabb kihasználásával. A harmadik szektor azonban Magyarországon alulfejlett, eddig kevés, leginkább mintaértékű kezdeményezések indultak meg; a szociális gazdaságban rejlő lehetőségek kihasználatlanok. Ugyancsak hiányoznak a helyi foglalkoztatást elősegítő programok, stratégiák, amelyek szintén elsősorban a hátrányos helyzetű, alacsony iskolázottságú rétegek elhelyezkedését segíthetik elő.

1.4. Oktatás

A 2002/2003-as nevelési év kezdetén az országban 819 olyan település volt, ahol nem működött **óvoda**. A halmozottan hátrányos helyzetű és nagy gyerekszámú roma családokban élő gyermekeknél az átlagosnál nagyobb arányban fordul elő, hogy egyáltalán nem járnak óvodába, vagy jóval később (5-6 éves korban) kezdenek óvodába járni. Különösen az Észak-Magyarországi és Észak-Alföldi régió hátrányos helyzetű térségeinek településein – ahol a roma lakosság aránya jelentősen meghaladja az országos átlagot - nem elégséges az óvodai férőhelyek száma, ami miatt az intézmények nem tudják ellátni a törvényben előírt feladataikat. Ezért ezeken a területeken elengedhetetlen az óvodai ellátás infrastrukturális feltételeinek megteremtése, valamint a férőhelyek bővítése a meglévő épületek bővítése, felújítása, vagy az önkormányzatok tulajdonában lévő más épületek átalakítása által.

Az **általános iskolák** terület elhelyezkedése egyenletesebb az óvodai hálózaténál, ami részben a magasabb tanulói létszámmal magyarázható. Ugyanakkor a méretgazdaságossági szempontok miatt főként az aprófalvas térségek települései sokszor nem rendelkeznek önálló intézménnyel, ami a tanulók jelentős részét ingázásra kényszeríti. Az alföldi régiók tanyás szerkezetű térségeiben is gondot okozhat a tanulók eljutása az iskolába, főként a sokszor jelentős távolságok és a nem megfelelő tömegközlekedés miatt.

A kedvezőtlen demográfiai helyzet, a megfelelő korosztály számának gyors csökkenése az ország nagy részén a tanulólétszám jelentős csökkenését eredményezi (főként a fővárosban, a Dél-Alföldi és a Nyugat-Dunántúli régióban), míg egyes kisebb térségekben (Budapest agglomerációs övezete, valamint főként Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye területén) a szuburbanizáció illetve a roma családok tradícióiból adódó magas gyerekszám miatt a megfelelő korú gyerekek számának növekedése tapasztalható.

A nemzetközi (PISA 2000) és hazai vizsgálatok egybehangzóan igazolták, hogy a magyar oktatási rendszer a társadalmi-gazdasági helyzetből fakadó esélykülönbségeket, hátrányokat felerősíti, a települési és etnikai tényezők pedig tovább mélyítik azokat. Az esélykülönbségek szempontjából döntő tényező az erősödő szelekció, az iskolák társadalmi rétegek szerinti szegregálódása, ami leginkább a roma és a fogyatékkal élő tanulók pályafutását befolyásolja.

Napjainkban hozzávetőleg 770 homogén roma osztály van, ahol kb. 9000 roma gyermek tanul, s alakultak olyan iskolák is, ahol kizárólag roma tanulók oktatása folyik. A roma tanulók indokolatlanul felülreprezentáltak az enyhén értelmi fogyatékos tanulók általános iskoláiban, osztályaiban és tagozatain, arányuk ezekben az intézményekben ötször akkora, mint a közoktatási rendszer egészében. A roma tanulók körében nagyarányú a lemorzsolódás, az iskolarendszertől való kiszorulás, ami később jelentősen csökkenti foglalkoztatási esélyeiket.

I.10 táblázat: Az össznépesség és a roma népesség területi megoszlása⁴		
	Az össznépesség megoszlása (2001)	A roma népesség megoszlása (2001)
Nyugat-Dunántúl	9,8	3,6
Közép-Dunántúl	11,0	4,3
Dél-Dunántúl	9,7	12,0
Közép-Magyarország	28,1	124
Észak-Magyarország	12,6	35,2
Észak-Alföld	15,2	25,3
Dél-Alföld	13,5	7,3

Forrás: KSH

⁴ A roma népesség regionális megoszlásának kiszámításakor a 2001-es önbevalláson alapuló népszámlálás adatai lettek figyelembe véve.

Magyarországon a fogyatékosnak minősített gyerekek aránya 5,3%, ami csaknem kétszeres az uniós átlagnak. A sajátos nevelési igényű tanulók többsége olyan gyógypedagógiai intézményekben folytatja tanulmányait, melyeknek állapota leromlott, csak minden ötödik meglévő intézmény épült oktatási célokra. Ezek az intézmények megyei, regionális illetve országos vonzáskörzettel rendelkeznek. Az itt tanuló diákok családjuktól távol, sokszor nem megfelelő személyi és tárgyi feltételek között nevelkednek.

Az alapfokú oktatási rendszer infrastruktúrája területileg kiegyenlítetlen, erőteljes különbségeket mutat régióként, de főként a települések méretétől függően. Az oktatási-nevelési intézmények épületeinek 40%-a részben, 9,2 %-a teljes felújításra szorul. Döntő többségükben az akadálymentesítés nem megoldott, ami megnehezíti a fogyatékkal élők képzését. A hátrányos helyzetű települések oktatási-nevelési intézményei az országos átlagnál is rosszabb műszaki állapotban vannak, berendezésük, belső elrendezésük és világításuk sem felel meg a normáknak, fenntartásuk pedig nem költséghatékony.

I.11 táblázat: Az óvodai és általános iskolai ellátottság							
	Óvodák száma	Beíratott gyermekek száma	100 férőhelyre jutó óvodás	Általános iskolák száma	Általános iskolai tanulók száma	1 osztályra jutó tanulók száma	1000 lakosra jutó tanulók száma
Közép-Magyarország	991	88396	101	714	230918	20,9	82
Közép-Dunántúl	504	38257	92	438	108109	19,7	96
Nyugat-Dunántúl	542	31990	89	489	89258	17,0	89
Dél-Dunántúl	576	33486	92	466	92457	19,2	93
Észak-Magyarország	669	44797	98	638	128799	19,0	99
Észak-Alföld	713	59559	103	596	165045	20,6	106
Dél-Alföld	638	45800	94	511	129658	20,7	94
Ország összesen:	4633	342285	97	3852	944244	19,8	93

Forrás: KSH, 2002

A rendszerváltás után a **közép- és felsőfokú képzés** dinamikus bővülésével a lakosság képzettségi színvonala közeledett az EU átlaghoz. 2001-ben a megfelelő korú lakosság 60%-a (EU: 64%) járt érettségit adó **középfokú** oktatási intézménybe és további 20%-a szakiskolába. Ugyanakkor az iskolázottság területi különbségei a településkategóriák, illetve a régiók viszonylatában jelentősek. A népesség iskolázottsági viszonyait tekintve a középiskolai végzettséggel rendelkezők arányát illetően továbbra is a Közép-Magyarországi régió, ezen belül is a főváros (58,7%) emelkedik ki.

I.12 táblázat: A megfelelő korú népesség iskolai végzettsége						
	Általános iskolát végzett 15 évesnél idősebbek aránya (%)		Középiskolát végzett 18 évesnél idősebbek aránya (%)		Felsőfokú végzettségű 25 évesnél idősebbek aránya (%)	
	1990	2001	1990	2001	1990	2001
Közép-Magyarország	85,1	92,9	38,6	51,0	15,6	19,4
Közép-Dunántúl	80,2	90,2	26,2	34,3	8,4	10,4
Nyugat-Dunántúl	80,0	90,0	28,0	36,1	8,5	10,9
Dél-Dunántúl	76,8	87,7	24,6	32,0	7,9	9,9
Észak-Magyarország	76,6	87,1	25,9	33,2	7,7	9,3
Észak-Alföld	74,5	85,3	23,5	30,9	7,6	9,4
Dél-Alföld	75,7	86,9	24,3	32,3	7,6	9,8
Országos átlag:	79,4	89,1	29,2	38,2	10,1	12,6

Forrás: KSH

A kilencvenes években **felsőfokú** képzés is ugrásszerűen bővült. 2002-re az egyetemi és főiskolai hallgatók száma 341 ezer főre növekedett, elérte a megfelelő korosztály közel 25%-át. A nappali tagozaton tanulók aránya az összes hallgató közel 60%-a, mintegy 193 ezer fő. A felsőoktatásban részt vevő nők aránya ma már meghaladja a férfiakét (56,6%).

A felsőoktatásban a képzés helye szerint jelentős területi koncentráció figyelhető meg, annak ellenére, hogy minden régió rendelkezik fejlett felsőoktatási intézménnyel. Jellemző, hogy minden második hallgató továbbra is a Közép-Magyarországi régió intézményeiben tanul. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy az ország hagyományosan fejlett felsőfokú oktatási intézményei alapvetően a keleti országrészben (Észak-Alföld – Debrecen, Észak-Magyarország – Miskolc, Dél-Alföld – Szeged) és a Dél-Dunántúli régió (Pécs) egyetemi központjaiban találhatók.

<i>I.13 táblázat: Nappali tagozatos egyetemisták, főiskolások száma</i>				
	Képzés helye szerint		Állandó lakhely szerint* 1 000 lakosra	
	1994	2001	1994	2001
Közép-Magyarország	51 900	87 908	11,2	17,8
Közép-Dunántúl	5 837	14 403	9,7	16,6
Nyugat-Dunántúl	9 723	12 117	10,9	17,3
Dél-Dunántúl	9 892	15 821	10,0	15,7
Észak-Magyarország	9 543	10 723	11,5	17,1
Észak-Alföld	13 937	21 064	10,5	17,4
Dél-Alföld	15 354	22 035	10,4	16,3
Összesen:	116 186	184 071	11,3	17,1

*Forrás: KSH, *szülő állandó lakóhelye szerint*

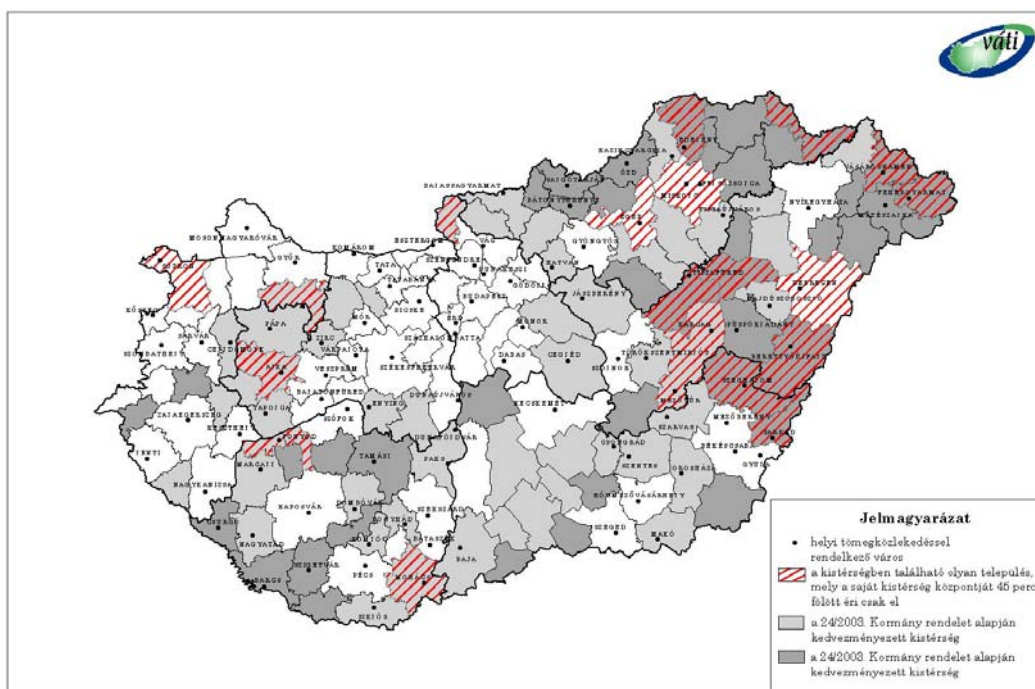
A felsőoktatás, mind a képzési struktúrát, mind pedig a tartalmát tekintve komoly nehézségekkel küzd. Az egyik legégetőbb probléma, hogy a képzési kínálat nem reagált megfelelő mértékben a regionális gazdaság változó igényeihez és a tudásalapú társadalom követelményeihez. További hiányosságot jelent, hogy az oktatás kevés hangsúlyt fektet a személyes készségek fejlesztésére, a diákoknak csak igen korlátozott mértékben nyílik lehetőségük arra, hogy a diploma megszerzése előtt gyakorlatot szerezzenek, ami megnehezíti a későbbi elhelyezkedést. E problémák gyökere részben a felsőoktatási intézmények valamint a helyi gazdasági szereplők és a közszféra közötti gyenge kapcsolatokban keresendő.

A KTK által támogatott fejlesztések részeként a felsőoktatási intézményeken alapuló Regionális Tudásközpontok kialakítása új lehetőségeket teremt mind a felsőoktatási intézmények képzési kínálatának tartalmának megújítását, mind pedig az intézmények régiókban betöltött szerepének újra definiálását illetően. A Regionális Tudásközpontok dinamikusabb szerepet játszhatnak a regionális gazdasági folyamatok befolyásolásában, a korszerű tudás közvetítésében, elősegítve ezzel a régiók tudásalapú fejlődését.

1.5. Térségi elérhetőség

A régiók közötti és régió belüli fejlettségi egyenlőtlenségek kialakulásának egyik oka a térségek **elérhetőségében** jelentkező különbség, valamint a régiókon belüli elégtelen közlekedési hálózat. A régiókon belüli gyenge kohéziót is nagy részben a belső közlekedési útvonalak hiánya vagy rossz minősége okozza. Az elérhetőség a gazdasági versenyképesség egyik legfontosabb tényezője, amely a tőke áramlása és a piaci kapcsolatok javításán túl az életminőség szempontjából is meghatározó jelentőségű. A közúton való elérhetőség tekintetében a Nyugat- és Közép-Dunántúli régiók helyzete a kedvezőbb, míg hátrányos helyzetű az Észak- és Dél-Alföldi, az Észak-Magyarországi valamint a Dél-Dunántúli régió. Azonban minden régióban található olyan perifériális területek, amelyek rendkívül rossz közlekedési feltételekkel bírnak.

3. ábra: A kistérségi elérhetőség területi különbségei⁵



A hazai **közúthálózat** minőségi jellemzői (teherbírása, balesetveszélyessége), valamint a gyorsforgalmi úthálózat alacsony sűrűsége nem elégítik ki a növekvő tranzit- és belföldi forgalmi igényeket. Az utak minőségének romlásához jelentősen hozzájárult, hogy míg az elmúlt évtizedben a közutak hossza mindössze 2%-kal bővült, addig a gépjárműállomány egyharmadával növekedett. A rossz vagy nem megfelelő minőségű utak aránya különösen Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Heves és Somogy megyékben magas. Az autópályák, autóutak hiánya elsősorban az alföldi régiók és a Dél-Dunántúl gazdasági versenyképességét csökkenti. Legkedvezőtlenebb helyzetben a közlekedési szempontból perifériális térségek, ezen belül is az említett régiók határmenti térségei vannak, mely területeken különösen magas a zsáktelepülések száma. Az EU csatlakozás, megkönnyítve a határ menti együttműködések fejlődését elsősorban az északi határterületeken és az Európai Unió új keleti határa mentén hozhat változást, ahol különösen kevés és szűk a közúti határátkelőhelyek átbocsátó-képessége.

A helyközi közlekedés jelentős részét lebonyolító **vasúthálózat** sűrűsége ugyan megfelelő, eloszlása viszonylag egyenletes, de az előregedett járműpark, a villamosított pályaszakaszok alacsony aránya, és a pályatest állapota különösen megnehezíti egy korszerű, gyors, környezetbarát közlekedési rendszer viszonylag gyors kialakítását.

A főváros központú, sugaras szerkezetű főútvonal és vasúthálózat, valamint a folyami hidak elégtelen száma gátolja a regionális kapcsolatok erősítését, és jelentős egyenlőtlenségeket okoz az elérhetőség színvonalában. A fentiekben túl az egyes régiókban belül, kistérségi szinten az elmaradottabb térségek települések fejlődését nagyban gátolja a hiányos közlekedési hálózat, sokszor hiányoznak környezetvédelmi szempontból fontos, településeket elkerülő, tehermentesítő, illetve összekötő utak. Az **alacsonyabb rendű közúthálózat fejlesztése** a településközi elérhetőség javításán túl a gazdasági tevékenységek bővítését gátló szűk

⁵ A térkép egy, a VÁTI Kht. által megrendelt tanulmányon alapul.

közlekedési keresztmetszetek oldása szempontjából is fontos. Ezek a fejlesztések a Regionális Fejlesztés Operatív Program keretében valósulnak meg.

I.14 táblázat: Az országos közút- és vasúthálózat mutatói						
	Főút (km)		Egyéb országos közút (km)	Közút összesen (km)	100 km ² -re jutó országos közút (km)	100 km ² -re jutó vasút hossza (km)
	Autópálya autóút	Első és másodrendű				
Közép-Magyarország	158	486	1908	2605	37,6	10,3
Közép-Dunántúl	138	922	2905	3965	35,3	9,7
Nyugat-Dunántúl	72	1021	3756	4848	43,1	8,2
Dél-Dunántúl	18	976	3338	4334	30,6	8,4
Észak-Magyarország	119*	815	3777	4655	34,7	7,4
Észak-Alföld	5*	1157	3749	4905	27,7	9,0
Dél-Alföld	56	1073	3881	5010	27,3	7,6
Összesen:	566*	6503	23313	30322	32,6	8,4

KSH 2001 *2002. december

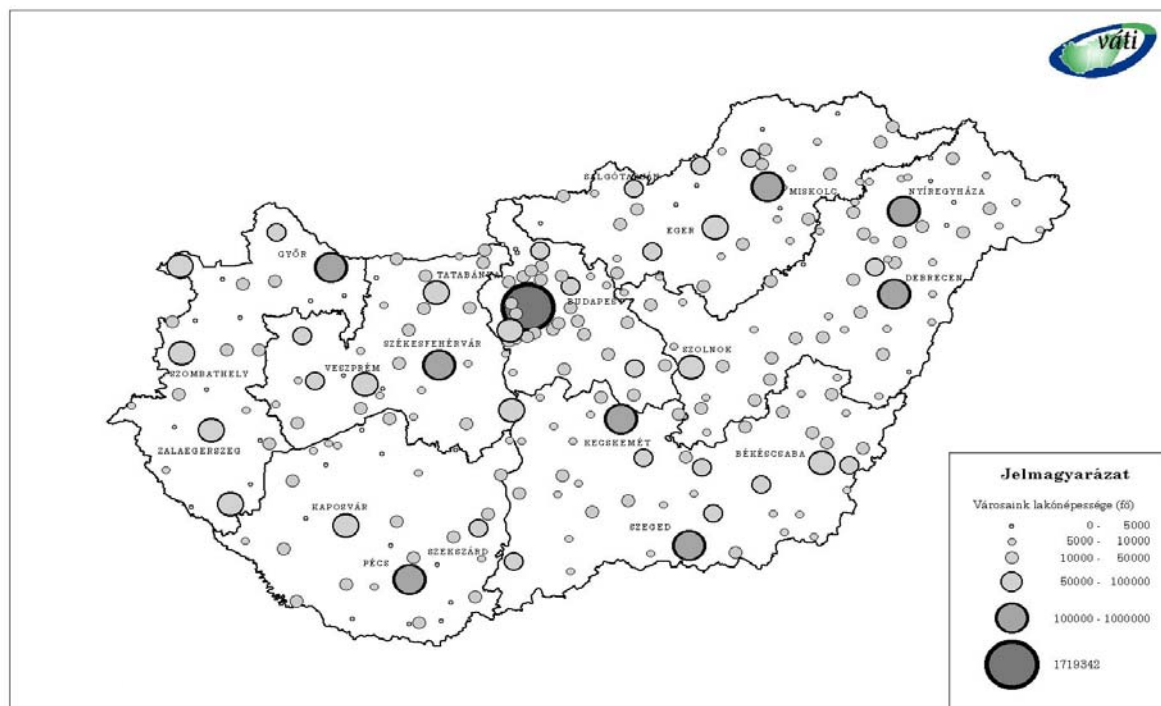
Bár az ország helyi és helyközi **tömegközlekedési** hálózata nemzetközi összehasonlításban igen fejlettnak mondható, egyes – főként periférikus helyzetű – térségek ellátottsága nem megfelelő. A járműpark korszerűsítésre szorul és a tömegközlekedés kiszolgáló létesítményeinek (buszöblök, várók, buszsávok, stb.) komfortfokozata is rendkívül alacsony. Ezen eszközök fejlesztése, valamint a tömegközlekedési ágak közti összehangolás javítása szükséges, hogy legalább stagnáljon, de inkább bővüljön a helyi és helyközi tömegközlekedést igénybe vevők száma. A tömegközlekedési szolgáltatások fejlesztése az életminőség és a települési környezet javítása, a gyorsabb elérhetőség biztosítása, valamint a közlekedésbiztonság növelése érdekében lenne indokolt.

1.6. Települési életminőség

A helyi életminőségben meglévő különbségek elsősorban nem regionális szinten nyilvánulnak meg, hanem sokkal inkább kistérségek, települések között jellemzőek.

Magyarországnak sajátos a településhálózata, a főváros és közvetlen agglomerációja meghatározó, hiszen itt él az ország népességének közel egynegyede (kb. 2,4 millió fő), miközben a település hierarchiában következő város Debrecen csupán 200 ezer lakossal rendelkezik; azaz a városszerkezetből hiányoznak az európai középvárosnak tekinthető, 300-500 ezer lakosú, jelentős regionális szerepkört betöltő városok.

4. ábra: A magyarországi városok lakónépesség szerinti megoszlása



I.15 táblázat: Településhálózat jellemzői			
	Települések száma	Városi jogállású települések száma*	Lakónépesség aránya
-199	311	-	0,4
200-499	701	-	2,3
500-999	690	-	4,9
1000-1999	648	2	9,1
2000-4999	504	36	14,8
5000-9999	139	81	9,5
10000-19999	79	74	10,9
20000-49999	42	42	11,9
50000-99999	12	12	7,5
100000-199999	7	7	9,5
200000-	2	2	19,1
Összesen:	3135	256	100,0

*Forrás: KSH 2002. *2003.*

A térségek gazdasági életében és a lakossági szolgáltatások biztosításában meghatározó jelentőséggel elsősorban a regionális központi szerepet betöltő **nagyvárosok** (Debrecen, Miskolc, Szeged, Kecskemét, Pécs, Győr, Székesfehérvár) és egyéb megyei jogú **közpénvárosok** bírnak. Ezek általában dinamikusan fejlődő központok, melyek a környezetükben jelentős térszervező erővel bírnak, ami gazdasági és szolgáltató központ szerepük mellett a jobb elérhetőségből és infrastrukturális ellátottságból fakadó kedvezőbb befektetői környezetből is adódik.

Ugyanakkor a múlt rendszer örökségeként a nagyobb városok többségében jelentős beruházásihiány halmozódott fel. Ez egyrészt megfigyelhető a sokszor jelentős turisztikai és kulturális értékkel rendelkező történelmi városközpontokban, ahol az alulhasznosított, vagy nem megfelelően hasznosított építészeti értékkel rendelkező épületállomány és a rendezetlen közterületek rontják a városok befektetés-vonzó képességét, a helyi lakosság munkához jutását és lakókörnyezetét, valamint gátják a további fejlesztéseknek.

Ezekben a városokban, de leginkább Budapesten és agglomerációjában egyre jelentősebb problémát jelent a közlekedési eredetű levegőszennyezés és zajterhelés, a szükséges zöldfelületek hiánya. A környező kisebb településeken az egyre erősödő szuburbanizáció és a nagyvárosokban megfigyelhető dezurbanizáció folyamata nyomán fellépő hiányosságokat csak lassabban követi az infrastruktúra és a szolgáltató szektor fejlődése.

A nagyobb városok egyes településrészein az elszegényedés jelentősen fékezi a gazdasági fejlődést és az újjászerveződést is, továbbá kedvezőtlenül hat a közbiztonságra. Itt a lakosság túlnyomó többségét alacsony jövedelmű nyugdíjasok, munkanélküliek, többszörösen hátrányos helyzetű csoportok (például romák) teszik ki.

A kistérségek többségének központja olyan – sokszor funkcióját veszítő – **kisváros**, amely hiányos infrastruktúrájából, a kistérség hátrányos társadalmi-gazdasági helyzetéből adódóan nem képes térségszervező erőként dinamizálni környezetét, és biztosítani a környező települések intézményi ellátását. Ezen kisebb városok fejlesztése különösen az elmaradott területeken, hátrányos helyzetű kistérségekben hozhat meghatározó eredményt.

A kis lélekszámú, rossz infrastruktúrájú települések (községek) lakókörnyezetének minősége más típusú problémákat hordoz. Legrosszabb helyzetben Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Baranya megye periferiára szorult aprófalvas térségei vannak, ahol a többnyire alacsony iskolázottsággal rendelkező – sokszor nagyrészt roma – lakosság szociális helyzete amúgy is rendkívül kedvezőtlen. A rossz közlekedési infrastruktúra (zsáktelepülések, tömegközlekedés hiányosságai, stb.), az alapellátást biztosító (elsősorban oktatási és szociális) intézményrendszer kiépítetlensége, valamint a munkalehetőségek hiánya a fiatalabb, és elsősorban a képzettebb korosztályt elvándorlásra kényszeríti. A helyben maradó lakosság elöregedésével tovább romlik e települések helyzete.

Magyarországon a rendszerváltozás utáni kényszerűen gyors gazdasági struktúraváltás miatt jelentős számban fordulnak elő **barnamezős területek**. Üres laktanyák országszerte, nagyobb felhagyott vagy alig működő ipartelepek pedig elsősorban a korábbi nagyobb nehézipari és bányászati központokban (pl.: Észak-Magyarország, középhegységi tengely, Dél-Dunántúl) találhatók.

A barnamezős területek, a használaton kívül került vagy alulhasznosított ipari területek és volt laktanyák nemcsak a városképet rontják, hanem komoly terület-felhasználási, városüzemeltetési, környezeti gondokat is okoznak nagyon sok településen. A területen felgyülemlett szennyezés gyakran komolyan veszélyezteti környezetét. A nem hasznosított terület nemhogy az értékével arányos “jövedelmet” nem tudja megtermelni, de gazdasági veszteség a korábban működőképes termelői infrastruktúra és az épületállomány pusztulása is. E területek látványa demoralizáló, a település imázsát károsan befolyásolja és a közbiztonságot is ronthatja. A gondokat fokozza, hogy – éppen az ipari termelés megszűnése következtében – a barnamezők jelentős része amúgy is gazdaságilag depresszív környezetben helyezkedik el, ahol általában magas a munkanélküliség és alacsony a terület tökegvonzó képessége. E területek leromlott állaga és szennyezett környezete miatt az újrahazsnosítás

teljes egészében üzleti alapon nem oldható meg, a befektetői tőke a zöldmezős lehetőségeket részesíti előnyben. Ez földhasználati, környezetvédelmi, gazdasági és társadalmi szempontból is kedvezőtlen és a fenntartható fejlődésre való törekvés ellen hat.

1.7. Helyi közigazgatás

Az Alkotmány alapján a Magyar Köztársaság területe Budapest fővárosra, fővárosi kerületekre, megyékre (19), városokra és községekre tagolódik. A helyi önkormányzatok működését alapvetően az 1990. évi LXV. törvény szabályozza. Feladataik jelentős része a terület- és a település fejlesztéséhez, illetve a helyi közszolgáltatások nyújtásához kapcsolódik (pl. településrendezés, környezetvédelem, ivóvízellátás, csatornázás, csapadékvíz-elvezetés, helyi közutak, közterületek fenntartása, köztisztaság biztosítása, oktatás, nevelés, szociális- és egészségügyi ellátás stb.).

<i>I.16 táblázat: Települési önkormányzatok száma régiónként</i>	
Közép-Magyarország	210
Közép-Dunántúl	407
Nyugat-Dunántúl	649
Dél-Dunántúl	654
Észak-Magyarország	605
Észak-Alföld	389
Dél-Alföld	254
Összesen	3168

Forrás: KSH, 2002.

A helyi közigazgatás működésének hatékonysága jelentősen befolyásolja a helyi gazdasági, társadalmi és kulturális kezdeményezések, fejlesztési elképzelések megvalósulásának sikerét.

A Strukturális Alapokból és a Kohéziós Alapból származó uniós támogatások jelentős része önkormányzati fejlesztéseket fog érinteni, melyek elsősorban a Regionális Fejlesztés Operatív Program keretében kerülnek megvalósításra. Az uniós támogatások hatékony felhasználásának, ezen belül különösen a projektek tervezésének és megvalósításának érdekében elő kell segíteni a helyi közigazgatás kapacitás-fejlesztését, valamint a köz-, a non-profit és a vállalkozói szféra közti együttműködés erősödését.

Az önkormányzatok kedvezőtlen vagyoni helyzete alapvetően negatív hatással van a működési hatékonyságra, amit kiemelten figyelembe kell venni a helyi társfinanszírozás tervezésénél. Ugyanakkor a helyi közigazgatásban dolgozók sokszor hiányos ismerete és kapacitása kedvezőtlenül hat ezen szervezetek hatékonyságára, ezért az önkormányzati köztisztviselők képzésének és továbbképzésének jelentős szerepe van.

Az intézmények hatékony, átlátható működésének biztosításához, ügyfélbarát szolgáltatások nyújtásához fontos a különböző minőségbiztosítási rendszerek, szervezetkorszerűsítési módszerek megismerése, az informatikai és elektronikus kormányzatra vonatkozó ismeretek fejlesztése, ezáltal az infokommunikációs technológia nyújtotta lehetőségek jobb kihasználása és az elektronikus kormányzás feladataira való felkészülés. Az uniós támogatások hatékony felhasználása és az abszorpciós képesség növelése érdekében az alapvető idegen-nyelvi tudás mellett alapos ismeretekre van szükség a vonatkozó közösségi jogszabályok (pl. közbeszerzés) tekintetében és a Strukturális Alapok és a Kohéziós Alap felhasználását

érintően. Szükséges továbbá a projektek előkészítésében, végrehajtásában résztvevő többi érintett folyamatos képzése is, így fontos olyan képzési és tanácsadási programok lebonyolítása, amelyben a regionális fejlesztések szempontjából fontos, a település-, térségfejlesztésben érintett non-profit szervezetek is részt vesznek.

A korábbi évek fejlesztései ellenére a régiókban az infokommunikációs műszaki infrastruktúra és a közösségi intézmények kiépítése terén jelentős a lemaradás. A számítógéppark hiányosságai, a hálózatok alacsony kiépítettsége és a lassú adatátvitel jelentősen megnehezíti az elektronikus információcserét, valamint az e-közigazgatás kiépítését a helyi közigazgatásban.

1.8. A gazdasági-társadalmi fejlettség területi különbségei

A gazdasági, társadalmi és infrastrukturális adottságokból eredő jelentős területi különbségek több szinten értelmezhetők, így jellemzőek a főváros és az ország többi része, az egyes régiók, valamint a kistérségek és a települések viszonylatában.

A főváros kiugró fejlettsége

A **főváros fejlettsége** szembevetendő, Budapesten él az ország népességének 17%-a, miközben részesedése az előállított bruttó hazai termékből 35% (2001). Előnye a magas népsűrűségből, üzleti-irányítási központ jellegéből és az innováció-transzfer központ szerepköréből következik. A korszerűnek tekinthető és magas hozzáadott-értéket képviselő ágazatokban (üzleti szolgáltatások, kutatás-fejlesztés, idegenforgalom), valamint gazdasági teljesítőképességét (GDP/fő) tekintve Budapest túlsúlya vitathatatlan. A működő vállalkozások 28%-a fővárosi, a külföldi érdekeltségű cégeknek több mint fele, a jegyzett tőke 53%-a koncentrálódik itt. A humántőke koncentrációját jelzi, hogy 2001-ben Budapesten tanult a felsőoktatásban hallgatók 41%-a és a kutatás-fejlesztés ráfordításainak 65%-a is itt realizálódott. A főváros központi szerepéhez a centrális földrajzi fekvés és a közlekedési hálózat koncentrált jellege is hozzájárul. Ugyanakkor Budapestet egyre erősebben sújtják a nagyvárosi problémák. A környezet terhelése megnőtt, a gépkocsiállomány és az ingázók számának emelkedésével romlott a közlekedési helyzet, a város belső kerületeinek szlömösödő lakóterületein pedig romlott az életminőség. Problémát jelent, hogy a főváros gazdasági-társadalmi potenciáljának jellemzően csak a fővárosi agglomerációban van jelentős dinamizáló hatása, mely a távolabbi térségekben kevésbé érvényesül.

A nyugat-keleti megosztottság

A gazdasági-társadalmi fejlettség, a lakossági jövedelmek és a munkanélküliség jellemzőit nagytérégi szinten vizsgálva a főváros kiugróan kedvező fejlettségi mutatóin túlmenően mindenekelőtt a határozott nyugat-keleti megosztottság tűnik szembe, elsődlegesen az északnyugati és középső országrész sikeres szerkezetváltása és megújulása áll szemben az ország többi részének lassabb ütemű felzárkózásával.

Az **északnyugati térség** mai dinamikája meghatározóan a földrajzi fekvésnek, a gazdasági szerkezetváltásban domináns szerepet játszó nyugati piacokhoz való közelségének köszönhető, miközben a térséget mindennapi kapcsolatrendszer fűzi a szomszédos, gazdaságilag fejlettebb osztrák tartományokhoz. Közép-Magyarország, Nyugat- és Közép-Dunántúl képzett, és az Európai Unió átlagához viszonyítva alacsony bérköltségű, a feldolgozóipar igényeinek megfelelő képzettséggel rendelkező, tapasztalt munkaereje és az

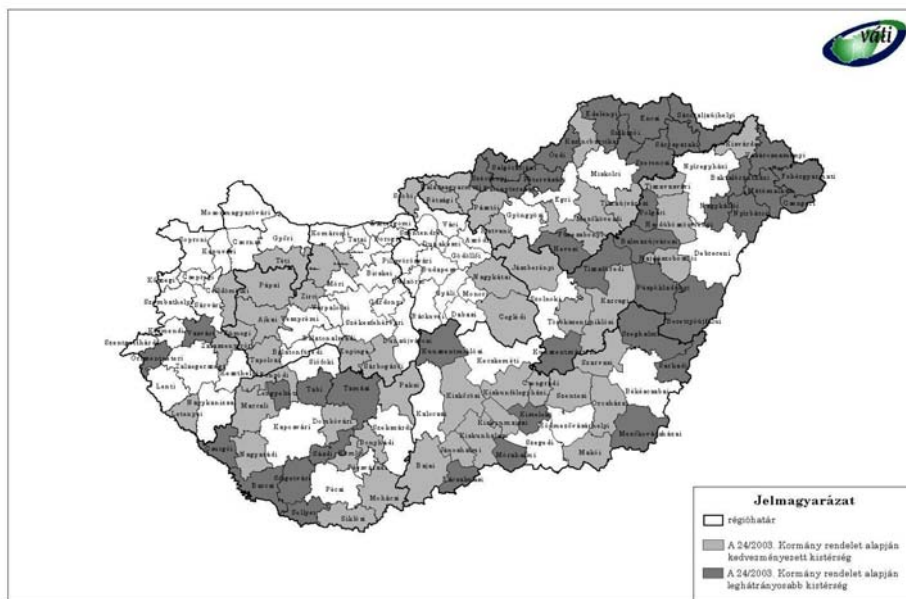
országos átlaghoz képest fejlett közlekedési hálózata elősegítette a külföldi tőke beáramlását (2001-ben a külföldi érdekeltségű vállalkozások jegyzett tőkéjének 85%-a e három régióban realizálódott), az innováció és export-orientált iparágak (autógyártás, elektronika) megtelepedését. Ennek következtében itt a legalacsonyabb – bár nagy területi egyenlőtlenséget mutat – a munkanélküliségi ráta, miközben a jövedelmi viszonyok is kedvezőbbek az átlagosnál. A korábbi alacsony bérköltségből adódó relatív versenyelőny nyújtotta előnyök további kiaknázása érdekében szükség van a munkaerő-piaci igényekhez illeszkedő rugalmas képzési rendszer kialakítására, valamint a vállalkozások közötti együttműködések és az üzleti szolgáltatások fejlesztésére, az önkormányzati szerepvállalások növelésére. A vállalatok közti együttműködések (klaszter kezdeményezések) felerősödtek egyes szektorokban (autóipar, faipar, elektronikai ipar, termálturizmus), ám a multinacionális nagyvállalatok és a hazai kis- és középvállalkozások közti kapcsolatok még gyengék. Az EU jelenlegi tagállamaihoz közelebb eső, nyugati térségek kiugró dinamikája nem egyedi magyar jelenség, hiszen a gazdasági átalakulás és a nyugat-európai országokkal való kereskedelmi kapcsolatok élénkülése a közép-európai volt szocialista országok mindegyikében végbement. Ez a folyamat Lengyelországban, Csehországban és Szlovákiában az utóbbi időszakban éppúgy megfigyelhető, mint Magyarországon.

Ugyanakkor a **keleti régiók, valamint a Dél-Dunántúl** gazdasági teljesítménye jelentősen elmarad a három fejlettebb régióétól. Ennek egyik oka a korábbi, alacsonyabb hatékonyságú és jövedelemtermelő képességű ágazati szerkezetben, ahol elsősorban a bányászat, nehézipar, illetve az agrárgazdaság volt meghatározó, valamint ezen ágazatoknak a keleti piacok összeomlása miatt bekövetkezett piacvesztésében keresendő. Észak-Magyarországot érintette leghátrányosabban a kilencvenes évek ipari szerkezetváltása, amely a térség egészét depressziós övezetté változtatta. Az ország keleti határa felé vezető autópálya (M3) mentén és a Közép-Magyarországhoz legközelebb fekvő alföldi térségekben már érezhető a gazdasági fejlődés, viszont a rossz közlekedés-földrajzi helyzetű, jelenleg periférikus, elsősorban határ menti térségek továbbra is magas munkanélküliséggel küzdenek. Az alföldi területek és Dél-Dunántúl országos jelentőségű mezőgazdasággal és arra épülő élelmiszeriparral rendelkeznek. Az alacsony jövedelemtermelő és tőkevonzó képességű, átalakulási nehézségekkel küzdő agrár szektor gazdasági súlyából adódóan e területeken jelentős az elmaradott térségek száma és aránya.

A kistérségek helyzete

Kistérségi és helyi szinten vizsgálva azonban a különbségek sokkal árnyaltabb képet mutatnak, mint az egyszerű kelet-nyugati megosztottság. A keleti országrészben is találhatók dinamikusan fejlődő térségek, ugyanakkor a fejlettebb dunántúli régiókban is vannak gyengébb pozíciójú térségek, ún. belső perifériák.

5. ábra: Magyarország kedvezményezett és leghátrányosabb kistérségei⁶



A **fejlettebb kistérségekben** a kedvezőbb vállalkozási környezet (képzett munkaerő, jobb elérhetőség és infrastruktúra, fejlett felsőoktatás és K+F, kedvező turisztikai adottságok, stb.) miatt magasabb a külföldi tőke aránya és a vállalkozói aktivitás, az átlagosnál nagyobb a foglalkoztatottság és alacsonyabb a munkanélküliség.

A 90-es évek gazdasági folyamatainak változásában az olyan kedvező földrajzi helyzetű térségek élveztek elsődlegesen előnyt, mint a nyugati határ menti területek, ahol a viszonylag közeli dél-német, észak-olasz és osztrák régiók dinamizáló ereje is mutatkozik. Kiemelkednek még a főváros és vonzáskörzete, valamint az autópályák melletti dinamikus tengelyek. Különösen jól érzékelhető ez Budapest – Győr – Mosonmagyaróvár – Sopron, illetve Budapest – Székesfehérvár – Balaton vonalában, ahol mind a nagyobb városok, mind a kisebb centrumok körzetei a legjobb helyzetű térségcsoportba kerültek. A fejletlenebb régiók dinamikus fejlődő pólusai a jelentős felsőoktatási kapacitással rendelkező nagyvárosok, Pécs, Debrecen, Szeged, Kecskemét és Eger térsége.

Az utóbbi években e területekhez zárkóztak fel azok a kistérségek, ahol a növekedés később, a külföldi tőke megjelenésével (Kaposvár, Nagykanizsa, Miskolc), a főváros agglomerációjának kiterjedésével (Vác, Aszód, Gödöllő) jelentkezett. A nyugati országrész dinamikus fejlődő tengelyei a környező kistérségek fejlődését is kedvezően befolyásolják (pl. zalai kistérségek). Ugyanakkor az elmaradottabb régiókra is igaz, hogy minden megyeszékhely a magas népsűrűségéből, az abból következő

⁶ A térkép a 24/2003 Kormányrendelet alapján készült, mely a 24/2001 (IV.20) Országgyűlési határozatban megjelölt 94 támogatott kistérséget 52 kedvezményezett és 42 leghátrányosabb kistérségre osztotta.

mérethatékonyságából, illetve térségi szinten kedvező elérhetőségéből adódóan a társadalmi-gazdasági fejlettség szempontjából kiemelkedik környezetéből (pl. Szolnok, Békéscsaba, Szekszárd).

A **fejletlenebb kistérségeket** az átlagosnál rosszabb munkanélküliségi és jövedelmi helyzet, a külföldi tőke és a vállalkozói aktivitás országos átlagnál alacsonyabb aránya jellemzi. Ennek oka lehet a térségek agrárjellege, korábbi elavult ipari szerkezete, hiányos infrastruktúrája, az ország- és régióhatár menti fekvés, a periférikus helyzetből adódó rossz elérhetőség vagy a meghatározó térségközpont hiánya. E térségekben a roma népesség aránya általában meghaladja az országos átlagot. A fejlesztések szűk keresztmetszetét jelenti a hiányos települési infrastruktúra és az elszegényedett, alacsony komfort fokozattal rendelkező lakóterületeknek az átlagosnál nagyobb aránya.

E hátrányos helyzetű kistérségek alkotják a fejletlenebb régiók – Észak-Magyarország, Észak- és Dél-Alföld valamint a Dél-Dunántúl – jelentős részét, ám a fejlettebb régiók egyes belső periférikus helyzetű, rurális, főként agrár-dominanciájú kistérségei közül is számos ebbe a térségtípusba tartozik (pl. Sárbogárdi, Vasvári, Pápai kistérség). Összességében megállapítható, hogy a fejletlenebb régiókban a megyei jogú városok kistérségeit és egy-két kedvező adottságokkal rendelkező kistérséget leszámítva az összes kistérség kedvezményezett.

2. TERÜLETFEJLESZTÉSI POLITIKA MAGYARORSZÁGON

1.1. A területfejlesztési politika tartalmi elemei

Magyarországon a területfejlesztési politika, mint kormányzati funkció 1990 előtt a kevésbé preferált állami feladatok közé tartozott. A gazdaság tervezése, irányítása ágazati irányelvekre épült, a területi folyamatok azonban mégis a kiegyenlítődés irányába hatottak abban az értelemben, hogy csökkentek a társadalmi, gazdasági fejlettségbeli különbségek a térségek között. A látszólagos ellentmondást a gazdasági rendszer struktúrája magyarázza. 1990 előtt a gazdasági rendszer – a piac, a verseny hiánya miatt – alapvetően az erős térségektől vont el és a gyengébbeket támogatta. Mindez visszavetette a gazdaság dinamikáját, miközben hozzájárult a területi egyenlőtlenségek mérsékléséhez.

A kilencvenes évek elejének gazdasági visszaesése jelentős területi következményekkel járt. A válságtérségek, a gazdaságilag hátrányos helyzetű térségek problémája elmélyült, amin a Kormány elsősorban *egyedi beavatkozásokkal* igyekezett segíteni. Az **1991 és 1994 között** indult programok jelentős részére a rövid távú, kényszerhelyzetből fakadó, tüneti jellegű problémakezelés és a ráfordítások csupán átmeneti hatásokat kiváltó felhasználása volt jellemző, így a válságtérségek gondjainak enyhítésében kevés előrehaladás történt. Pozitívumként értékelhető azonban hogy részben éppen e

kormányprogramok eredményeként egyes megyékben, térségekben megindult a Fejlesztési Tanácsok és a Területfejlesztési Ügynökségek szervezése, továbbá a térségfejlesztési célok megvalósítása érdekében sorra jöttek létre az önkormányzati szövetségek, társulások. Ezek az egyedi intézkedések azonban a piaci alapú területi differenciálódást megállítani nem tudták, csupán fékezni azok kedvezőtlen hatásait, megakadályozták a szélsőséges területi krízishelyzetek kialakulását.

Az Országgyűlés **a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény** elfogadásakor stratégiai jelentőségű szabályozást alkotott. A törvény elfogadása után előtérbe kerültek a térségei, megyei problémákat komplex módon kezelő programok. E törvényre alapozódott a hazai területfejlesztés intézményrendszere, támogatási politikája. E törvény tűzte ki célul a területi különbségek mérséklését és kapcsolta be a közigazgatási gondolkodásba a regionális és a kistérségi területi szintek fogalmát. Az új szabályozás közrehatott az önkormányzati társulások élénkülésében, kialakította a területfejlesztés partneri viszonyait, elindította a fejlesztés eszközeinek decentralizációját, ráirányította a figyelmet a területi kérdések jelentőségére. A törvény által teremtett intézményrendszer és támogatási rendszer tette lehetővé, hogy részt vegyünk az Európai Unióhoz való csatlakozáshoz elengedhetetlenül szükséges programokban, hozzájussunk a csatlakozást segítő forrásokhoz.

A törvény végrehajtásával összhangban az Országgyűlés a **35/1998. (III.20.) OGY határozattal** fogadta el az **Országos Területfejlesztési Koncepciót (OTK)**, amely részletesen kifejtette a területfejlesztési politika irányelveit és céljait, a területfejlesztés eszköz- és intézményrendszerének fejlesztését, javaslatot tett a hét tervezési-statisztikai régió kialakítására, valamint meghatározta a legfontosabb ágazati fejlesztési prioritásokat és a területfejlesztési politikával összefüggő feladatokat.

Az OTK a *területfejlesztési politika irányelveit* alapvetően két összefüggésben határozta meg:

Nemzetközi összefüggésben az ország Európa térszerkezetébe történő integrálása, az Európai Unió csatlakozás előkészítése, az EU regionális politikájával és a Közép-Európai térség fejlesztéspolitikájával való összhang megteremtése. E célok eléréséhez különös hangsúlyt kell fektetni a határon átnyúló, inter-regionális és transznacionális együttműködések erősítésére.

Nemzeti összefüggésben az ország átfogó távlati fejlesztése, az országos és térségi fejlesztések összhangjának megteremtése. Ennek keretében a hazai területfejlesztési politika stratégiai céljai a következők:

Kiegyensúlyozottabb térbeli szerkezet kialakítása:

- a területi egyenlőtlenségek mérséklése a régiók, a megyék, a főváros és a vidék, a városok és a községek között, valamint a fejlett és az elmaradott térségek, illetve települések, továbbá Kelet- és Nyugat-Magyarország között az életkörülményekben, a gazdasági, oktatási, kulturális, egészségügyi, szociális és infrastrukturális feltételek területén,
- a túlzottan Budapest központú térszerkezet oldása a növekedésre alkalmas központok fejlesztésével,

Az innováció térbeli terjedésének elősegítése:

- a megfelelő szellemi és termelési háttérrel rendelkező településeken ösztönözni kell a kutatás-fejlesztés tevékenységet és annak decentralizálására irányuló törekvéseket, ki kell alakítani az innováció intézményes feltételeit, valamint javítani kell a kommunikációs kapcsolatokat a szellemi központok, illetve az azokhoz kapcsolódó térségek között.

A különböző természeti és földrajzi adottságú térségekben az erőforrások fenntartható hasznosítását biztosító fejlesztéspolitika kialakítása, különösen:

- az agglomerálódó térségekben, az egyes üdülőkörzetekben, a természetvédelem alatt álló területek térségében, a környezetvédelmi szempontból veszélyeztetett, valamint a határmenti térségekben egyaránt.

A törvény rendelkezéseit figyelembe véve az Országgyűlés meghatározza ***területfejlesztési támogatások és a decentralizáció elveinek, valamint a kedvezményezett területek besorolásának feltételeit.*** Az erre vonatkozó **24/2001. OGY határozat** értelmében a területfejlesztési támogatások legfőbb célja az országon belüli társadalmi-gazdasági kohézió erősítése, a lemaradó régiók, megyék, kistérségek elmaradottságának csökkentése. A határozat a területfejlesztést összkormányzati feladatként jelöli meg, ennek érdekében intézkedik a különböző támogatási rendszereknek a területfejlesztés céljaival összhangban történő kialakításáról, valamint a támogatások koordinált felhasználásáról mind térségi, mind országos szinten.

E határozat rávilágít a decentralizált módon működő eszközök bővítésének szükségességére és hangsúlyozza a leghátrányosabb helyzetű térségek koncentrált támogatását.

A hátrányos helyzetű térségek legpontosabban kistérségi szinten jelölhetők ki. Ezt alapul véve az OGY határozat rögzíti a társadalmi-gazdasági szempontból komplexen elmaradott és ezért különösen kedvezményezett kistérségeket, az ipari szerkezetátalakítás kistérségeit, valamint a mezőgazdasági és vidékfejlesztési térségeket. A területfejlesztési politika ezek közül az elsőre összpontosít. Az ország 150 kistérségéből jelenleg 94 kistérség sorolható egy vagy több szempontból az említett területfejlesztési célt (hátrányos helyzetű) reprezentáló valamelyik kategóriába. A **24/2003 (III.24.) Kormányrendelet** határozza meg azt a 42 kistérséget, amelyek a leghátrányosabb helyzetben vannak. A 94 kedvezményezett kistérség és az ezek közül 42 leghátrányosabb helyzetű kistérség képezi az alapját a területfejlesztési előirányzatok megyék és régiók közötti felosztásának, valamint annak, hogy bizonyos önkormányzati infrastrukturális fejlesztésekhez állami támogatást kaphassanak.

1.2. A területfejlesztés intézményrendszere

Az 1996. évi XXI. törvény összhangban az EU NUTS besorolási rendszerével meghatározta területfejlesztési tevékenység szintjeit.

A regionális, megyei és kistérségi szinten területfejlesztési feladatokat ellátó szervezetek között nincs hierarchikus alá-fölérendeltségi viszony. Ezek saját feladatkörükben önállóan, egymástól elhatárolt funkciók szerint járnak el.

Ez a besorolás alapvetően meghagyta a hagyományosan erős megyei szint szerepét, a 19 megye területén **Megyei Területfejlesztési Tanács** hangolja össze a területfejlesztési feladatokat.

A **Regionális Fejlesztési Tanácsokat** először a megyei fejlesztési tanácsok önkéntes társulásaként alakították meg. A területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvényt 1999. évben módosítva a hét regionális fejlesztési tanács úgy alakult meg, hogy *hézagmentesen és átfedések nélkül* lefedik az ország teljes területét. A regionális tanácsok illetékességi területe – a fővárost és Pest megyét átfogó Közép-Magyarországi régió kivételével – három megyére terjed ki, a régiók a megyehatárokat tiszteletben tartva szerveződtek.

A területfejlesztési törvény 1996-os elfogadását követően a Phare programoknak célja a regionális szint megerősítése lett, melyhez elsőként az 1996-os Phare program rendelt forrásokat, és ezzel nagymértékben hozzájárult a regionális területfejlesztési intézményrendszer megszilárdulásához, a regionális szintű intézmények tudásbázisának erősítéséhez. A megvalósításban nagy szerepet kaptak a **Regionális Fejlesztési Ügynökségek**, amelyek elsősorban ezen tapasztalatokra építve láthatnak el közreműködő szervezeti szerepet a Strukturális Alapok fogadásával kapcsolatban.

Az országos és nagytérségi területfejlesztési politika kistérségi célterülete a KSH által lehatárolt *150 kistérség*. Ezeket a kistérségeket statisztikailag a meglévő településhatárookra szervezték, úgy, hogy egy település csak egy kistérségbe tartozhat. Ugyanakkor jelenleg nincs általános kistérségi közigazgatási beosztás. Ez elsősorban a feladat- és hatáskör telepítésekénél okoz gondot, ugyanakkor pozitívként értelmezhető, hogy az önkormányzatok szabad társulása miatt tényleges kistérségi kapcsolatok, együttműködések alakultak ki.

1.3. A területfejlesztési politikát érintő változások

A területfejlesztési politika cél-, eszköz- és intézményrendszerének átalakítását az EU regionális politikai alapelvei, a Strukturális Alapok fogadásával összefüggő feladatok és követelmények, valamint az országon belüli társadalmi-gazdasági kohézió erősítése, a lemaradó régiók, megyék, kistérségek elmaradottságának csökkentése, illetve a közigazgatási és önkormányzati rendszer egymással szoros összhangban történő megújítási igénye határozzák meg.

Ezekkel összhangban a területfejlesztési politikát érintő változások legfontosabb elemei:

- a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény módosítása, alapvetően a regionális és a kistérségi szint intézményrendszerének megerősítése érdekében,
- valamint a területfejlesztést érintő támogatáspolitikai, a támogatási rendszer továbbfejlesztése.

A törvénymódosítás tervezett irányai

A területfejlesztési intézményrendszer átalakítása – szoros összhangban a közigazgatási és önkormányzati rendszer megújításával – elsősorban a regionális és kistérségi szint megerősítésére irányul.

A **régiók** megerősítését, valamint az önkormányzati régiók kialakítását – az EU regionális politikájával való összhang megteremtése mellett – a gazdasági növekedés elősegítésének, a versenyképesség javításának igénye indokolja.

A **kistérségek** az önkormányzati és a lokális gazdasági együttműködés optimális szintje, mivel a kistérségek belső differenciáltságuk ellenére viszonylag homogénnek tekinthetők, helyi szinten még áttekinthető nagyságrendet jelentenek. A kistérségi fejlesztési tanácsok rendszerének felállításával jelentős lendületet kaphat a kistérségi fejlesztési programozás és gyorsulhat a hátrányos helyzetű területek fejlődése.

3. KORÁBBI PROGRAMOK TAPASZTALATAI

3.1. A területfejlesztési támogatáspolitikai eszközrendszere

Átfogó természetéből fakadóan a területfejlesztés pénzügyi eszközrendszere rendkívül kiterjedt, mely magában foglalja az ágazati minisztériumok többségét. A közvetlenül a területfejlesztés céljait szolgáló eszközök mellett nagyon jelentős a közvetett eszközök szerepe is.

A **területfejlesztés közvetlen eszközeinek** tekintjük azokat a támogatási előirányzatokat, melyek fő feladata a területfejlesztési politika kiszolgálása, végrehajtásának segítése. Ezek egyrészt a mindenkori területfejlesztésért felelős miniszter irányítása alá tartozó Területfejlesztési Célelőirányzat (TFC), a belügyminiszter (önkormányzati ügyek felelőse) irányítása alá tartozó Területi Kiegyenlítő Támogatás (TEKI) és Céljellelű Decentralizált Előirányzat (CÉDE).

A **Területfejlesztési Célelőirányzatot** 1996-ban a területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvény hozta létre a korábbi Területfejlesztési Alap bázisán. A TFC-nek eredetileg a központi és megyei szintre decentralizált keretből voltak finanszírozhatóak a fejlesztések, 2001-től azonban a források felhasználásában igen fontos szerephez jutott a regionális szint is. A regionális Phare programok keretében nyújtott EU-s támogatásokkal párhuzamosan kiépítésre kerültek a TFC-ből finanszírozott, ún. tükörrégiós támogatási rendszerek. A TFC támogatási területei közé tartoznak a vállalkozások, önkormányzatok és a non-profit szféra megerősítésére irányuló infrastrukturális és munkahelyteremtő beruházások, a humán erőforrást biztosító fejlesztések, valamint a helyi társadalom fejlődését elősegítő programok.

A **Területi Kiegyenlítő Támogatás**, valamint a **Céljellelű Decentralizált Előirányzat** a megyei szintre decentralizált forrásokat tartalmaz, az ezen alapok keretében megvalósuló

fejlesztések elsősorban az önkormányzatok kommunális infrastruktúra fejlesztéseihez kötődnek. A TEKI a leghátrányosabb helyzetben lévő településeknek nyújt támogatást termelő és a humán infrastrukturális beruházásokra. A CÉDE pedig a helyi önkormányzatok számára nyújt támogatást a kötelező és önként vállalt beruházási és felújítási feladataik megoldására.

A régiókra lebontható állami támogatásokat a területfejlesztési törvény elfogadásának évétől mutatjuk be, mivel ettől az időponttól tekinthető deklaráltnak a területfejlesztési politika céljainak érvényesítése. 1996-2002 időszakot összegezve a közvetlen területfejlesztési és a Phare területfejlesztési támogatások régiónkénti megoszlása a következő:

I.17 táblázat: Területfejlesztési pénzügyi eszközök (Mrd Ft folyó áron)					
Régiók / Pénzügyi eszközök	TFC	TEKI	CÉDE*	Területfejlesztési PHARE Program	Összesen
	1996-2002	1996-2002	1998-2002	1996-2002	1996-2002
Közép-Magyarország	6,78	4,74	4,46	1,07	17,05
Közép-Dunántúl	5,90	5,86	2,82	0,61	15,19
Nyugat-Dunántúl	4,67	4,20	3,16	0,46	12,49
Dél-Dunántúl	8,12	8,27	3,94	3,74	24,07
Észak-Magyarország	14,01	13,59	4,75	7,45	39,80
Észak-Alföld	13,60	16,91	5,62	7,67	43,80
Dél-Alföld	7,91	12,87	4,39	6,83	32,00
Balaton	0,66	-	-	-	0,66
Összesen:	61,65	66,44	29,14	27,83	185,06

* A CÉDE támogatás csak 1998-tól működik.

1996 és 2002 között 185 milliárd forintnyi összeg jutott a területfejlesztés közvetlen támogatására a területfejlesztési Phare programokkal együtt. A táblázatban szereplő adatok egyértelműen mutatják a területfejlesztési politika érvényesülését, azaz a regionális különbségek kiegyenlítésére tett szándékot. Ennek megfelelően a Kormányzat – a régiók fejlettségét folyamatosan szem előtt tartva – következetesen a négy fejletlenebb régióba (Dél-Dunántúli, Észak-Magyarországi, Észak-Alföldi és a Dél-Alföldi régió) juttatta a fejlesztési források többségét. Az elmaradott régiókra jutó források nagyságát példázza a Nyugat-Dunántúli régióba és az Észak-Alföldi régióba juttatott eltérő arány, melyek a két végletet tekintve a 3,5-szeres eltérést mutatnak. Összehasonlításként megemlítendő, hogy 1991-95 közötti időszakban a területfejlesztés céljaira a közvetlen pénzügyi eszközökből összesen 20,44 Mrd Ft-ot költöttek az 1992-es és az 1995-ös területfejlesztési Phare programmal együtt.

A TFC-re építve a területfejlesztést szolgáló közvetlen támogatási rendszer 2003-ban differenciáltabbá vált, külön támogatási előirányzatokba szervezték a megyei, a regionális és a kistérségi szintre irányuló támogatásokat (*Térség- és településfelzárkóztatási előirányzat, Kistérségi Támogatási Alap*), valamint egy új előirányzatot hoztak létre kifejezetten a vállalkozási övezetek támogatására (*Vállalkozási övezetek támogatása célelőirányzat*). A támogatási rendszer differenciálása már részben tükrözi azt, hogy a megyékkel szemben a regionális és a kistérségi szint megerősítésére

helyeződik át a hangsúly, másrészt segíteni kívánja azt, hogy a hazai támogatási rendszer összhangban legyen az NFT Regionális Fejlesztés Operatív Programjában szereplő intézkedésekkel.

A területfejlesztés **közvetett eszközei** közé soroljuk az egyes ágazati politikák keretében nyújtott, de a területfejlesztéshez kapcsolódó előirányzatokat, különböző térségi adókedvezményeket, a 7 hátrányos helyzetű megyének (ahol az egy főre eső GDP az országos átlag 70%-a alatt van), valamint a hátrányos helyzetű kistérségeknek nyújtott többlettámogatásokat.

A Közösségi Támogatási Keret rámutat az elmúlt évek tapasztalatai alapján arra, hogy az elmaradott helyzetű térségek többsége nem tud tartósan kikerülni hátrányos helyzetéből és nem tud felzárkózni a dinamikusabb régiók szintjére, bár a további lemaradást megelőzhető a támogatások segítségével. A területfejlesztést szolgáló eszközök nagy száma, melyet sok különböző központi és helyi szintű szervezet kezel, tetézve a régiók folyamatosan gyenge politikai és adminisztratív helyzetével, hozzájárult az átláthatóság és a hatékonyság hiányához a strukturális politikák teljes rendszerében. Mindezek miatt különösen fontos a nemzeti területfejlesztési eszközök korszerűsítése, ezek integrálása az átfogó nemzeti fejlesztési tervezésbe és a regionális és helyi szintű adminisztratív kapacitás megerősítése.

A többlettámogatások ténylegesen mérhető területfejlesztő hatása csak hosszabb távon, késleltetve fog jelentkezni. A támogatások eredményeképpen számos fontos infrastrukturális beruházás valósult meg, melyek a későbbi gazdasági növekedés fontos előfeltételét képezik. Az utóbbi években megszerzett megyei és régiós tapasztalatok a decentralizált pénzeszközök kezelésében és a területi programok megvalósításában rendkívül hasznosak lesznek a Strukturális Alapok végrehajtásában. Ez különösen vonatkozik a Phare támogatások végrehajtására, ahol meghatározó tapasztalatot szerzett a VÁTI Kht. és területi képviselői mind a központi szinten, mind a regionális fejlesztési ügynökségekkel, valamint más regionális és helyi szereplőkkel való együttműködés során.

3.2. Előcsatlakozási Alapok

A Phare, ISPA és SAPARD programok Magyarország Európai Unió felkészülésének legfontosabb gyakorlati elemei. Ezek közül a **Regionális Phare programok** és a **Phare CBC programok** azok, amelyek közvetlen területfejlesztési jellegű programoknak tekinthetők.

Területfejlesztési Phare programok

1992-99 között öt területfejlesztési Phare programot indítottak, melynek keretében mintegy 59 millió euró (15 milliárd Ft) támogatás áramlott az országba.

A területfejlesztési Phare programok a kezdeti időszakban a területfejlesztés eszköz- és intézményrendszerének kialakítására koncentráltak. Az első Kísérleti Programok

keretében – Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében – fokozatosan formálódott a Megyei Területfejlesztési Tanácsok és a Fejlesztési Ügynökségek modellje.

A területfejlesztési törvény elfogadását követően a Phare programoknak célja már a regionális szint megerősítése, melyhez elsőként az 1996-os Phare program rendelt forrásokat. A két kiválasztott célrégió, a Dél-Alföld és a Dél-Dunántúl 4-4 millió euró támogatást kapott azzal a céllal, hogy a források aktivizálása nagymértékben hozzájárul majd a regionális tervezés meghonosodásához és a regionális területfejlesztési intézményrendszer kialakulásához. Ebbe az irányvonalba illeszkedik az 1997-es területfejlesztési Phare program is, amelynek elsődleges célkitűzése az egyes régiók közötti fejlettségi különbségek mérséklése, valamint a regionális fejlesztés EU-konform intézmény-rendszerének kialakítása. A megvalósításban nagy szerepet kaptak a regionális fejlesztési tanácsok és munkaszervezeteik.

Az 1998-tól induló programok alapvetően a csatlakozásra való felkészülést, és az ehhez szorosan kapcsolódó intézményfejlesztési és beruházási projekteket támogatták. Az 1998. évi program tartalmazta Magyarország első twinning-programját, amely magába foglalta jelentős számú köztisztviselő képzését is. 1998-tól kezdődően átfogó intézményfejlesztési támogatás érkezett hazánkba (összesen 15 millió euró, eltérő költségvetési években) a Strukturális és Kohéziós Alapok biztos és hatékony végrehajtását szolgáló intézményrendszer kialakítására és megerősítésére.

A 2000-től a Phare programok fő céljai a gazdasági és társadalmi kohézió támogatása, melynek célja a Strukturális Alapok és a Kohéziós Alap felhasználására való felkészítés, elsősorban regionális fejlesztési minta programok megvalósításával. A 2000. és 2001. évi Phare támogatás mindkét évre 23 millió euró volt, melynek célterületéül a Kormány a három legelmaradottabb régiót választotta ki: Észak-Alföldet és Dél-Alföldet, valamint Észak-Magyarországot. Ezzel párhuzamosan indultak el a tisztán hazai forrásból (TFC) finanszírozott regionális programok a Phare támogatásban nem részesülő régiókban. Az ún. „tükör-régiók” esetében a támogatások eljárásrendje hasonló volt a Phare programok eljárásrendjéhez, annak érdekében, hogy minden egyes régió hasonló módon készülhessen fel a Strukturális Alapok hatékony menedzsmentjére.

Az intézményfejlesztés folyamatában a Regionális Felkészítő Program (Regional Preparatory Programme - RPP) jelentős mértékben hozzájárult mind a központi, mind a regionális szint felkészüléséhez a Strukturális Alapok programozása és menedzsmentje terén, különös tekintettel a Regionális Fejlesztés Operatív Programra.

A regionális Phare programok 2002-2003-tól az ország minden régiójára kiterjednek, ugyanakkor a felzárkóztatás érdekében a keleti régiók nagyobb támogatást kapnak. Támogatásban elsősorban integrált helyi fejlesztési akciók részesülnek, melyek a települések rehabilitációját, az ehhez kapcsolódó útépitéseket, a munkaerő képzését, valamint a tartós munkanélküliek foglalkoztatási céljainak együttes megvalósítását szolgálják. A megfelelő földrajzi hatás elérése érdekében az egyes akciók megvalósítása csak közösen benyújtott pályázatok keretében lehetséges. A 2002. és 2003. évi Phare programok célja volt a gyakorlati tapasztalatszerzés a Strukturális Alapok programozási és végrehajtási gyakorlatában és azokra a szervezetekre és tevékenységekre irányultak,

melyek részt vesznek a Regionális Fejlesztés Operatív Programban. A 2002/2003-as Phare területfejlesztési program úgy került kidolgozásra, hogy könnyű átmenetet biztosítson a ROP intézkedései felé. Bár a Phare program és a ROP által finanszírozott tevékenységek céljai hasonlóak a települési környezet témakörében, a Phare programból származó támogatások nem fednek át a ROP-pal. Mire a ROP pályázati felhívásai meghirdetésre kerülnek, addigra a Phare projekteket érintő döntéseket már meghozták. A ROP Irányító Hatóság felelős a két eszköz közötti megfelelő koordináció biztosításáért.

A legfőbb eredmények és tanulságok

- A *regionális szint bevonása* a programmegvalósításba az 1996-os programozási évben kezdődött, és azóta fokozatosan erősödik. Az EU által finanszírozott fejlesztések megvalósításában való részvételük biztosítja azt a szükséges tapasztalatot, amely a csatlakozás után képessé teszi őket az Unió által társfinanszírozott programok menedzselésére.
- A Phare területfejlesztési programok *programozási fázisa* jelentős fejlődésen ment keresztül. A kezdeti, projekt alapú programok után jelentős fejlődés történt a program alapú projekt-kiválasztásig, melynek eredménye, hogy a kiválasztott projektek illeszkednek az adott megyei, regionális és nemzeti stratégiákhoz egyaránt. Ez a programozási gyakorlat az Előzetes Nemzeti Fejlesztési Terv (PNDP) 2001-2002-ben történő elkészítésében és a 2002-2003 évi Phare program kidolgozásában érte el tetőpontját. A monitoring is az indikátorok használata mostanra minden egyes programra jellemző.
- A *pénzügyi tervezést* illetően a Phare támogatás biztosította azt a tapasztalatot, hogyan kell megfelelően betervezni a központi költségvetésbe a központi társfinanszírozást, és meghatározni a támogatás mértékét úgy, hogy az összhangban legyen a saját erő nagyságával.
- A *grant scheme* típusú intézkedések bevezetése az 1995-1996 évi kísérleti programokra nyúlik vissza. A grant scheme végrehajtási rendszerének korai kidolgozása segített az új Prag eljárásrendhez szükséges mechanizmusok kifejlesztésében, valamint a Strukturális Alap típusú projekt menedzsmenthez szükséges tapasztalatok megszerzésében.
- A Phare programok megvalósításának végső célja volt az EU által társfinanszírozott programoknak az Európai Bizottság előzetes jóváhagyása nélküli lebonyolítása. Az *EDIS* akkreditáció folyamata demonstrálni fogja mennyire hatékony a regionális politikával foglalkozó magyar közigazgatás a Strukturális Alapok végrehajtását illetően.
- A Phare programok végrehajtása felhívta a figyelmet a *projekt-előkészítés* és a hatékony projekt-pipeline kialakításának fontosságára. Ezek eredményeként a megvalósításhoz szükséges idő lecsökken, valamint a szerződések és az előrejelzések módosítása szükségtelenné válik.

Összességében megállapítható, hogy a területfejlesztési Phare programok nagyon fontos szerepet játszottak a magyar területfejlesztési politika továbbfejlesztésében. Segítettek az új típusú intézményrendszer felállításában, majd működésének tesztelésében. Több mint egy évtized elteltével köszönhetően ezeknek a programoknak a Strukturális Alapok

menedzsmentjében érintett szervezetek, valamint az alkalmazott eljárások eléggé megerősödtek ahhoz, hogy a Strukturális Alapokból társfinanszírozott regionális fejlesztési programok megvalósulhassanak.

Határon átnyúló Phare programok

A Phare CBC program célkitűzése, hogy a csatlakozásra váró országok EU határterületein olyan határon átnyúló hatással rendelkező projektek megvalósítását támogassa, melyek hozzájárulnak az adott határmenti térség fejlődéséhez, a határon átnyúló gazdasági, kulturális, kapcsolatok kialakulásához a történelmi, etnikai gyökerű ellentétek oldásához, végső soron pedig a határok formálissá válásához. Magyarországon az első Phare CBC program az osztrák-magyar határtérségben 1995-ben indult, ami fokozatosan szélesedett ki, magába foglalva a szlovák-osztrák-magyar és a szlovén-osztrák-magyar hármashatár-régiót, valamint a román-magyar határmenti régiót is.

A CBC Programokban 1995 és 1999 között összesen 64 millió euró (mintegy 15 milliárd Ft) Phare támogatás került felhasználásra a határmenti térségek fejlesztésére. A 2000 és 2001 években további 34 millió euró (mintegy 8 milliárd Ft) támogatás került jóváhagyásra.

A Phare CBC Program stratégiai céljai a határtérségek gazdasági versenyképességében, a humán erőforrás állomány jellemzőiben, a műszaki infrastruktúra mutatóiban és a környezet állapotában meglévő fejlettségbeli különbségeket kívánták kiegyenlíteni. A fejlesztési prioritások természetesen az egyes határszakaszok mentén eltérőek voltak. Míg a magyar-osztrák fejlesztési prioritások között a műszaki infrastruktúra és a gazdaságfejlesztés szerepel az első helyen, addig a másik három határszakaszon a közös környezetvédelmi fejlesztések jelentik a legfőbb prioritást a programokban.

Ezáltal a PHARE CBC Programok az érintett térségek számára az európai területfejlesztési politika alkalmazására való felkészülés legfontosabb eszközévé váltak. Amellett, hogy a helyi, regionális kezdeményezések, a hivatalos nemzetközi együttműködési, egyeztetési fórumok, a kétoldalú projektek szerepet játszottak az euro-régiók kialakításában is, igazi jelentőségüket az adja, hogy hatásukra jelentősen megnőtt a határon átnyúló együttműködések intenzitása.

Mivel a határmenti, transznacionális és inter-regionális együttműködéssel foglalkozó Interreg programok a csatlakozást követően megnyílnak Magyarország előtt is, ezért az Európai Unió a nemzeti Phare programon keresztül támogatást nyújt a programok irányítására és a projektek előkészítésére való felkészülés elősegítésére. Ezzel összhangban a 2002. évi programban egy összesen 2,6 millió euró nagyságrendű Phare kezdeményezésére került sor, melynek fő elemei a szakértői segítségnyújtás, a Kísérleti Kisprojekt Alapok a horvát és ukrán határmenti együttműködés megindításához, valamint a Projekt Alap az Interreg IIIB CADSES program transznacionális projektjeiben való magyar részvétel támogatására.

II. PROGRAM STRATÉGIA

1. SWOT ELEMZÉS

Az alábbi SWOT az I. fejezetben található helyzetelemzést foglalja össze, és elsősorban a ROP által támogatandó fejlesztési területekre vonatkozóan tartalmaz értékelő megállapításokat.

Főbb erősségek és gyengeségek

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
Területi fejlettség	
- A jelentősen fejlődő Közép-Magyarországi, valamint Nyugat-és Közép-Dunántúli régió gazdaságilag sikeresen integrálódott az európai térbe - Budapest Közép-Európa egyik legdinamikusabban fejlődő, legvonzóbb pénzügyi, kereskedelmi, kulturális és turisztikai centruma - A fő közlekedési folyosók, autópályák mentén – már a keleti országrészben is – gyorsan fejlődő övezetek alakultak ki	- Jelentős társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségek a főváros-vidék viszonylatában, a nyugati és a keleti/déli országrész között, valamint az egyes régiókon belül a strukturális problémákkal küszködő, perifériális elhelyezkedésű kistérségek és a nagyobb népsűrűségű megyeszékhelyek között - Túlzottan Budapest központú településhálózat, hiányoznak az európai középvárosnak tekinthető regionális központok - Területileg koncentráltan – elsősorban az Észak-Magyarországi, az Észak-Alföldi és a Dél-Dunántúli régió rurális térségeiben, valamint e térségek nagyvárosaiban és Budapest egyes városrészeiben – jelentkeznek a roma népesség alacsony képzettségi szintjéből adódó szociális és társadalmi problémák
Gazdaság (turizmus)	
- Nyugati országrészben és Budapesten a fejlett közlekedési hálózatnak és a gazdasági szerkezetnek, képzettebb munkaerőnek köszönhetően jelentős a külföldi tőkebeáramlás, technológiai modernizáció és új, növekvő iparágak jelennek meg - EU átlagához viszonyított alacsony bérköltség, képzett és tapasztalt munkaerő	- A kis- és középvállalkozói szektor, ezen belül is feldolgozóiparban tevékenykedő vállalkozások termelékenysége és exportképessége alacsony az ország egészében - A külföldi tőke a gazdasági átalakulás folyamatában a fejlettebb régiókat részesítette előnyben, ami növelte az országban meglévő gazdasági és társadalmi különbségeket

- Budapest és Balaton térségnek kiemelkedő a turisztikai vonzereje nemzetközi összehasonlításban is - Turisztikai célból értékes és változatos természeti és kulturális adottságok (világörökség helyszínek, várak, kastélyok, Nemzeti parkok, gyógy- és termálvizek) országszerte	A turizmus jövedelemtermelő képessége elmarad a lehetőségektől, elsősorban a kedvezőtlen termékszerkezet, és különösen Budapesten és a Balaton térségén kívüli, de kiemelkedő turisztikai vonzerővel rendelkező térségek nem megfelelő szálláshely- és szolgáltatáskínálata miatt
Foglalkoztatás	
- A munkanélküliségi ráta alacsonyabb az EU átlagánál, különösen a Közép- és Nyugat-Dunántúli valamint a Közép-Magyarországi régióban kedvező a foglalkoztatási helyzet - Az elmúlt években a reálbérek jelentős emelkedése az életszínvonal javulását eredményezte	- Az aktivitási ráta az EU országaihoz képest alacsony, különösen kedvezőtlen a helyzet az Észak-Magyarországi, az Észak-Alföldi és a Dél-Dunántúli régióban, ahol egyúttal az országos átlagot meghaladó a munkanélküliek és a tartós munkanélküliek, száma is - Az alkalmazásban álló munkavállalók szakképzettsége nem követi a gazdaság igényeinek változásait, nincs összhangban a régiók kulcságazatainak fejlesztési igényeivel
Oktatás, képzés	
- Jelentős hagyományokkal rendelkező felsőoktatási központok, elsősorban Budapesten, a keleti országrészben és a Dél-Dunántúli régióban - A lakosság képzettségi színvonala folyamatosan nő	- A szakképzési kínálat nem alkalmazkodik a régiók gazdasági igényeihez - Különösen a hátrányos helyzetű kistérségekben hiányos és rossz minőségű az óvodai nevelés és az alapfokú oktatás infrastruktúrája - A felsőfokú oktatás nem kellően gyakorlatorientált, gyakran nem felel meg a gazdasági szféra igényeinek - A helyi közigazgatás, valamint a civil szervezetek humán-erőforrás kapacitásában, valamint eszköz-ellátottságában meglévő hiányosságok (pl. uniós, informatikai ismeretek terén) korlátozzák a közigazgatás hatékony működését, modernizációját
Közlekedés, elérhetőség	
- Nemzetközi összehasonlításban is igen fejlett, jól szervezett helyi és helyközi tömegközlekedési rendszerek - Budapest valamint a Nyugat- és Közép-Dunántúli régió elérhetőségi viszonyai Európa fejlett piacairól kedvezőek	- Az autópályák és autótutak hiánya miatt a keleti és déli régiók elérhetősége Budapestről, valamint a nyugat-európai piacokról kedvezőtlen - Kistérségi szinten rossz minőségű és hiányos az alacsonyabb rendű közúthálózat elsősorban az elmaradott területeken, azonban a fejlettebb régióban is találhatók rossz közlekedési feltételekkel bíró perifériális, elmaradott területek; mindez korlátozza a lakosság mobilitását, különösen a fejletlenebb régiókban és az aprófalvas térségekben

	A tömegközlekedési infrastruktúra szolgáltatásai (autóbusz-pályaudvar, utastájékoztató rendszerek, stb.) korszerűtlenek, hiányosak.
Városi környezet, életminőség	
Jelentős térség szervező erővel rendelkező, dinamikusban fejlődő nagyvárosok találhatók minden régióban	- Városi problémák országszerte: alulhasznosított és leromlott épületállomány, rendezetlen közterület, funkciójukat veszítő településközpontok, a hátrányos helyzetű lakosság és a környezetvédelmi problémák koncentrációja - Elsősorban Budapesten és agglomerációjában erősödő szub- és dezurbanizáció, ami egyre nagyobb környezetterhelést jelent, mivel nem illeszkednek a szükséges infrastrukturális fejlesztések
Természeti környezet	
Az ország egész területét az európai mércével mérve is kiemelkedő biológiai sokszínűség, ezen belül a védett növény- és állatfajok nagy száma jellemzi	Nagyszámú szennyezett, hasznosítatlan ipari és katonai terület, létesítmény (barnaövezetek), különösen koncentráltan a nagyvárosokban

Főbb lehetőségek és veszélyek

LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
Területi fejlettség	
Az EU-csatlakozást követően a keleti és déli régiók, valamint a külső határok mentén fekvő nagyvárosok gazdasági-stratégiai helyzetének felértékelődése, a külföldi tőkebefektetők érdeklődésének növekedése	Tovább növekszik a régiók közötti fejlettségbeli különbség az egyenlőtlen tőkebeáramlás, a helyi gazdasági potenciál gyengesége, valamint a képzett munkaerőnek az elmaradott területekről történő elvándorlása miatt, növekszik Budapest dominanciája a vidéki térségekkel szemben
Gazdaság (turizmus)	
- A gazdasági együttműködések szerepének felértékelődése, a meglévő tudományos potenciál és a helyi gazdasági szereplők közötti kapcsolatok dinamizálása - Az egyedi, regionális és helyi értékekre épülő kulturális és ökoturisztikai termékek és szolgáltatások iránti hazai és nemzetközi kereslet növekedése - Az utóbbi években a hazai reáljövedelmek növekedése lehetőséget nyújt a szabadidő eltöltéséhez, így a turizmushoz kapcsolódó szolgáltatások szélesebb körű igénybevételére	- A globális gazdaságpolitikai tényezők kedvezőtlen alakulása miatt csökken a befektetési hajlandóság, ami kedvezőtlenül érinti a munkahelyteremtést - A turizmus (vendégforgalom) terén bekövetkező globális visszaesés, csökkenti nemzetközi keresletet a turisztikai vonzerők iránt, illetve fokozza a versenyhelyzetet a nemzetközi turisztikai piacon
Foglalkoztatás	
A szociális gazdaságban rejlő lehetőségek kiaknázása az egyes társadalmi csoportok aktivitási arányának növekedését eredményezi	A reálbérek növekedése, a gazdasági környezet versenyképességének romlása, valamint a fejlett piacgazdaságra átálló országok számának növekedése következtében az alacsony bérköltségre és betanított munkára építő, többnyire külföldi tulajdonban lévő vállalkozások elhagyhatják az országot, ami által nőhet a munkanélküliség
Oktatás, képzés	
A felsőoktatási intézményeken alapuló regionális tudásközpontok kialakítása elősegítheti a tudásalapú regionális fejlődést, ezzel megerősíti a humán potenciált és javítja a régió versenyképességét	A felsőoktatásban a hallgatók számának növekedése a képzési színvonal romlásával jár
Közlekedés, elérhetőség	
Az Európai Unióban transznacionális közlekedés-fejlesztési projektek megvalósulása várható az elkövetkezendő években, melyek közül Magyarország négyben is érintett	A fejletlenebb kistérségek és központjaik elérhetőségének javítása nélkül azok nem tudják kihasználni gazdasági lehetőségeiket és ellátni szociális feladataikat, mely a kedvezőtlen

	vándorlási mérleg fennmaradásához vezet • Az ipari területek és turisztikai vonzerők kihasználatlanok maradnak az oda vezető utak fejlesztése nélkül • A járművek számának növekedése súlyos közlekedési problémákat okoz, különösen a nagyvárosokban • A túlszűfolt, rossz minőségű tömegközlekedési rendszerek következtében nő a gépkocsihasználat, ami fokozott környezeti terheléshez vezet.
Városi környezet, életminőség	
• A köz- és magánszféra együttműködésének (partnerség) fontossága felértékelődik, jelentős helyi fejlesztési erőforrások mozdulnak meg, amelyek javítják az életminőséget és hozzájárulnak a gazdasági aktivitás erősödéséhez	• Az alacsony státuszú városrészek további leromlása hozzájárul a szegregáció növekedéséhez • A fogyasztói szokások jelenlegi kedvezőtlen tendenciáinak folytatódása következtében nő a települési hulladék és szennyvíz mennyisége, illetve új típusú környezetszennyezés (mint pl. a gépkocsik szennyezőanyag-kibocsátása)
Természeti környezet	
• Növekszik a lakosság környezettudatossága, regionális tudata és szociális érzékenysége	• A turizmus fejlesztéséből várható vendégforgalom bővülése hozzájárul a környezeti terhelés növekedéséhez, az ökológiai rendszerek megbomlásához, melynek ellensúlyozása szükséges • A külföldi tőke a zöldmezős beruházásokat részesíti előnyben, miközben a hasznosítatlan, szennyezett barnaövek rontják a települési környezet minőségét

2. CÉLOK ÉS FEJLESZTÉSI STRATÉGIA

Szakpolitikai háttér

Ahogy a helyzetelemzésben részletesen kifejtésre került, a kilencvenes években a gazdaság fejlődése, a piaci viszonyok kialakulása és megszilárdulása differenciáltan ment végbe az egyes régiókban. Ennek következtében egyrészt a már meglévő – földrajzi fekvésből, tradíciókból, korábbi ágazati szerkezetből adódó – területi fejlettségi különbségek felerősödtek, másrészt az új gazdaságpolitikai helyzet az egyes régiók és kistérségek közötti gazdasági-társadalmi fejlettségbeli különbségek további növekedéséhez vezetett. Ennek következményeként az országon belül jelentős kettősség figyelhető meg, bizonyos térségek, elsősorban Budapest és környéke, az ország észak nyugati része, valamint a nagy vonzáskörzetű regionális központok dinamikusabban fejlődtek, míg mások – a gazdasági szerkezetváltásból, a nem megfelelő elérhetőségből, a kedvezőtlen településstruktúrából, a meghatározó térségközpont hiányából, a lakosság nem megfelelő képzettségi színvonalából következően – stagnáltak. Ezek az elmaradottabb, hátrányos helyzetű térségek döntő többségben az ország keleti régióiban, valamint a Dél-Dunántúli régióban találhatók.

A fenti folyamatokat és területi fejlettségbeli különbségeket figyelembe véve a **hazai területfejlesztési politika hosszú távú stratégiai céljait** és irányelveit, a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvényben előírtak alapján az **Országos Területfejlesztési Koncepció (OTK)** határozza meg, melyek a következők⁷:

- Kiegyensúlyozottabb térbeli szerkezet kialakítása
- Az innováció térbeli terjedésének elősegítése
- A különböző természeti és földrajzi adottságú térségekben az erőforrások fenntartható hasznosítását biztosító fejlesztéspolitika kialakítása
- Az ország térségeinek bekapcsolása Európa térszerkezetébe

A Nemzeti Fejlesztési Terv, valamint a Közösségi Támogatási Keret célrendszere és tartalma a hazai területfejlesztési politika hosszú távú stratégiai céljainak figyelembe vételével került kialakításra. A KTK kiemelten kezeli a területi fejlettségi különbségek mérséklését, melyhez minden operatív programnak hozzá kell járulni. Területi jellegéből adódóan a Regionális Fejlesztés Operatív Program a KTK mind a négy specifikus céljának eléréséhez hozzájárul, különösen segíti azonban a *Kiegyensúlyozott területi*

⁷ Részletek a hazai területfejlesztési politikáról szóló fejezetben olvashatóak.

fejlődés cél elérését, a KTK *Regionális és helyi potenciál erősítését* szolgáló prioritásának megvalósításán keresztül.

Stratégiai célkitűzés

Figyelembe véve a helyzetelemzésben feltárt területi különbségeket és sajátosságokat, valamint az OTK-ban megfogalmazott területfejlesztési politikai stratégiai irányokat a Regionális Fejlesztés Operatív Program ***átfogó célja a magyarországi régiók kiegyensúlyozott területi fejlődésének biztosítása***. Az átfogó cél elérése érdekében a fejlesztéseknek figyelembe kell venniük a régiók eltérő földrajzi, gazdasági, természeti adottságait, sajátos kultúráját, településeik jellegét, valamint a településhálózathoz kapcsolódó kihívásokat.

A ROP elsősorban a régiókon belüli, helyi, kistérségi hatású kisebb fejlesztésekre koncentrál. Ezek olyan típusú és célú fejlesztések, melyek a szubszidiaritás elvéhez igazodva többnyire helyi döntési kompetenciába tartoznak, valamint egy adott régió, kisebb térség belső erőforrásainak, ezen belül a természeti, kulturális adottságainak fenntartható hasznosítására és a helyi szereplők, kiemelten is az önkormányzatok, vállalkozások, oktatási-képzési intézmények, civil szervezetek együttműködésében rejlő lehetőségek kiaknázására épülnek.

Specifikus célok

A fentiek alapján a 2004-2006-os időszakra vonatkozóan a Regionális Fejlesztés Operatív Program – a rendelkezésre álló fejlesztési források nagyságát is figyelembe véve – az alábbi **specifikus célokat** fogalmazza meg:

1. Természet és kulturális értékekben gazdag elmaradott térségek belső erőforrásainak fejlesztése

A helyi illetve regionális gazdaság fejlesztéséhez és a helyi életminőség javításához jelentősen hozzájárulnak a belső erőforrások, ezen belül is a természeti-kulturális adottságok. Az ország értékes és változatos természeti és kulturális adottságokkal rendelkezik, ilyenek a világörökség helyszínek, nemzeti parkok, történelmi kisvárosok, a nagy tavak (Balaton, Tisza-tó, Fertő tó, Velencei tó) várak, kastélyok és gyógy- és termálvizek. Az adottságok fenntartható hasznosítása a természeti értékekben gazdag területeken, elsősorban az Országos Területfejlesztési Konceptió által kijelölt üdülőkörzetekben fontos.

A turizmus jövedelemtermelő képességének javítása azonban megkívánja a turisztikai attrakciók és a kapcsolódó szolgáltatások minőségi színvonalának emelését, valamint a turisztikai kínálat diverzifikálását. A jelentős turisztikai potenciállal rendelkező térségekben a meglévő turisztikai vonzerők nemzetközi piacon is versenyképes szintre való fejlesztése szükséges, ami a szolgáltatási szektor bővítésével új munkahelyek teremtését, a helyi potenciálon alapuló gazdasági aktivitás élénkülését, a jövedelemszerzési lehetőségek bővülését, illetve az épített és természeti értékek megőrzését segíti elő. A vonzerők és turisztikai termékek fejlesztése mellett fontos a szálláshelyek minőségi fejlesztésének ösztönzése és az ágazatban dolgozók képzettségi

szintjének javítása. A turizmus által generált látogatószám és a kapcsolódó forgalom növekedésének levezetéséhez, biztosítani kell az attrakciók és a célterületek jó színvonalú és biztonságos közlekedési elérhetőségét. A természeti és kulturális örökség értékeire építő fejlesztésekhez jó lehetőséget teremt a hazai és nemzetközi szinten a kulturális és ökoturisztikai termékek és szolgáltatások iránti kereslet növekedése. A fejlesztések során különös figyelemmel kell lenni a fenntartható fejlődés szempontjaira, vagyis a látogatószám növekedése nem járhat együtt a környezeti terhelés növekedésével.

A specifikus cél megvalósulásával a program a kiegyensúlyozott területi fejlődés elősegítésén túl hozzájárul a KTK céljai közül a versenyképesebb gazdaság és a jobb környezet megteremtéséhez is.

2. Vonzó települési környezet kialakítása és a gazdasági potenciál fejlesztése, tekintettel a hátrányos helyzetű kistérségekre

A vonzó települési környezet és az infrastruktúra fejlesztése különösen fontos, mert javítja a vállalkozások működési környezetet, elősegíti a helyi gazdasági potenciál kihasználását és hozzájárul az életminőség javításához. A fejlesztéseknek a program általános célkitűzésének elérése érdekében erősíteni kell a városok társadalmi-gazdasági funkcióit, ami hozzájárul az ország egészének kiegyensúlyozott területi fejlődéséhez, különösen a hátrányos helyzetű kistérségek felzárkózásához.

A térségek és különösen az elmaradottak fejlődése nem képzelhető el erős térség-szervező központ, város nélkül, melyek központi szerepét és a fejlődést generáló funkcióit a környező települések érdekében is erősíteni szükséges. Ezért javítani kell a kistérségi centrumok elérhetőségi viszonyait, ami megkönnyíti ezen települések által nyújtott szolgáltatások szélesebb körű hozzáférését, a lakosság mobilitását. A térség-szervező erő erősítése érdekében szükséges a leromlott állapotú, elhanyagolt, kihasználatlan településrészek fejlesztése és hasznosítása, amely hozzájárul a települési környezet javításához is. A fejlesztések különösen fontosak a többségében hátrányos helyzetű csoportok és a romák lakta településrészekben. A gazdasági potenciál fejlesztéséhez szükséges még az emberi erőforrás fejlesztése, ami különösen fontos az elmaradott térségekben az alapfokú oktatás-nevelés feltételrendszerének javítása által, illetve speciális, helyi programok révén az inaktívak, a tartós munkanélküliek foglalkoztathatóságának elősegítésével.

A fejlesztések alapvetően az elmaradott térségekben járulnak hozzá a tökevonzó képesség, a gazdasági aktivitás javításához, a térségközpontok és a környező települések közti kapcsolatok erősítéséhez, valamint az életfeltételekben országos szinten megjelenő esélykülönbségek mérsékléséhez. A fejlesztések ezen túl elősegíthetik a magasan kvalifikált embereknek a vidéki területekről a főváros, vagy a fejlettebb térségek irányába történő elvándorlási hajlandóságának csökkenését, valamint a képzett szakemberek letelepedését, erősítve a vidéki térségek szellemi bázisát.

A specifikus cél elsősorban a KTK kiegyensúlyozott területi fejlődés céljához járul hozzá, javítva a környezetet is, illetve kisebb súllyal, de hozzájárul a humán erőforrás fejlesztéséhez és a versenyképesség erősítéséhez.

3. A helyi szereplők alkalmazkodóképességének és együttműködésének erősítése

A helyi és regionális gazdasági potenciál erősítésének alapvető feltételeként javítani kell a humán erőforrás alkalmazkodóképességét, képzettségi színvonalát, illetve ösztönözni szükséges a helyi együttműködések. Ezen fejlesztési programok erősítik a régiók versenyképességét, bővítik a helyi foglalkoztatási lehetőségeket, valamint az infrastrukturális fejlesztésekkel együtt csökkenthetik az elmaradott területekről az elvándorlás mértékét.

A helyi terület- és településfejlesztési akciók eredményességének növeléséhez szükség van a fejlesztéspolitika kialakításában és megvalósításában érintett helyi önkormányzatok és civil, illetve egyéb szervezetek működési feltételeinek javítására és kapcsolataik erősítésére. Szükséges a helyi közigazgatásban dolgozók képzettségi szintjének növelése az önkormányzatok hatékonyabb és ügyfélbarát működése érdekében. Szemléletváltást kell elérni a tekintetben, hogy a civil és más, a lakosságot közvetlenül érintő akciók ellátásában szerepet vállaló szervezetekkel a helyi önkormányzatok folyamatos partneri kapcsolatokat alakítsanak ki, amelyek révén a helyi kezdeményezések szerepe is növekedhet.

A helyi szereplők együttműködésnek ösztönzése nem történhet meg a felsőfokú oktatási intézmények területi kapcsolatainak erősítése nélkül. Fontos, hogy a felsőoktatási intézmények nagyobb szerepet játszanak az adott város és az egész régió gazdasági és társadalmi életében, ami megköveteli a helyi gazdasági szereplőkkel, önkormányzatokkal és a lakossággal való kapcsolataik erősítését. Ugyanakkor a hallgatók alkalmazkodóképességét javítja a gazdasági igényekhez jobban alkalmazkodó képzési programok ösztönzése.

A régiók belső potenciáljának jobb kihasználásához szükséges a munkaerő képzettségi szintjének fejlesztése a régiók kulcságazataiban. A képzési programok ösztönzésével fejlődik a munkavállalók tudása, alkalmazkodóképessége, ami a vállalkozások termelékenységének javulásához vezethet. Ez csak a gazdasági szereplők, érdekképviselőik és a vállalkozások szorosabb együttműködésével biztosítható.

Különösen az elmaradott térségekben fontos a tartós munkanélküliek foglalkoztatása, ami megköveteli olyan helyi együttműködések alapuló foglalkoztatási programok és stratégiák megvalósítását, melyek munkajövedelemhez segítik a munkaerőpiacról tartósan kiszorulókat, és egyúttal figyelembe veszik az ott élők szociális ellátási gondjait és fejlesztési igényeit is.

Mindezen fejlesztések jelentősen elősegíthetik a régiók gazdasági potenciáljának kihasználást, a foglalkoztatás bővülését, a tartósan munkanélküliek számának csökkenését.

A specifikus cél a KTK kiegyensúlyozott területi fejlődés elérésének célja mellett hozzájárul a humán erőforrás fejlesztés célkitűzés megvalósításához is.

Prioritások

A program végrehajtását úgy kell megszervezni, hogy az megfelelően szolgálja a program céljainak elérését. A végrehajtás hatékonysága és a program szintű abszorpciós képesség lehetőség szerinti maximalizálása indokolta a prioritások és intézkedések szerkezetének horizontális meghatározását, amely azonban figyelembe veszi a helyzetelemzésben és a SWOT elemzésben megfogalmazott regionális sajátosságok egyedi érvényesítését. Ugyanezen szempont indokolja a programmenedzsment egyszerűsítését, miszerint egy prioritás egy Strukturális Alapból kerül finanszírozása, ezért szükséges a különböző prioritások intézkedéseinek az adott prioritáson túlmutató összhangjának biztosítása is.

A program céljainak elérése érdekében szükséges megfogalmazni azokat a prioritásokat, melynek keretében megvalósításra kerülnek az intézkedések, mint a fejlesztéspolitika eszközei. A prioritások illeszkednek a specifikus célokhoz, ami által a célok és a prioritások közvetlenül megfeleltethetők egymásnak. A specifikus célok elérése érdekében a Regionális Fejlesztés Operatív Program a 2004-2006 közötti időszakra megfogalmazott **prioritásai** a következők:

- 1. A turisztikai potenciál erősítése a régiókban,** hogy a turisztikai vonzerők és a turisztikai célú szolgáltatások fejlesztése révén az OP hozzájáruljon a vállalkozások versenyképességének javításához, az új munkahelyek létesítéséhez, valamint az erőforrások fenntartható hasznosításához.
- 2. Térségi infrastruktúra és települési környezet fejlesztése,** hogy a kistérségi szintű közúthálózat és a tömegközlekedés, valamint a települési környezet és az alapfokú oktatás-nevelés infrastruktúrájának fejlesztése révén elsősorban az elmaradott és a többségében hátrányos helyzetűek által lakott térségekben elősegítse a helyi gazdasági potenciál javítását, a térségközpontok és a környező települések közti kapcsolatok erősítését, az életminőség javítását és a gazdasági szereplők számára is vonzó települési környezet kialakítását.
- 3. A humánerőforrás-fejlesztés regionális dimenziójának erősítése,** hogy a helyi közigazgatási kapacitás fejlesztésének, a helyi foglalkoztatási programok támogatásának, a felsőoktatási intézmények és a vállalkozások együttműködésének erősítésének, valamint a régiók kulcságazataiban a szaktudás fejlesztésének ösztönzésével növekedjen a régió versenyképessége, bővüljenek a foglalkoztatási lehetőségek, javuljon a helyi szereplők alkalmazkodó képessége és együttműködése, valamint a helyi fejlesztéspolitika hatékonysága.
- 4. Technikai segítségnyújtás** a program végrehajtásának támogatására, illetve a program céljainak teljesítése érdekében.

A program céljai és az alkalmazott eszközei nem újak, stratégiaiilag a Phare 2002-2003 program keretében az „Integrált helyi fejlesztések ösztönzése” című program folytatásának tekinthetők. A program a ROP-hoz hasonlóan elsősorban a települési

környezet minőségének, valamint a kistérségi közlekedési kapcsolatok és a foglalkoztatási feltételek javítására törekszik.

Regionális dimenzió

A ROP a különböző hátrányos területek erőforrásainak fejlesztésén és legfőbb gyengeségeik mérséklésén keresztül célozza meg a Strukturális Alapok beavatkozásain keresztül elérhető hatások növelését, melynek megvalósítását a KTK többi Operatív Programja által támogatott tevékenységek szoros összehangolása mellett végzi. A Program *két szinten* is a területi kiegyenlítés irányába hat.

Egyrészt ez a rendszer azoknak a **régióknak** kedvez, amelyek a fejlettségi mutatóik tekintetében az országos átlagtól elmaradnak. Így a négy fejletlenebb régió (Észak-Alföld, Észak-Magyarország, Dél-Dunántúl és Dél-Alföld) felzárkózása csak akkor valósulhat meg, ha a gazdasági fejlődést és a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok esélyegyenlőségének javítását korlátozó akadályok felszámolására a fejletlenebb régiókban a fejlettebb régiókéhoz viszonyítva több forrás jut. Fenntartva a területfejlesztési politika közvetlen támogatási rendszerének eddigi logikáját és prioritásait⁸, a ROP-nak is célja, hogy a fejlesztési források legalább 75%-a a megnevezett négy fejletlenebb régióban kerüljön felhasználásra. Azzal, hogy az intézkedéseket területileg fókuszálja, a ROP-nak várhatóan jelentős mértékben sikerül kihasználnia a beavatkozások szinergia hatásait és növelni eredményességüket. A különböző intézkedésekből támogatandó fejlesztések szinergikus hatásaink kihasználása különösen fontossá teszi a regionális és helyi szereplők bevonását a projektelőkészítés és megvalósítás folyamatában. A szinergikus hatással rendelkező projektek megvalósítását a régiók által jelenleg készített Regionális Akció Terv segíti majd elő.

Másrészt a program a fejlettségi különbségek mérséklését, ahol releváns, elsősorban az elmaradott kistérségek fejlesztésével akarja elérni. Az elmaradott kistérségek körét *a területfejlesztési támogatások és a decentralizáció elveiről, a kedvezményezett térségek besorolásának feltételrendszeréről szóló az Országgyűlés által elfogadott a 24/2001. (IV. 20.) határozat* alapján került kijelölésre. A térségek fejlettségi szempontból való besorolása a gazdasági, infrastrukturális, szociális-társadalmi és a foglalkoztatási mutatók alapján történt. A területfejlesztési szempontból kedvezményezett és elmaradottnak minősített kistérségek lakónépessége nem haladhatja meg az ország lakónépességének egyharmadát. A fejletlenebb térségek és a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok legnagyobb arányban négy, az országon belül fejletlenebbnek tekintett régiókban vannak jelen, így az Észak-Alföldön, Észak-Magyarországon, Dél-Dunántúlon és Dél-Alföldön. A roma népesség aránya Dél-Alföld kivételével szintén ezekben a régiókban a legjelentősebb. Ugyanakkor ez a megkülönböztetés a **régiókon belüli**, kistérségi szinten jelentkező területi különbségeket is mérsékli, amint ez a KTK átfogó stratégiájában is megfogalmazásra kerül, mivel segíti a belső, kistérségi szintű felzárkóztatását a fejletlenebb négy régió erősítése révén.

⁸ I.17 táblázat

Az elmaradott térségek és ezen keresztül elsősorban a régióként tervezett forrás felhasználást a projekt-kiválasztási folyamatban, így a projektek értékelési szempontjainál, valamint a projektek támogatására vonatkozó döntés-előkészítés folyamatában kell érvényesíteni. A régiónkénti forrásfelhasználás figyelemmel kísérése az Irányító Hatóság feladata lesz. Megemlítendő, hogy a ROP-ból nyújtott támogatások csak kis részét képezik az elkövetkezendő három év összes fejlesztési célú támogatásának, mely lehetőséget nyújt a fejlettebb térségek fejlesztésre is.

A program végrehajtási intézményrendszerének kialakításánál törekedni kell arra, hogy a központi irányítású szervezeteknél – a program végrehajtásának lehetőségéhez képest – a régiókban dolgozó munkatársak kapjanak nagyobb szerepet. Ezzel kellő számú és jól képzett munkatárs dolgozhat a régiókban, ami a régiókban megteremti a humán feltételeket ahhoz, hogy a jelenlegi programozási időszakhoz képest nagyobb szerepet játszanak 2007-től a Strukturális Alapok fogadásában és végrehajtásában.

3. PROGRAM ÉS PRIORITÁS SZINTŰ VÁRHATÓ HATÁSOK ÉS SZÁMSZERŰSÍTETT INDIKÁTOROK

A program céljainak elérése felé való törekvés révén összességében csökkenni fog az országon belül a fejlettebb és fejletlenebb térségek közti gazdasági- társadalmi különbség, valamint bővül a jövedelemtermelésbe bevont fizikai és humán erőforrások köre, illetve azok hatékonysága. Mindezek mellett, elsősorban a támogatott térségekben várható a vállalkozások számának növekedése, mely egyben újak indításával és más vállalkozások adott térségbe való letelepedéséből következhet. A vállalkozások számának növekedése mellett a program révén várható új munkahelyek teremtése, ami hozzájárul a foglalkoztatottak számának növekedéséhez. A foglalkoztatottság növelését, ugyan csekély mértékben, de különösen az elmaradott térségekben segítheti a tartós munkanélküliség enyhítése érdekében támogatandó rehabilitációs és foglalkoztatási programok. A fejlesztések eredményeként várható továbbá, hogy a Program révén javul a támogatott térségben élőknek az életkörülményekkel szemben támasztott elégedettsége, ami növeli a vidéki, különösen a fővároson kívüli térségek népességmegtartó képességét. A Program során a projektkiválasztás folyamatában a projektértékelési szempontok alkalmazásával lehetséges a környezeti terhelés viszonylagos minimalizálása.

Az alábbi táblázat a Regionális Operatív Program program- és prioritás-szintű indikátorait és célértékeit határozza meg a vizsgált 2004 és 2008 közötti időszakra vonatkozóan. Az indikátorok összefüggnek a Nemzeti Fejlesztési Tervben és a Programkiegészítő Dokumentumban meghatározott mutatókkal.

INDIKÁTORTÁBLA

Célkitűzések	Indikátor típusa	Indikátor	Alap	Cél (2008)	Adat-forrás	Periodicitás
<i>A területi fejlettségi különbségek mérséklése</i>	context	A 3 fejlettebb és a 4 fejletlenebb régió GDP/fő átlaga közötti különbség	191% ⁹ (2001)	175 - 185%	KSH	a programozási időszak kezdetén és végén
	context	A 4 fejletlenebb régió átlagos aktivitási rátája és az országos aktivitása ráta közötti különbség	-3,8 százalékpont (2002)	(-3,5) - (-3,1) százalékpont	KSH	a programozási időszak kezdetén és végén
	context	1000 főre jutó vállalkozások száma a 4 fejletlenebb régióban	65,5 (2001)	67 - 70	KSH	a programozási időszak kezdetén és végén
	context	A tartós munkanélküliek száma a 4 fejletlenebb régióban	66642 ¹⁰	55000 - 62000	KSH	a programozási időszak kezdetén és végén
	hatás	A programhoz kapcsolódó új munkahelyek száma	-	2700 - 4300	IH	évente
	hatás	A programhoz kapcsolódó új munkahelyek száma a 4 fejletlenebb régióban	-	1700 - 3100	IH	a programozási időszak kezdetén és végén
	hatás	Befektetések összértékének növekedése a 4 fejletlenebb régióban	881,7 milliárd HUF (2002)	4,5 - 5,5% évente reálértéken	KSH	a programozási időszak kezdetén és végén
1. prioritás: <i>Természet és, kulturális értékekben gazdag elmaradott térségek belső erőforrásainak fejlesztése</i>	hatás	A turizmus ágazatban teremtett új munkahelyek száma	-	1250 - 2000	IH	évente
	hatás	A turizmus ágazatban teremtett új munkahelyek száma a 4 fejletlenebb régióban	-	800 -1300	IH	évente
	hatás	A befektetések összértékének növekedése a turizmus ágazatban a támogatott üdülőkörzetekben	-	10 - 15 % reálértéken	KSH	a programozási időszak kezdetén és végén
	eredmény	Átlagos tartózkodási idő (éjszaka) a támogatott területeken	3,2 (2002)	3,4 - 3,6	KSH	évente

⁹ A 3 fejlettebb régió és a 4 fejletlenebb régió súlyozott egy főre eső GDP átlagának hányadosa százalékos formában.

¹⁰ A tartós (180 napon túl) munkanélküliek száma a 4 fejletlenebb régióban 2003. III. negyedévében

	eredmény	Vendégéjszakák száma a támogatott célterületeken ¹¹	14.800.000 (2000)	Összesen 8- 12%-os növekedés 2004-2008 között	KSH	évente
	output	Támogatott kis- és középvállalkozások száma	-	200-250	IH	évente
	output	Támogatott projektek száma	-	300-400	IH	évente
2. prioritás: <i>Vonzó települési környezet kialakítása és a gazdasági potenciál fejlesztése, tekintettel a hátrányos helyzetű kistérségekre</i>	hatás	Új munkahelyek száma a támogatott területeken	-	500-750	IH	évente
	eredmény	A támogatásban részesült települések lakosság száma a 4 fejlettebb régióban a 4 régió összlakosságához képest	-	12-15%	IH	évente
	output	Az új vagy felújított 4 és 5 számjegyű utak hossza	-	120-160 km	IH	évente
	output	A felújított városi területek és barnamezők területe	-	1000-1200 hektár	IH	évente
	output	Támogatott óvodák és általános iskolák száma	-	150-180	IH	évente
3. prioritás: <i>A helyi szereplők alkalmazkodó- képességének és együttműködésének erősítése</i>	hatás	A prioritáshoz kapcsolódó új munkahelyek száma	-	1000-1500	IH	évente
	eredmény	A képzési programokat sikeresen elvégzők száma	-	9500-13500	IH	évente
	eredmény	A képzési programokat sikeresen elvégző roma származásúak száma	-	500-900	IH	évente
	output	Képzésben résztvevők száma	-	12.000 - 15.000	IH	évente
	output	A képzésben résztvevő roma származásúak száma	-	600-1000	IH	évente
	output	Képzési programok száma	-	600-700	IH	évente
Horizontális 1. prioritás: <i>Környezeti fenntarthatóság</i>	hatás	A pozitív környezeti hatású vagy környezetvédelmi szempontból pozitív környezeti hozadékot tartalmazó projektek száma	-	N/A	IH	a programozási időszak végén
	eredmény	A környezeti hasznok által érintett lakosság száma	-	N/A	IH	évente

¹¹ Célterületek: Budapesten kívüli üdülőkörzetek

	output	A megtisztított földterület (városi terület, barnamező) vagy létesített zöldterület nagysága	-	N/A	IH	évente
Horizontális 2. prioritás: Esélyegyenlőség	hatás	Regisztrált női munkanélküliek száma a 4 fejletlenebb régióban	121.181 (2000)	107.000 - 112,000	KSH	a programozási időszak kezdetén és végén
	eredmény	Képzési programokban résztvevők közül a nők aránya	-	50 - 60 %	IH	évente
	output	A támogatott képzéseken résztvevő nők száma	-	7.000 - 9.000	IH	évente

III. PRIORITÁSOK ÉS INTÉZKEDÉSEK

III.1 táblázat: A Regionális Fejlesztés Operatív Program struktúrája (Prioritások és intézkedések)

A turisztikai potenciál erősítése a régiókban	Térségi infrastruktúra és települési környezet fejlesztése	A humán erőforrás-fejlesztés regionális dimenziójának erősítése	Technikai segítségnyújtás
1.1 Turisztikai vonzerők fejlesztése - ERFA	2.1 Hátrányos helyzetű régiók és kistérségek elérhetőségének javítása - ERFA	3.1 A helyi közigazgatás és a civil szervezetek kapacitásépítése - ESZA	4.1 KTK technikai segítségnyújtás - ERFA
1.2 Turisztikai fogadóképesség javítása - ERFA	2.2 Városi területek rehabilitációja - ERFA	3.2 A helyi foglalkoztatási kezdeményezések támogatása - ESZA	4.2 ROP technikai segítségnyújtás - ERFA
	2.3 Óvodai és alapfokú nevelési-oktatási intézmények infrastrukturális fejlesztése – ERFA	3.3 Felsőoktatási intézmények és helyi szereplők együttműködésének erősítése - ESZA	
		3.4 Régióspecifikus szakmai képzések támogatása - ESZA	

1. PRIORITÁS 1. A TURISZTIKAI POTENCIÁL ERŐSÍTÉSE A RÉGIÓKBAN

Célok

- A turizmus jövedelemteremtő képességének növelése
- A hazai turisztikai vonzerők versenyképességének növelése a természeti és kulturális értékekre építve
- A turizmushoz kapcsolódó szolgáltatások minőségi fejlesztése, valamint ezen szolgáltatások kínálatának bővítése

Leírás

A helyi adottságokra, értékekre és a fejlődési potenciálra épülő regionális gazdaság szempontjából a turizmus fejlesztése kiemelten fontos, amely az endogén növekedési lehetőségek egyik forrását jelenti.

A turizmus fejlesztésének alapfeltétele a keresletet generáló vonzerők fejlesztése, valamint a turizmusból származó jövedelmek realizálásban meghatározó szerepet játszó szolgáltatások minőségi javulásának ösztönzése. A turizmus fejlesztése pozitív hatással van a foglalkoztatásra, és multiplikátor hatásán keresztül fejleszti a turisztikai KKV-k üzleti környezetét. Ezen fejlesztések azonban megkívánják a természeti értékek és a kulturális örökségek fenntartható módon történő megőrzését.

Világszerte jellemző a turisztikai keresletre az egyedi és helyi értékekre épülő kulturális és ökoturisztikai termékek és szolgáltatások iránti érdeklődés növekedése. Magyarország kedvező és sokrétű turisztikai adottságokkal rendelkezik e téren; amint az a helyzetelemzésben már bemutatásra került.

Ebből következően szükség van a turisztikai infrastruktúra és szolgáltatások intenzív fejlesztésére. A prioritás a regionális és helyi értékeken nyugvó kulturális és ökoturizmus iránti növekvő hazai és nemzetközi keresletre épül. Mivel ezen turisztikai vonzerők Magyarország egyes területein összpontosulnak, ezért érdemes ezekre a térségekre koncentrálni. Ezen turisztikai vonzerők - nemzeti parkok, világörökségi helyszínek, kastélyok és várak, múzeumok, valamint az aktív turizmushoz kapcsolódó infrastruktúra - rendszerint az Országos Területfejlesztési Konceptió által meghatározott üdülőkörzetekben és nemzeti parkokban találhatók. A prioritás keretében támogatandó fejlesztések a fővároson kívüli, turisták által rendszeresen látogatott, természeti és kulturális értékekben gazdag üdülőkörzeteket és nemzeti parkokat érintik, amelyek az I. fejezet 1.2-es ábráján követhetők nyomon.

A lehetőségek jobb kihasználásához **szükséges a turisztikai vonzerők attrakciókká, turisztikai terméké fejlesztése**, a népszerűsítéshez szükséges marketing eszközök fejlesztése és a vonzerők megközelítését segítő infrastruktúra megteremtése. Szükséges a jelenleg alacsony szinten hasznosított kulturális örökségekre és a természeti adottságokra épülő vonzerők nyújtotta lehetőségek jobb kihasználása. A turizmus terén az elmúlt

időszakban bekövetkezett általános visszaesés és a fokozott versenyhelyzet mellett egyedül a magas minőségű turisztikai termékek és vonzerők fejlesztésével növelhető a kereslet.

A turisztikai vonzerők fejlesztése önmagában nem képes a jövedelemtermelő képesség javítására, mivel a vonzerők alapvetően nem generálnak közvetlenül jelentős profitot. A vonzerők hasznát elsősorban az attrakciók környezetébe települő vállalkozások élvezik. A turisztikai vállalkozások számára azonban az ország egész területén problémát jelent az erőteljes szezonális, amelynek fő okai az infrastruktúra, a szolgáltatások és a programkínálat területén tapasztalható hiányosságok. A turisztikai kereslet területileg is koncentrált, a magas színvonalú szálláshelyek főként Budapestre koncentrálódnak. A kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák mintegy fele Budapestre és a Balaton térségére koncentrálódik, ugyanakkor számos, az utóbbi időben létrehozott, illetve fejlesztett turisztikai attrakció látogatottságát akadályozza a megfelelő szálláshelyek hiánya.

Ezért elengedhetetlen a **turisztikai fogadóképesség és szolgáltatások javítása**. A turisztikai vonzerők mellett szélesedő és javuló minőségű szolgáltatás kínálat elősegíti a turisztikai vonzerők látogatottságának növelését, a turisztikai vonzerők környezetében realizálható jövedelem emelkedését.

A prioritás keretében a következő, Európai Regionális Fejlesztési Alap által finanszírozott intézkedések kerülnek megvalósításra:

- *A turisztikai vonzerők fejlesztése;*
- *A turisztikai fogadóképesség javítása.*

A prioritás megvalósításával várható, hogy növekszik a támogatott turisztikai térségekbe látogatók száma, bővítve a szolgáltatások és egyéb javak vásárlásra vonatkozó helyi keresletet, mely élénkíti a helyi gazdaságot és új munkahelyek teremtését segíti elő. Mivel a turizmus fokozza a környezeti terhelést, ezért kiemelkedően fontos a környezetvédelmi szempontok integrációja. Az ökológiai rendszerekbe való strukturális beavatkozás minimalizálása érdekében a fejlesztések során különös hangsúlyt kell fektetni a környezetvédelmi szempontokra. A köz- és magánszféra együttműködésének fontossága felértékelődik, jelentős helyi fejlesztési erőforrások mozdulnak meg, amelyek javítják az életminőséget és hozzájárulnak a gazdasági aktivitás erősödéséhez. A prioritás keretein belül tervezett intézkedések valós hatása akkor multiplikálható, ha a fejlesztésekkel egyidőben más programokból és prioritások alatt finanszírozott egyéb ágazati területeken is megvalósulnak beruházások, többek között a közlekedési infrastruktúra, a falusi turizmus és a turisztikai szektorban dolgozók szakképzése területén.

1.1. Intézkedés 1. Turisztikai vonzerők fejlesztése

Az intézkedés specifikus céljai

- A turizmus fejlesztése céljából olyan nemzetközi szinten is versenyképes turisztikai attrakciók, termékek fejlesztése, amelyek az ország sajátos kulturális örökségeire és természeti értékeire építenek.
- Az intézkedés keretében támogatott vonzerőkhöz kapcsolódó marketing tevékenységek elősegítése

Leírás

Budapest és főszezonban a Balaton térsége jelentős számú turistát vonz, ami alapvetően a tömegturizmus jegyeit mutatja, ugyanakkor számos, Magyarország egyéb területein található, a kulturális és természeti értékeire épülő turisztikai vonzerő kihasználtsága a lehetőségekhez képest alacsony. Jellemző továbbá a turisztikai attrakciók egymástól független fejlesztése és piaci megjelenése, amely az egyes térségek attrakcióinak egymást erősítő hatását gátolhatja. A fejlesztett turisztikai helyszínek marketing tevékenységének támogatása érdekében szükség van minőségi marketing eszközök és promóciós anyagok megteremtésére, valamint hatékony értékesítési csatornák kialakítására. A versenyképes turisztikai kínálat kialakításához nélkülözhetetlen a keresleti kívánalmaknak megfelelő naprakész, színvonalas tájékoztató anyagok készítése, és a modern értékesítési csatornák, különösen az Internet nyújtotta információterjesztési lehetőségek kihasználása.

A turizmus jelentős arányt képvisel a hazai gazdaságban, azonban nemzetközi viszonylatban jövedelemtermelő képessége alacsony (azaz az egy látogatóra eső fajlagos bevételek alacsonyak). A turisztikai vonzerők hasznosításához az érintett területeken meg kell teremteni a sokoldalú hasznosítás alapfeltételeit, biztosítani kell a jó megközelíthetőséget, valamint a színvonalas szolgáltatási hátteret és a bő programkínálatot. A nemzetközi trendek által is jelzett változások közül az egyedi szolgáltatások iránt fokozódó igényeknek, valamint a kulturális, aktív és ökoturizmus területén növekvő igényeknek megfelelő turisztikai vonzerők fejlesztése képezi a legalkalmasabb lehetőséget.

Az intézkedés a nemzeti parkok, valamint az Országos Területfejlesztési Konceptió által üdülőkörzeteknek kijelölt területek fejlesztésére fekteti a hangsúlyt, amelyek részletesen az I. fejezetben kerültek bemutatásra. A megcélzott vonzerők a fővároson kívül fontos, de jelenleg alacsony kihasználtságú területeken találhatók.

A célok eléréséhez az intézkedés az alábbi tevékenységeket támogatja:

- a nemzeti parkok¹² és egyéb védett természeti területek turisztikai célú fejlesztése (látogatóközpontok kiépítése, oktató bázisok és tanösvények fejlesztése, bemutatóhelyek és rendezvények szervezésére alkalmas területek kialakítása, turista útvonalak kiépítése)¹³.

¹² Aggteleki Nemzeti Park, Hortobágyi Nemzeti Park, Bükk Nemzeti Park, Körös-Maros Nemzeti Park, Kiskunsági Nemzeti Park, Duna-Dráva Nemzeti Park, Fertő-Hanság Nemzeti Park, Órség Nemzeti Park, Duna-Ipoly Nemzeti Park, Balaton-felvidéki Nemzeti Park

¹³ Az említett tevékenységek nem támogathatók az AVOP és a KIOP keretein belül

Ezen tevékenységeket az említett területeken csak a ROP finanszírozza, nem támogathatók az AVOP és a KIOP keretein belül.

- világörökségi helyszínek¹⁴ és gazdag turisztikai potenciállal rendelkező kis és közép városok történelmi központjának¹⁵ fejlesztése (pl. látogató központok, konferencia termek, kiállítások és rendezvények szervezésére alkalmas területek kialakítása, közterületek és a kapcsolódó infrastruktúra rehabilitációja)¹⁶,
- kastélyok és várak turisztikai funkciókkal való bővítése, mely elősegíti a kulturális turizmusba való bekapcsolódásukat (az épületek, a kastélykert, illetve a várakhoz tartozó parkok felújítása),
- a múzeumok és egyedi műemlékek látogatóbarát szolgáltatásainak fejlesztése és szükség esetén felújítása, illetve bővítése, annak érdekében, hogy a múzeumok látogatottsága és szolgáltatási színvonala növekedjen.
- az aktív turizmushoz kapcsolódó infrastrukturális fejlesztések különös tekintettel kerékpárutak kiépítésére a fontos turisztikai célpontot képező tavak és folyók mentén (Szigetköz térségében, a Balaton és a Tisza-tó körül, a Tisza mentén, a Duna és a Dráva vonalán és a nemzeti parkok területén).
- a turisták tájékozódását és a vonzerők látogathatóságát megkönnyítő helyi információs rendszerek kialakítása, melyek magukban foglalják a vonzerők „on-line” elérhetőségét biztosító Internet alapú alkalmazások és színvonalas nyomtatott tájékoztató anyagok készítését is.

Európai Regionális Fejlesztési Alap 1783/1999/EK rendelet 2. cikkely (d) támogatja a turizmus fejlesztését és a kulturális beruházásokat, beleértve a kulturális és nemzeti örökség védelmét, feltéve, hogy azok fenntartható munkahelyeket hoznak létre. Az intézkedés megvalósításával a turisztikai vonzerők nemzetközi piacon is versenyképes turisztikai termékkel alakulnak, látogatottságuk nő, az adott térségben a turisták tartózkodási ideje növekszik, ami elősegíti a beruházások gazdasági megtérülését, a munkahelyteremtést és ezáltal a lakosság helyben tartását.

Koherencia a többi Operatív Programmal

A turizmus növekedését az ROP-on és a többi Operatív Programon belüli fejlesztések biztosítják a szükséges infrastrukturális és szolgáltatási háttér kiépítésével.

- A Térségi elérhetőség javítása című ROP intézkedés (2.1) biztosítja a turisztikai vonzerőkhöz vezető utak megépítését.
- A Régióspecifikus szakmai képzések (3.4) és a Turisztikai fogadóképesség javítása (2.2) című ROP intézkedések elsődleges célja az üdülőkörzetek térségében a kereskedelmi szálláshelyek szolgáltatásainak minőségi javítása.
- A KIOP közlekedési fejlesztései szintén hozzájárulnak a turisztikai vonzerők elérésének javulásához, míg a nagyobb települések szennyvízkezelését érintő beruházásokkal a turisztikai látogatottság által okozott környezeti károk enyhítését is elősegíti.
- Amíg a ROP a nemzeti parkok és hasonló területek turisztikai célú fejlesztési tevékenységeit támogatja, addig a KIOP természetvédelmi tevékenységeket finanszíroz.

¹⁴ Lásd a Helyzetelemzést

¹⁵ A gazdag kulturális örökséggel rendelkező területek a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal által készített listán kerültek meghatározásra

¹⁶ Ezen fejlesztési területek nem jogosultak támogatásra a ROP *Városi területek rehabilitációja* című intézkedésből

- Az Agrár és Vidékfejlesztési Operatív Programon (AVOP) belül a turisztikai vonzerőkhöz kapcsolódóan támogathatóak a falumegújítási akciók, a vidék szellemi és tárgyi örökségének megőrzése, a mezőgazdasági tevékenységhez kapcsolódó turisztikai fejlesztések, valamint a mezőgazdasági termékek értékesítéséhez kapcsolódó fejlesztések.

Alkalmazott állami támogatási szabályok

Az intézkedés kedvezményezettjei nem vállalkozások, hanem non-profit szervezetek. Ennek megfelelően az intézkedés keretében nyújtott támogatások nem minősülnek állami támogatásnak. Továbbá, az ezen akciók által támogatott fejlesztésekből fakadó előnyök szelektivitás nélkül mindenki számára hozzáférhetővé válnak.

1.2. Intézkedés 2. Turisztikai fogadóképesség javítása

Az intézkedés specifikus céljai

- A szálláshelyek színvonalának emelése és szolgáltatásaik bővítése, valamint új szálláshelyek teremtése turisztikai vonzerők környezetében
- A turisztikai vonzerőkhöz kapcsolódó szolgáltatási háttér bővítése

Leírás

Magyarországon a turizmus jövedelemtermelő képessége (egy látogatóra jutó fajlagos bevétel) az adottságokhoz képest alacsony. Ennek a turisztikai termékek (turisztikai attrakciók, kapcsolódó szolgáltatások és programok) hiányán túl a fő oka a turisztikai fogadóképesség alapját jelentő kereskedelmi szálláshelyek, illetve az általuk nyújtott szolgáltatások nem kielégítő, a turisztikai keresletnek nem megfelelő száma és színvonala. Számos látványosság környezetében a turisztikai bevételek azért maradnak tartósan alacsonyak, mert nincs a közelükben maradásra készítő kereskedelmi szálláshely. Ez különösen jellemző az észak-magyarországi és az alföldi régiókra, továbbá kiemelten jelentkezik ez a hiányosság a nemzeti parkok és a világörökségi helyszínek környezetében.

A vonzerőkhöz kapcsolódó szolgáltatások és a szálláshelyek mennyiségi és minőségi fejlesztése nélkül továbbra is rövid marad a turisták által eltöltött idő, ami gátat vet a turizmus jövedelemtermelő képessége javulásának és a munkahelyek hosszú távú fenntartásának a turisztikai szektorban.

Ezért a legsürgetőbb feladat a szolgáltatások (elsősorban beruházásokon keresztül történő) bővítése a turisztikai vonzerők környezetében, valamint szükséges a kereskedelmi szálláskapacitás mennyiségi és minőségi fejlesztése. Különös figyelemmel az akadálymentesítésre és a környezetbarát megoldások elterjesztésére. Minőségi fejlesztésre elsősorban az alacsony kategóriájú kereskedelmi szálláshelyeket és szállodákat (egy-három csillagos) panziókat, kempingeket, turistaházakat érintően van szükség. A turisztikai vonzerők megfelelő kínálatának biztosításához a vonzerők környezetében lévő szolgáltatás kínálat –

elsősorban beruházásokon keresztül történő - bővítése (pl. lovas létesítmények, kerékpár-szolgáltatók) kiemelt feladat.

Az intézkedés fókuszja az Országos Területfejlesztési Konceptióban meghatározott és az I. fejezet 1.2-es ábrájában bemutatott üdülőkörzetek és nemzeti parkok fejlesztése. A jelentős eredmény elérése érdekében a fejlesztéseket az 1.1-es intézkedés által támogatott területeken szükséges megvalósítani. Ezen területek nem foglalják magukba a fővárost, és jellemzőjük, hogy fontos, de jelenleg kihasználatlan turisztikai potenciállal rendelkeznek.

Európai Regionális Fejlesztési Alap 1783/1999/EK rendelet 2. cikkely (a) támogatja a termelő környezetet, különösen a cégek, ezen belül a KKV-k versenyképességének és fenntartható beruházásaik növelését, valamint a régiók vonzóbbá tételét, *a 2. cikkely (d)* támogatja a turizmus fejlesztését és a kulturális beruházásokat, beleértve a kulturális és nemzeti örökség védelmét, feltéve, hogy azok fenntartható munkahelyeket hoznak létre.

A fejlesztések megvalósításával a turisztikai vonzerők környezetébe települő minőségi szolgáltatások és a kereskedelmi szálláshelyek megfelelő szolgáltatásokat képesek nyújtani a magasabb színvonalat kereső turisták számára is, amely a tartózkodási idő növekedését, a látogatók számának emelkedését, és magasabb fajlagos bevételeket eredményez. A létrejövő szálláshelyek munkához és pótlólagos jövedelemhez juttatják a térséget, növelik a települések népességmegtartó erejét, valamint elősegítik az életszínvonal növekedését. A turisztikai szálláshelyek a turisták költségének elsődleges színhelyei, bevételeik pedig tovaryűrűznek a térség gazdaságában és más ágazatokban is pótlólagos jövedelmet eredményezve multiplikátor hatást fejtenek ki, amely a helyi kereslet növekedését is magával vonja. A szálláshelyek és a vendéglátó egységek a település és a kistérség életében egyúttal a társadalmi érintkezésnek is fontos helyszínei, így a lakosság környezet- és turistabarát szemléletének alakítására fontos hatást gyakorolhatnak.

Koherencia a többi Operatív Programmal

Az intézkedést kiegészíti az Agrár és Vidékfejlesztési Operatív Program alternatív jövedelemtermelő képesség javítását célzó intézkedésen belül az elsősorban mezőgazdasági tevékenységből élők magánszálláshely-fejlesztése, valamint a helyi kézműipari tevékenységek támogatása. A turisztikai szálláshelyfejlesztés esetén a lehatárolás alapja a 110/1997 sz. Kormányrendelet a magánszálláshelyek¹⁷ idegenforgalmi hasznosításáról, valamint a 45/1998 sz. IKIM rendelet a kereskedelmi¹⁸ és fizető-vendéglátó¹⁹ szálláshelyek osztályba sorolásáról, valamint a falusi szálláshelyek²⁰ minősítéséről. Ezek alkotják a jogszabályi alapját a falusi szállásadás és a kereskedelmi szálláshely kategóriák elválasztásának, amely alapján a két OP közötti lehatárolás egzakt módon elvégezhető. A turisztikai szálláshely fejlesztés esetén az AVOP a falusi magánszálláshely kategóriába eső fejlesztéseket támogatja, míg a ROP a kereskedelmi szálláshely kategóriájába eső jelentősebb beruházásokat célozza. Minden szálláshelyfejlesztés vagy szállásadói tevékenység esetén kötelező a regisztráció és minősítés, vagyis egy adott szálláshely csak egyetlen kategóriába

¹⁷ A magánszálláshely kategória két al-kategóriát tartalmaz, a fizetővendéglátást és a falusi szállásadást.

¹⁸ A 10 férőhely feletti szálloda, panzió (fogadó), kemping, üdülőláza, turistaszálló, ifjúsági szálló.

¹⁹ A városokban, kiemelt gyógyhelyeken, kiemelt üdülőlázaeken, a gyógy- vagy üdülőlázaeken folytatott magánszállásadói (10 férőhely alatti) tevékenység.

²⁰ A városokban, kiemelt gyógyhelyeken, kiemelt üdülőlázaeken, a gyógy- vagy üdülőlázaeken kívül folytatott magánszállásadói tevékenység. A szálláshely maximális kapacitása 10 férőhely.

tartozhat. A turisztikai szolgáltatások fejlesztése esetén az AVOP a falusi szállásadáshoz közvetlenül kapcsolódó szolgáltatásokat, valamint az „on-farm” jellegű turisztikai szolgáltatások fejlesztését támogatja. Ezek a kedvezményezettek (falusi szállásadók, gazdálkodók) a ROP turisztikai szálláshelyek javítása intézkedés lehetséges tevékenységeinek keretén belül nem támogathatók. A KKV-k turisztikai tevékenységével kapcsolatos befektetések és szolgáltatások nem képezik a GVOP részét.

Alkalmazott állami támogatási szabályok

Az intézkedés keretein belül a non-profit szervezetek részére nyújtott támogatások nem minősülnek állami támogatásnak. Amennyiben az intézkedés alapján nyújtható támogatások kedvezményezettjei vállalkozások, az EK Regionális Állami Támogatásokra Vonatkozó Iránymutatásának (EC Guidelines on national regional aid) vonatkozó szabályai az irányadók [OJ C74, 1998. 03. 10.]. A vonatkozó támogatási program a létező támogatások listáján szerepel (HU30/2002 Turisztikai Célelőirányzat).

2. PRIORITÁS 2. TÉRSÉGI INFRASTRUKTÚRA ÉS TELEPÜLÉSI KÖRNYEZET FEJLESZTÉSE

Célok

- Központok és gazdasági potenciállal bíró területek elérhetőségének javítása a hátrányos helyzetű régiókban;
- Hátrányos helyzetű és problémás városi területek fenntartható társadalmi, gazdasági és környezeti megújulásának elősegítése, a gazdasági és non-profit célú tevékenységek élénkítésével járó funkciók megjelenésének ösztönzése
- A megfelelő minőségű oktatáshoz való hozzáférésben rejlő egyenlőtlenségek csökkentése az óvodai és alapfokú oktatási-nevelési intézmények infrastruktúrájának fejlesztése révén a hátrányos helyzetű területeken, különös tekintettel azokra a településekre, melyben magas a hátrányos helyzetű csoportok és a roma népesség aránya.

Leírás

A Magyarországon kialakult településszerkezetre jellemző a térségszervező városok hiánya, az alacsony vállalkozói és társadalmi aktivitású települések nagy száma. A növekedés és foglalkoztatás néhány alapvető feltétele fejlesztésre szorul, például a fizikai és az épített környezet, az oktatási infrastruktúra, a tömegközlekedés, valamint a közúti közlekedési infrastruktúra terén.

Ezen infrastrukturális elemek hiánya és a leromlott települési környezet sok település fejlődését akadályozza, melyek közül a problémák jellemzően a városi területeken és a hátrányos helyzetű régiókban koncentrálódnak. Az infrastrukturális hiányosságok gyakran

gazdasági, szociális és környezetvédelmi problémákkal társulnak, melyek különösen a városi területeken érintenek nagyszámú lakost. Egyes területeken koncentráltan jelentkeznek a munkanélküliség, melyet tovább súlyosbítanak a hátrányos helyzetű csoportok jelenlétéből (melyek jelentős része tartós munkanélküli és roma származású), és a közbiztonság romlásából származó problémák. Ezen hátrányos helyzetű települések lakosai gyakran szembesülnek az esélyegyenlőség hiányával a megfelelő minőségű óvodai és általános iskolai oktatáshoz való hozzáférés terén.

A kistérségek hiányos közlekedési hálózata és rossz elérhetősége sok esetben hátráltatja a lakosság mobilitását, az árukhöz és szolgáltatásokhoz való hozzáférést, a munkához való jutást, a városok térszervező erejének növekedését, összességében a térségek belső kohéziójának erősödését. A fent említett infrastrukturális elemek támogatása és a települési környezet fejlesztése lehetővé teszi a gazdasági és szociális tevékenységek ösztönzését, a kapcsolatok erősödését, és ezáltal a térség fejlődésének elősegítését.

E problémák mérséklése sokrétű, egymással összefüggő beavatkozást igényel. Az összes régióban, de különösen az elmaradottabb térségekben és területeken fontos az elérhetőség és a közcélú intézményekhez (például oktatási intézmények) való hozzáférés javítása, valamint a települési környezet megújítása. A fent jelzett problémák megoldása és a célok elérése érdekében három intézkedés keretében valósulnak meg a beavatkozások.

A 2004 és 2006 közötti programozási periódusban jelentős támogatási összeg áll rendelkezésre a Strukturális és a Kohéziós Alapok keretében a közlekedési infrastruktúra javítására és a hátrányos helyzetű régiók elérhetőségének javítására. Az alsórendű (négy és ötjegyű) közúthálózatok vonatkozásában hangsúlyos szerepet kap a regionális központok, kistérségi központok, valamint kisebb települések **elérhetőségének javítása**, megfelelő kapacitású közlekedési utak segítségével. Az elérhetőség javítása a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben a legfontosabb feladat, mivel ebből a szempontból elmaradottságuk nagyon jelentős. A regionális gazdaság fejlődésének alapvető feltétele a megfelelő sűrűségű és minőségű közlekedési úthálózat létrehozása. Ezért összhangban a Községi Támogatási Kerettel a 2-es prioritás főként a hátrányos helyzetű régiók és kistérségek elérhetőségének javítását célzó beruházásokhoz nyújt pénzügyi támogatást. A Program továbbá hozzájárul az ipari területek és turisztikai vonzerők elérhetőségének javításához, valamint a régiók endogén potenciáljának megerősítéséhez. A környezetkímélő közlekedési módokat illetően szükséges továbbá a helyi és helyközi tömegközlekedés infrastruktúrájának fejlesztése a lakossági mobilitás erősítésének, valamint az utak zsúfoltságának, és a környezetterhelés csökkentésének érdekében, mely különösen a városi területeken okoz problémát.

A legakutabb városi problémákkal küzdő hátrányos helyzetű városi területek szociális és gazdasági megújítása érdekében innovatív **város-rehabilitációs akciók** támogatása is szükséges. A rehabilitáció célja a városi terület fizikai, műszaki, és társadalmi-gazdasági szempontú megújulása az önkormányzatok városi problémáinak kezelésére irányuló innovatív stratégiájának ösztönzése révén. A tevékenységeknek egy egyértelműen meghatározott városi probléma megoldását kell szolgálniuk, valamint hozzá kell járulniuk a városi környezet fejlődéséhez és új, valamint megerősödött városi funkciók kialakulásához. Különleges hangsúlyt kell fektetni az alulhasznosított, vagy használaton kívüli volt katonai objektumok és ipari területek településszerkezetbe való illesztésére és e területek funkcióváltásának és újbóli használatba vételének elősegítésére. Az integrált stratégiák megvalósítását lehetővé teszik az operatív program más, városi területeket érintő intézkedéseinek egyidejű támogatása a közlekedés, oktatás, foglalkoztatás, képzés valamint a turizmus területén.

Különösen fontos feladat az **óvodai és alapfokú oktatási-nevelési intézmények** infrastruktúrájának fejlesztése a hátrányos helyzetű kistérségekben és a városok szegényebb negyedeiben, a megfelelő minőségű oktatáshoz való hozzáférés esélyegyenlőségének biztosítása érdekében. Az általános iskolák magas szelektivitása és szegregációja célzott és fókuszált beavatkozást igényel. Ezért a fejlesztések olyan településeken kerülnek bevezetésre, ahol magas a halmozottan hátrányos helyzetűek, különösen a roma lakosság aránya, ezzel elősegítve a társadalmi kohézió erősödését. A fejlesztéseknek hozzá kell járulniuk az oktatás minőségi javulásához, az esélyegyenlőség biztosításához, és ösztönözniük kell az integrált oktatás megvalósulását.

A beavatkozások eredményeként vonzó települési környezet és infrastruktúra alakítható ki, javul a vállalkozások és a helyi szervezetek működési környezete, hozzájárulva ezzel a helyi gazdasági potenciál jobb kihasználásához, az életminőség növeléséhez, különösen a hátrányos helyzetű területeken. Környezetvédelmi szempontból a tevékenységeknek várhatóan pozitív hatásai lesznek, mivel csökken a zöldmezős beruházások területigénye és javul a területhasználat, valamint a városi területek épített és természeti környezetének minősége. A kiépítendő közutak tervezése során kiemelt figyelmet kell szentelni a természetvédelmi szempontoknak.

2.1. Intézkedés 1. Hátrányos helyzetű régiók és kistérségek elérhetőségének javítása

Az intézkedés specifikus céljai

- Az alsóbbrendű közúthálózat (négy, illetve öt-számjegyű utak) fejlesztésével a hátrányos helyzetű régiók és kistérségek elérhetőségének viszonyainak javítása
- Iparterületek, turisztikai vonzerők megközelíthetőségének javítása a négy és öt-számjegyű utak fejlesztésével
- A helyi tömegközlekedés infrastrukturális feltételeinek javítása

Leírás

A hátrányos helyzetű térségek fejlesztésének egyik eszköze az elérhetőségi viszonyok javítása. Ez különösen indokolt a perifériális helyzetű, többségében határmenti és nagy számú, csak egy úton megközelíthető zsáktelepüléssel rendelkező aprófalvas térségekben. Ilyen térségek meghatározó számban a négy fejletlenebb régióban, az Észak-Magyarországi, a két alföldi régióban és Dél-Dunántúlon találhatók, míg a másik három régióban is található néhány elmaradott, közlekedési szempontból perifériális helyzetű kistérség.

Az intézkedés a hátrányos helyzetű kistérségekben az elérhetőségi viszonyok javítása érdekében támogatja a négy- és ötszámjegyű utak építését, a rossz minőségű utak felújítását a kistérségi központok és megyeszékhelyek gyorsabb és biztonságosabb megközelíthetőségének érdekében. Ezek a fejlesztések hozzájárulnak a vállalkozások működési környezetének javításához, valamint a lakosság, munkaerő mobilitásának elősegítéséhez a munkahelyek és a közszolgáltatások jobb elérhetősége érdekében.

A vállalkozásoknak helyet adó területek (pl. ipari parkok, inkubátorházak) kiszolgálása megköveteli a területet megközelítő, többnyire a települések belterületén lévő utak fejlesztését

az ország egész területén. A turisztikai vonzerők gyors és biztonságos megközelíthetőségének biztosítása szükséges a növekvő vendégforgalom színvonalas ellátása érdekében.

A nagyvárosokban tapasztalható egyre nagyobb zsúfoltság, a gépjármű-közlekedés okozta súlyosbodó környezetterhelés, a kisebb településekre jellemző elégtelen tömegközlekedés indokolja a helyi és helyközi tömegközlekedés feltételeinek és a szolgáltatások (P+R rendszerek fejlesztése, buszsávok, buszöblök, utasforgalmi szolgáltatások, a környezetbarát közlekedési rendszerek – busz-, trolibusz- és villamoshálózatok – infrastruktúrája) színvonalának javítását és támogatását. Ezek a fejlesztések különösen fontosak a nagyvárosok és agglomerációjuk viszonylatában a közutak zsúfoltságának és kapcsolódóan a közlekedés környezetterhelésének csökkentése érdekében.

Koherencia a többi Operatív Programmal

- Az intézkedés hatásosságát fokozza a régiók, ezen belül is elsősorban a fejletlenebb régiók elérhetőségi viszonyait javító főközlekedési útvonalak (egy-, két- és három-számjegyű utak) fejlesztése, melyek a Kohéziós Alapból vagy a Környezetvédelmi és Infrastrukturális Operatív Programból kerülnek támogatásra. A fejlesztések meghatározása összhangban van a nemzetközi (TEN és a TINA közlekedési folyosók) és a magyar közlekedéshálózati fejlesztési tervekkel.
- A vasúti tömegközlekedéssel kapcsolatos tevékenységek a Környezetvédelmi és Infrastrukturális Operatív Programból támogathatóak.
- A mezőgazdasági tevékenységet folytató területek elérhetőségének javítását a mezőgazdasági utak fejlesztésével az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program támogatja.

Alkalmazott állami támogatási szabályok

Az intézkedés alapján nyújtható támogatások segítségével megvalósuló infrastrukturális fejlesztések előnyeit szelektivitás nélkül mindenki számára hozzáférhető. Ennek megfelelően az intézkedés nem minősül állami támogatásnak.

2.2. Intézkedés 2. Városi területek rehabilitációja

Az intézkedés specifikus céljai

A helyi önkormányzatok innovatív település-rehabilitációs akcióinak ösztönzése, melynek célja:

- Funkcióját veszítő, romló állapotú és többségében hátrányos helyzetű csoportok által lakott városi területek rehabilitációja és megújítása.
- Barnamezős területek újrahasznosítása funkcióváltásuk és a települési struktúrába való integrációjuk előmozdítása, valamint a zöldmezős beruházások területigényének csökkentése érdekében.

Leírás

Az országban a hosszú- vagy közép-távú partnerségen alapuló, magán forrásokat is mozgósítani képes településfejlesztési stratégiák nem terjedtek el. A városi problémák megoldásában központi szerep jut az önkormányzatoknak, amelyek azonban forráshiány miatt sokszor rövid távú szempontokat - például a helyi közintézmények fenntartását - kénytelenek érvényesíteni településfejlesztési tevékenységük során.

Az intézkedés országszerte település-rehabilitációs akciók megvalósítását finanszírozza a súlyos problémákkal küzdő városi településrészekben. A rehabilitáció célja az önkormányzatok támogatása a városi problémák megoldását célzó integrált stratégiák kialakításában és ezáltal a hátrányos helyzetű városi területek fizikai, műszaki és társadalmi-gazdasági megújítása az URBAN Közösségi Kezdeményezés programjaihoz hasonlóan.

A támogatás olyan összefüggő városi területekre („településfejlesztési akcióterületekre”) irányul, melyek lakossága meghaladja az 5 ezer főt és melyekre vonatkozóan teljesül legalább három speciális kritérium az alábbiak közül (a további részleteket a Programkiegészítő Dokumentum tartalmazza):

1. (Tartós) munkanélküliség magas szintje;
2. Alacsony gazdasági aktivitás;
3. Szegénység és kirekesztés magas szintje;
4. Nagyszámú nemzetiségi és kisebbségi csoportok, különösen romák²¹;
5. Alacsony iskolázottság, jelentős képzettségbeli hiányok;
6. Magas kriminalitás és rossz közbiztonság;
7. Erősen leromlott környezet;
8. Kedvezőtlen demográfiai trendek.

A 30 ezer fő feletti városokban található városi területek prioritást élveznek.

Az intézkedés támogatja továbbá a barnamezős területek rehabilitációját e területek funkcióváltásának elősegítése érdekében. A barnamezős területek olyan használaton kívül került, vagy alulhasznosított egykori ipari területek vagy katonai objektumok (például laktanyák), melyek rossz fizikai állapotban vannak, környezetszennyezéssel terheltek és település-szerkezeti problémákat okoznak. Az intézkedés keretében előnyt élveznek a nagy és összefüggő barnamezős területek, melyek romló állapotú településrészekben, vagy gazdasági és társadalmi szempontból különösen kedvezőtlen helyzetű területen találhatók, és súlyos település-szerkezeti problémát okoznak. Támogatásban a fenti speciális kritériumokat teljesítő város-rehabilitációs területen elhelyezkedő barnamezős területek részesülnek. Abban az

²¹ A Roma lakosság aránya indirekt módon kerülhet meghatározásra, például az alábbi indikátorok segítségével: egy háztartásra jutó lakók és családok átlagos száma, egy háztartásra jutó foglalkoztatottak száma, családon belüli 15 évesnél fiatalabb gyerekek száma, természetes szaporulat, stb.

esetben, ha a barnamezős terület összefüggő és meghaladja a 40 hektárt,²² valamint súlyos akadályt jelent egy legalább 5000 főt magába foglaló városi terület strukturális váltása és fejlődése szempontjából, akkor a fenti „településfejlesztési akcióterületre” vonatkozó kritériumok közül csak egy kritériumot kell teljesíteni. Az érintett városi területre vonatkozó súlyos strukturális problémát a településfejlesztési akciótervben kell bemutatni.

A fenti feltételek segítségével kiválasztott városi területeken és a barnamezős területeken az alábbi tevékenységeket finanszírozza az intézkedés:

- A városi terület rehabilitációját célzó terv;
- A leromlott állapotú terület helyreállítása és a szennyezett terület kármentesítése a vegyes hasznosítás²³ érdekében, beleértve az előkészítő tevékenységeket, például a tényfeltárást;
- Közterületek kialakítása, felújítása és fejlesztése, mely magába foglalja a zöldfelületek és a közművek fejlesztését;
- Épületek felújítása a gazdasági és szociális tevékenységek kiszolgálására, fenntartható és környezetbarát módon;
- A történelmi és kulturális örökség megőrzése és fejlesztése, amennyiben e tevékenység fenntartható munkahelyek létesítéséhez járul hozzá, erősíti a társadalmi kohéziót és nem támogatható a ROP 1.1-es intézkedéséből.
- A közbiztonság javítása és bűnmegelőzés, pl. a lakók bevonásával a városnegyed felügyeletébe, közvilágítás korszerűsítése, térfigyelő rendszerek kialakítása, tanácsadás a bűnmegelőzésről²⁴;
- Üzletek, kereskedelmi egységek, non-profit szervezetek és együttműködésük támogatása a településfejlesztési akcióterületeken a rehabilitációs tevékenység hatékonyságának növelése érdekében;
- Kulturális, szabadidő és sportlétesítmények kialakítása *kivételes esetekben, amennyiben nyilvánvaló e tevékenységek hozzájárulása a fenntartható munkahelyek létesítéséhez és a társadalmi kohézió erősítéséhez.*
- A beavatkozások helyi elfogadtatását, megfelelő végrehajtását és sikerét szolgáló tevékenységek.

A Strukturális Alapok keretében a lakáscélú tevékenységek nem támogathatók.

Az intézkedés részét képezik továbbá a városi területek rehabilitációjával és a fenntartható városi fejlődéssel kapcsolatos tudás erősítését, a legjobb tapasztalatok és bevett gyakorlatok cseréjét és elterjesztését szolgáló tevékenységek. Az intézkedés támogatja továbbá a városi problémákra megoldást kínáló tapasztalatok feltárását, különös tekintettel a leromló településrészek sokrétű problémáinak integrált megközelítésére. Az integrált és partnerségen alapuló város-rehabilitációs programok előkészítését az intézkedés az egész ország területén

²² A VÁTI által 2003-ban elkészített szükségletfelmérés alapján.

²³ Abban az esetben, ha az üzleti hasznosítás kizárólagos, vagy nagy többségében jellemző, az üzleti tevékenységet célzó tevékenységet a Gazdasági Versenyképesség Operatív Program társfinanszírozza.

²⁴ Kizárólagos bejárással elérhető területek nem támogathatók.

támogatja, annak érdekében, hogy erősítse a jelenlegi és jövőbeni programozási időszak városfejlesztési komponensét.

A városi területek rehabilitációját tovább segítheti, amennyiben a ROP többi intézkedése a város-rehabilitációs akciókat kiegészítve kerül megvalósításra. A projektek kiválasztása során prioritást fognak élvezni az olyan fejlesztések melyek a város-rehabilitáció mellett kapcsolódnak a turizmushoz, a tömegközlekedéshez és az elérhetőség javításához, az óvodai és általános iskolai intézmények fejlesztéséhez és a szociális gazdaság erősítéséhez kapcsolódó helyi foglalkoztatási kezdeményezésekhez.

A beavatkozások nyomán új települési funkciók megjelenése várható, melyek hozzájárulnak a munkalehetőségek bővüléséhez és a magánszféra beruházásainak erősödéséhez az akcióterületen. Megteremtődnek a helyi közösségi élet előfeltételei, mely a hátrányos helyzetű csoportok reintegrációja irányában hat. A jobb és biztonságosabb települési környezet lehetőséget teremt a településrész gazdasági, szociális és környezeti újraértékelésére és hozzájárul a megfelelő területhasználat érvényesítéséhez és a település-szerkezet javításához.

Az intézkedés keretében megvalósítandó tevékenységek az Európai Regionális Fejlesztési Alapból kerülnek finanszírozásra. Az intézkedés megközelítésmódja figyelembe veszi az Urban II. Közösségi Kezdeményezés gyakorlatát, az integrált és hosszú távú fejlesztési megközelítések elterjedését kívánja ösztönözni az országban.

Koherencia a többi Operatív Programmal

A községi státusszal rendelkező települések kisebb mértékű település-megújítási akciói az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program keretében kerülnek megvalósításra. A ROP fejlesztéseire kizárólag a városi ranggal rendelkező²⁵ települések pályázhatnak.

Az üzleti infrastruktúra, ipari területek és ipari parkok fejlesztését a Gazdasági Versenyképesség Operatív Program támogatja. A ROP a barnamezős területek vegyes hasznosítását célozza városi területeken és nem támogat olyan fejlesztés, melyek új ipari park létesítésére irányulnak vagy egyéb, kizárólagosan vagy nagy többségében ipari vagy üzleti hasznosítást céloznak.

A környezetvédelmi rehabilitáció terén a Kohéziós Alap és a Környezetvédelem és Infrastruktúra Operatív Program olyan kármentesítéseket finanszíroz, melyek célja a felszín alatti vizek védelme. A ROP környezeti kármentesítést kizárólag a város- és barnamezős rehabilitáció szerves, elengedhetetlen és elválaszthatatlan részeként támogat.

A ROP Irányító Hatósága biztosítja az illetékes Irányító Hatóságokkal való szoros együttműködést a finanszírozandó tevékenységek átfedésének kiküszöbölése, valamint a koherencia és a kiegészítő jelleg biztosítása érdekében, amennyiben szükséges.

²⁵ Az adminisztrációs státuszt a helyi önkormányzatokról szóló 1990/LXV törvény szabályozza, amely a helyi önkormányzatokat az alábbi kategóriákba sorolja: községi, városi, fővárosi, fővárosi kerületi, valamint megyei önkormányzatok. A községek (fálvak) nem támogathatók a ROP keretében.

Alkalmazott állami támogatási szabályok

Az intézkedés kedvezményezettjei elsősorban nem vállalkozások, hanem non-profit szervezetek. Ebben az esetben az EK Szerződés 87. cikkelye alapján az intézkedés nem minősül állami támogatásnak.

Az intézkedés keretében vállalkozásoknak (kizárólag kis- és középvállalkozásoknak) nyújtott bármely támogatás összhangban kell, hogy álljon az EK Szerződés 87. és 88. cikkének a *de minimis* támogatások alkalmazásáról szóló (OJ L10, 2001.01.13.) 69/2001. sz. (EK) Bizottsági Rendelettel (2001. január 12.).

Amennyiben a barnamezős területek rehabilitációját célzó akciók esetében a kedvezményezett vállalkozás, szennyezett területek rehabilitációjára nyújtható környezetvédelmi támogatás az EK Környezetvédelmi Állami Támogatásokra Vonatkozó Iránymutatása (OJ C37, 2001. 02. 03.) alapján.

A vonatkozó támogatási program szerepel a létező támogatások listáján (Környezetvédelmi Alap Célelőirányzat – HU 31/2002).

2.3. Intézkedés 3. Óvodai és alapfokú nevelési-oktatási intézmények infrastrukturális fejlesztése

Az intézkedés specifikus céljai

Az intézkedés célja, hogy az óvodai és alapfokú nevelési-oktatási intézmények infrastruktúrájának fejlesztésén keresztül csökkentse az oktatás színvonalában meglévő különbségeket a hátrányos helyzetű kistérségekben. Az intézkedés célja a megfelelő minőségű oktatáshoz való hozzáférési egyenlőtlenségek csökkentése az óvodai és alapfokú nevelési - oktatási intézmények infrastruktúrájának fejlesztése keresztül a hátrányos helyzetű kistérségekben, - különös tekintettel azokra a településekre, amelyekben magas a hátrányos helyzetű csoportok és a roma származású lakosság aránya. Az infrastrukturális fejlesztéseknek az alábbi specifikus célokat kell szolgálniuk:

- Az oktatás minőségének és hatékonyságának növelése, valamint az informatikai technológiák iskolai elterjedésének támogatása
- Esélyegyenlőség biztosítása, integrált nevelés-oktatás elősegítése
- Óvodai férőhelyek bővítése

Leírás

Mint ahogy a helyzetelemzésben bemutatásra került, az oktatási rendszer infrastruktúrája területileg kiegyenlítetlen, erőteljes különbségeket mutat régióként, illetve településmérettől függően. A megfelelő óvodai és alapfokú neveléshez-oktatáshoz való hozzáférés hiánya miatt jelentősen nő a hátrányos helyzetű csoportok társadalmi kirekesztődésének veszélye, ami gátolja elmaradottabb térségek felzárkózását. Az intézmények közötti eredménykülönbségek rendkívül magasak és szoros összefüggésben vannak a települések típusával és a tanulók szociális helyzetével. A hátrányos helyzetű területeken és főleg azokon a településeken, ahol magas a roma népesség aránya nagyon kevés helyen működik óvoda,. Az óvodai neveléshez való hozzáférés hiánya pedig növeli a későbbi iskolai kudarcok esélyeit, amit tükröz a hátrányos helyzetű gyerekek, különös tekintettel a roma gyerekek lemorzsolódási aránya is.

Az intézkedés támogatást nyújt az óvodai és alapfokú nevelési-oktatási intézmények infrastruktúrájának fejlesztése a hátrányos helyzetű kistérségekben és más olyan területeken – (főleg bizonyos városrészekben)- ahol magas a roma származású lakosság aránya²⁶. Az intézkedés támogatja továbbá meglévő óvodák felújítását vagy újak létrehozását (leginkább önkormányzatok tulajdonában lévő épületek átalakításával) a hátrányos helyzetű kistérségek azon településein, ahol még nem működnek hasonló intézmények. Továbbá, az intézkedés különleges hangsúlyt fektet a sajátos nevelési igényű gyermekek integrált oktatásának elősegítésére azáltal, hogy támogatást nyújt a többségi óvodák és általános iskolák számára az integrált oktatás infrastrukturális feltételeinek megteremtéséhez.

Az intézkedés segítséget nyújt az intézmények átfogó infrastrukturális fejlesztéséhez, ami növeli az óvodai és általános iskolai nevelés-oktatás minőségét és hatékonyságát. Fontos, hogy mindenki számára megteremtsük az informatikai eszközökhöz és az ehhez kapcsolódó kompetenciákhoz való hozzáférés lehetőségét. Az egyenlőtlenségek csökkentése érdekében ezért az intézmények épületeinek és udvarainak általános felújítása mellett szükség van az informatikai infrastruktúra kiépítésére is. A fejlesztéseknek törekedniük kell az esélyegyenlőség biztosítására egyrészt az eszközök használatához való hozzáférés terén, megteremtve ezzel az integrált oktatás feltételeit, másrészt a sajátos nevelési igényű gyermekek képzését biztosító intézmények infrastrukturális fejlesztésének közvetlen támogatásán keresztül

Az általános iskolák meghatározó fontosságúak a helyi közösség számára is, hiszen különösen a kisebb településeken fontos szerepet játszanak a közösségi élet megszervezésében. Az általános iskolák infrastruktúrája többcélú hasznosításra is alkalmas, ezért szükséges olyan épületek létrehozása, amelyek helyet tudnak biztosítani a szabadidő hasznos eltöltéséhez, sport és kulturális programok lebonyolításához. A felújított és kiépített létesítményeket hozzáférhetővé kell tenni a helyi közösség számára, különös tekintettel az informatikai eszközök használatára, melyek az iskolai órákon kívüli, szélesebb körű teleház funkciókat is betölthetnek.

Mivel a programok célcsoportjai hátrányos helyzetű gyermekek és családjaik, akik többsége kisebb településeken él, a költséghatékonyságot és az intézményi fenntarthatóságot is szem előtt kell tartani. A fejlesztések szükségességét magasabb (kistérségi), több települést is átfogó szinten kell vizsgálni, és a leginkább költség-hatékony megoldást kell választani. Ezért az intézkedés ösztönzi az olyan projektek megvalósítását, ahol az intézmények tevékenységük során együttműködést alakítanak ki.

Az intézkedés olyan településekre fókuszál, ahol magas a halmozottan hátrányos helyzetűek, különösen a roma származású lakosság aránya, ami hozzájárul a társadalmi kirekesztődés kockázatának csökkentéséhez és a társadalmi kohézió erősödéséhez. Az óvodai és alapfokú nevelési-oktatási intézmények infrastruktúrájának fejlesztése révén a hátrányos helyzetű térségekben és a városok szegényebb negyedeiben, melyek főképp a négy kevésbé fejlett régiókban találhatók, az intézkedés hozzájárul a regionális egyenlőtlenségek csökkentéséhez is.

²⁶ Ezeket a területeket leginkább a rendszeres gyermekvédelmi támogatásban részesülő tanulók arányát figyelembe véve lehet megcélózni. Ez utóbbinak meg kell haladnia az 50%-ot.

Koherencia a többi Operatív Programmal

Az intézkedés kiegészíti a Humán erőforrás Fejlesztési Operatív Program az oktatási rendszer fejlesztésére irányuló beavatkozásait. A HEFOP a bölcsődéknek, középfokú oktatási intézményeknek, szakképző központoknak nyújt támogatást, míg a ROP az óvodákat és általános iskolákat fejleszt.

Alkalmazott állami támogatási szabályok

Az intézkedés kedvezményezettjei nem vállalkozások, hanem oktatási intézmények. Ennek megfelelően az intézkedés keretében nyújtott támogatások nem minősülnek állami támogatásnak. Továbbá, az ezen akciók által támogatott fejlesztésekből fakadó előnyök szelektivitás nélkül mindenki számára hozzáférhetővé válnak.

3. PRIORITÁS 3. A HUMÁNERŐFORRÁS-FEJLESZTÉS REGIONÁLIS DIMENZIÓJÁNAK ERŐSÍTÉSE

Célok

- A közigazgatás és a civil szervezetek humánkapacitásának fejlesztése helyi, kistérségi és regionális szinten, valamint ezek együttműködésének előmozdítása.
- A foglalkoztatás új forrásainak fejlesztése helyi kezdeményezések ösztönzése által a szociális gazdaságban
- A munkavállalók szaktudásának a regionális munkaerőpiaci igényekhez való illesztése
- A munka világa és a felsőoktatási intézmények közötti kapcsolatok erősítése, a fontos regionális gazdasági szereplőkkel való együttműködés ösztönzésén keresztül

Leírás

Az ország kiegyenlített területi fejlődésének elengedhetetlen feltétele a különböző társadalmi-gazdasági jellemzőkkel bíró térségek munkaerőpiaci kihívásaira egyaránt választ adó humán erőforrás fejlesztés elősegítése, ami biztosítja, hogy a helyi gazdasági és társadalmi élet fontos szereplői megfelelő szaktudással és készségekkel rendelkezzenek. A szükséges beavatkozás módja és mértéke nagy mértékben függ az egyes régiók fejlettségi szintjétől, gazdasági aktivitásától, munkaerőpiaci helyzetétől, miközben a tudásalapú társadalom új követelményeket támaszt a gazdasági és társadalmi élet minden szereplőjével szemben. A prioritáson belül megvalósuló intézkedések területi megközelítést tükröznek, és kiegészítik a nemzeti szinten egységes beavatkozást igénylő problémákat célzó Humán Erőforrás Fejlesztési Operatív Program intézkedéseit.

A Magyar Foglalkoztatáspolitikai Prioritások Közös Értékelése és a követő jelentések szintén felhívják a figyelmet a foglalkoztatás regionális egyenlőtlenségeire, kiemelik a foglalkoztatáspolitikai regionális szempontjait, és utalnak a helyi foglalkoztatási stratégiák kialakításának valamint a szociális gazdaság támogatásának szükségességére. A prioritás keretében megvalósuló beavatkozások hozzájárulnak mind a nemzeti foglalkoztatáspolitikai,

mind pedig a regionális politika céljainak megvalósításához és kiegészítik a HEFOP keretében támogatott célkitűzések teljesítését. Az ROP ESZA-ból finanszírozott intézkedései az Állami Foglalkoztatási Szolgálat tevékenységeivel valamint a HEFOP keretében támogatott intézkedésekkel összehangolva kerülnek megvalósításra.

A területi megközelítés e prioritás esetében azt jelenti, hogy vagy a megcélzott problémák, vagy pedig azok megoldásának eszközei regionális vagy helyi szempontokat tükröznek. Ezért a prioritás alatt megvalósuló tevékenységek a helyi közösségek régió-specifikus problémáinak megoldására irányulnak; elősegítik a helyi közigazgatás modernizációját, a kistérségi és regionális szintű szervezetek kapacitásainak fejlesztését; támogatják a helyi foglalkoztatási stratégiákat és kezdeményezéseket; valamint erősítik a helyi és regionális szereplő közötti együttműködést az állami, privát vagy non-profit szféra, különös tekintettel a civil szervezetekre és a területfejlesztés egyéb szereplőire.

A helyi közösségek életminőségének alakításában meghatározó szerepet játszanak a helyi önkormányzatok, civil szervezetek valamint a vállalkozások. Működésükre azonban gyakran gyenge működési hatékonyság valamint az együttműködés alacsony foka jellemző. A Strukturális Alapok felhasználásához kötődő ismeretek hiánya gátját képezheti az integrált helyi fejlesztések megvalósulásának, valamint a Strukturális Alapok hatékony felhasználásának. Ugyanakkor a régiók abszorpciós képességének növelése kiemelkedő fontosságú az egész ország és különösen az elmaradottabb régiók számára. A prioritás keretében megvalósuló intézkedések ezért elősegítik **a helyi közigazgatás és civil szervezetek humán kapacitásának fejlesztését, az önkormányzatok működésének megújulását, a civil szervezetekkel, valamint a vállalkozásokkal való együttműködésük erősödését.**

A helyi önkormányzatok és a civil szervezetek a foglalkoztatási problémák megoldásában is fontos szerepet játszanak, hiszen a munkaerőpiacról tartósan kiszorult hátrányos helyzetűek egy részét a hagyományos munkaerőpiaci eszközök nehezen érik el. A magas inaktivitás egyes társadalmi csoportok körében (elsősorban romák, fogyatékosok) fokozottan és területileg koncentráltan jelentkezik. A leszakadó, alacsony gazdasági aktivitással bíró térségekre különösen jellemzőek a tartós munkanélküliek magas arányából és az alacsony foglalkoztatottsági szintből fakadó problémák. A Humán Erőforrás Fejlesztési Operatív Program széles eszközrendszerrel kívánja elősegíteni a hátrányos helyzetűek foglalkoztatását. E prioritás, mintegy kiegészítésként, a helyi foglalkoztatási potenciált kihasználva, **a szociális gazdaság fejlesztésén keresztül járul hozzá a hátrányos helyzetűek foglalkoztatásának bővítéséhez.** Elsősorban az elmaradottabb régiókban érhető el jelentős eredmény a non-profit szektor foglalkoztatási projektjeivel, amely lehetőséget biztosít az elsődleges munkaerőpiacról kiszorult rétegek munkaerőpiaci reintegrációjára. A szociális gazdaság nagymértékben hozzájárul továbbá a nők foglalkoztatásának bővítéséhez, hiszen a szociális gazdaság keretében a non-profit szervezetek által felvállalt szociális, személyi szolgáltatások területén magasabb a női foglalkoztatottak aránya. A helyi foglalkoztatási kezdeményezések a második prioritás alatt megvalósuló település-rehabilitációs akciókkal szinergikus hatást kifejtve jelentősen javítja a helyi életminőséget.

A regionális munkaerő-piacot jellemző komoly probléma, hogy a szakképzési kínálat nem követi megfelelően a régiók gazdasági igényeit. Minden régióban bizonyos ágazatokra és szakmákra a munkaerő- és a szakismeret hiánya jellemző, de az adott iparágak fontossága és a munkaerőpiaci kereslet régióként jelentősen eltér egymástól. A szakmai felkészültség és alkalmasság fejlesztése a munkaerő- és szakismerethiánnyal jellemezhető kulcsfontosságú szektorokban lényegesen javíthatja a régiók gazdasági versenyképességét.

Az új gazdasági kihívásoknak megfelelő szakmai tudás különösen fontos a mikro-, kis-és középvállalkozások alkalmazottai számára. E prioritás elősegíti a munkavállalók **szakmai ismereteinek bővítését**, és kiemelt hangsúlyt fektet a turisztikai képzésekre, amely az első prioritással szinergikus hatást kifejtve javítja a turisztikai vállalkozások versenyképességét. A prioritás keretében megvalósuló képzéseket a Humán Erőforrás Fejlesztési Operatív Programban megvalósuló, a KKV-k alkalmazottainak alkalmazkodóképességét javító általános jellegű képzési programok egészítik ki.

A regionális munkaerő-piacot érintő szakképzési problémák mellett a felsőoktatási intézmények és az üzleti szektor közötti gyenge kapcsolat is tovább növelheti az egyenlőtlenségeket, és a fiatal szakemberek a régiókból a fővárosba való vándorlásához vezethet. A felsőoktatási intézményekből a munka világába történő átmenet gyakran nehézségekkel jár, egyrészt a vállalatok által megkövetelt készségek, személyes kompetenciák fejlesztését célzó képzések hiányosságai, másrészt a hallgatók részére a tanulmányaik során biztosított szakmai gyakorlatok csekély száma miatt. Ezeket a problémákat csak helyi szinten lehet megoldani a felsőoktatási intézmények és a helyi szereplők közötti együttműködés erősítésével, valamint az oktatásból a munkába való átmenetet elősegítő intézményi szolgáltatások fejlesztésével. A prioritás ezért elősegíti a felsőoktatási intézményeknek a helyi gazdaságba történő integrálódását és regionális tudásközpontok létrehozatalát.

Az Európai Szociális Alap (ESZA) által támogatott prioritás a fent megnevezett célokhoz az alábbi intézkedésekkel járul hozzá:

- A helyi közigazgatás és a civil szervezetek kapacitásépítése
- Helyi foglalkoztatási kezdeményezések támogatása
- A felsőoktatási intézmények együttműködésének erősítése a helyi szereplőkkel
- Régió-specifikus szakmai képzések támogatása

Az intézkedések mind a hét régióban megvalósulnak. A helyi foglalkoztatási kezdeményezések támogatása azonban előnyt élvez a négy elmaradottabb régióban.

3.1. Intézkedés 1. A helyi közigazgatás és a civil szervezetek kapacitásépítése

Az intézkedés specifikus céljai

- A helyi közigazgatás és a területfejlesztés intézményi rendszerének kapacitásépítése különös tekintettel az EU politikák végrehajtásához és Strukturális Alapok hatékony felhasználásához szükséges ismeretekre.
- A helyi közigazgatás és a civil szervezetek közötti együttműködés elősegítése és hatékonyságuk javítása.

Leírás

A Strukturális Alapok felszívása és a közigazgatás működési hatékonyságának növelése jelentős kihívás a magyar közigazgatási rendszer számára, ezért a kormány által indított IDEA (Integráció, Decentralizáció, Európai Unió, Autonómia) program fő célja a közigazgatás átfogó modernizálásának megalapozása és a szükséges irányvonalak lefektetése volt. A program által kitűzött célok között szerepel a különböző közigazgatási szintekhez delegált feladatok újragondolása, valamint a helyi, kistérségi és regionális szintű közigazgatás kapacitásának megerősítése is. Az IDEA program eredményei alapján megfogalmazott reform javaslatok egy olyan többszintű közigazgatási modellhez kívánják közelíteni a magyar közigazgatási rendszert, amelyben erős szerephez jut a regionális szint és jelentősen javul a helyi önkormányzatok működésének hatékonysága.

A reformok kiemelkedő fontosságúak a regionális fejlesztés számára, hiszen a Strukturális Alapok által támogatott kezdeményezések akkor lehetnek a legeredményesebbek, ha integrált megközelítést tükröznek és a fejlesztések kistérségi vagy regionális szinten kerülnek koordinálásra. Ennek megfelelően az intézményrendszert is jelentős átalakításnak kell alávetni. A területfejlesztésről szóló 1996 évi XXI. törvény módosításával összhangban meg kell erősíteni a regionális és kistérségi szinteket, illetve a Regionális Fejlesztési Ügynökségek a Strukturális Alapok felhasználásához kötődő kapacitásait. Továbbá 2004-től kistérségi „ügynökség jellegű” irodák kerülnek felállításra, melyek feladatai közé tartoznak a kistérségi szintű stratégiai dokumentumok tervezése, projektek generálása és fejlesztése, partnerségen alapuló kistérségi programok kidolgozása és végrehajtása.

A civil szervezetek is kulcsszerepet játszanak a települések fejlesztésében, hiszen jó eredményt tudnak elérni olyan szociális, egészségügyi és környezetvédelemmel kapcsolatos területeken, amelyeket a kormányzati szektor tevékenységei nem fednek le teljes mértékben. Ugyanakkor a civil szféra humán és pénzügyi erőforrásainak elégtelensége, valamint a helyi közigazgatással való együttműködés alacsony foka gátolja a civil szervezetek EU politikák hatékony megvalósításában való részvételét, továbbá szűk keresztmetszetét képezi a nemzeti és Európai Unió támogatások felhasználásának. A fejlesztéspolitika sikerének és az Európai Unió alapok hatékony lehívásának biztosítása érdekében erősíteni kell a helyi közigazgatás kapacitását – különösen a projekttervezés és megvalósítás területén –, és elő kell segíteni a köz- és a civil szféra közötti együttműködést.

Az intézkedés, ennek megfelelően, támogatást nyújt a helyi közigazgatás, valamint a regionális és kistérségi szintű intézményrendszer modernizálásához és kapacitásépítéséhez (helyi önkormányzatok és intézményeik, kisebbségi önkormányzatok, Regionális Fejlesztési

Ügynökségek, kistérségi és megyei szintű ügynökségek) továbbá a civil szervezetek képzéséhez különös hangsúlyt fektetve a helyi szereplők közötti együttműködés ösztönzésére.

Az intézkedés keretében megvalósuló képzési tevékenységek számos területet felölelnek és a célcsoportok igényeihez igazodnak. A projekttervezés, projektmenedzsment, illetve a közösségi politikák egyes kiemelt témáihoz kapcsolódó ismeretek átadása, (mint például a fenntarthatóság elve, a diszkrimináció tilalma vagy a közbeszerzés) minden célcsoport esetén kiemelt hangsúlyt kap. A képzési programok azonban nem kizárólag e területekre korlátozódnak. A helyi közigazgatás esetében a fentieken túlmenően a képzések témái között szerepelnek az informatikai készségek, nyelvtudás, EU-vonatkozású ismeretek, a minőségbiztosítási rendszerek bevezetéséhez valamint az önkormányzatok működésének modernizációjához kötődő ismeretek, beleértve a lakosság számára nyújtott közszolgáltatások magasabb színvonalú ellátásához szükséges ismeretek elsajátítását is. A közigazgatás átfogó fejlesztésének érdekében a képzéseket más kapcsolódó tevékenységek is kiegészítik (pl. tanácsadás, tanulmányok készítése, a képzések lebonyolításához szükséges hardver és szoftver eszközökhöz kötődő informatikai infrastruktúra fejlesztése). Az intézkedés jelentős és célzott támogatást nyújt az újonnan felállítandó kistérségi irodák számára feladataik ellátáshoz, különös tekintettel az együttműködések ösztönzése, és a köz- és magánszféra által közösen megvalósított projektek generálásához kapcsoló feladatokat illetően. A Regionális Fejlesztési Ügynökségek és az egyéb projektgenerálásban résztvevő szervezetekre vonatkozóan az intézkedés végrehajtása során a megfelelő lépések meghozatala biztosítja, hogy ne legyen átfedés az intézkedés és az egyes OP-k Szakmai Segítségnyújtás keretében támogatott képzési és tanácsadási tevékenységei között.

Az intézkedés hozzájárul az EU politikák hatékonyabb végrehajtásához, a régiók abszorpciós kapacitásának hosszú távú növekedéséhez, különösen a helyi kezdeményezéseken alapuló fejlesztéspolitika megvalósítására vonatkozóan.

Az intézkedés az Európai Szociális Alapból kerül finanszírozásra, összhangban az Európai Bizottság prioritásaival, amelyek között kiemelten szerepel a közigazgatás modernizációja.

Koherencia a többi Operatív Programmal

Az intézkedés fejleszti a helyi közigazgatás és a civil szervezetek kapacitásait, és ezáltal az összes Operatív Programra tekintetben javítja a felszívó képességet. A helyi közigazgatás kapacitásának kiépítése támogatja a Gazdasági Versenyképesség Operatív Program az elektronikus irányítás ösztönzésére és az informatikai fejlesztések támogatására irányuló célzó akcióit.

Alkalmazott állami támogatási szabályok

Az intézkedés kedvezményezettjei nem vállalkozások, hanem non-profit szervezetek. Ennek megfelelően az intézkedés keretében nyújtott támogatások nem minősülnek állami támogatásnak.

3.2. Intézkedés 2. A helyi foglalkoztatási kezdeményezések támogatása

Az intézkedés specifikus célja

- A foglalkoztatást elősegítő helyi fejlesztések összehangolása, helyi foglalkoztatási stratégiák kialakítása
- Az aktív korú nem foglalkoztatott személyek munkaerőpiaci reintegrációjának elősegítése új munkahelyek teremtésével a harmadik szektorban (szociális gazdaság)

Leírás

A harmadik szektor és a szociális gazdaság új foglalkoztatási lehetőségei jelentős mértékben hozzájárulhatnak a munka világából kiszorult emberek munkaerőpiaci reintegrációjához. Az intézkedés keretében a harmadik szektor alatt a háztartások és magánszemélyek számára elérhető helyi szolgáltatások piaccá szervezése értendő. A harmadik szektor olyan szervezeteket foglal magában, amelyek non-profit alapon működnek, közösségi célt szolgálnak, és a köz- vagy magánszféra által kielégítetlenül hagyott szükségletekre reagálnak. A harmadik szektor többféle módon is hozzájárul a helyi fejlődéshez és a szociális kohézió erősödéséhez. Egyrészt új munkahelyeket teremt, ami különösen fontos azon hátrányos helyzetű térségekben, amelyekre alacsony szintű gazdasági aktivitás és magas munkanélküliség jellemző. Másrészt hozzájárul azon csoportok munkaerőpiaci reintegrációjához, akiket a hagyományos aktív munkaerőpiaci eszközök nehezen érnek el (pl. tartós munkanélküliek). E munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű csoportok foglalkoztathatósága, munkaerőpiaci kilátásai, a harmadik szektorban való foglalkoztatásuk révén, jelentősen javulnak. Ugyanakkor a harmadik szektor hosszú távú foglalkoztatási lehetőségeket („védett” munkahelyeket) biztosít azok számára, akik még hosszabb távon sem tudnak a hagyományos munkaerőpiac résztvevőivé válni. Végül, a helyi szolgáltatások javítják a helyi közösségek életminőségét és elősegítik a helyi fejlődést. A szociális gazdaság a harmadik szektorhoz hasonló fogalom, de olyan vállalkozásokat is magában foglal, amelyek tágabb értelemben vett szociális küldetést teljesítenek.

Az intézkedés a harmadik szektorban és a szociális gazdaságban olyan projekteket támogat, amelyekben a foglalkoztatást képzési program egészíti ki a résztvevők foglalkoztathatóságának javítása érdekében. A projektek számos területen megvalósulhatnak, például:

- Személyi szolgáltatások (pl. otthoni segítség, gyermekfelügyelet stb.)
- Szabadidős és kulturális programok szervezése, hagyományőrzés
- A környezet gondozása (pl. elöregedett épületek felújítása, szelektív hulladékgyűjtés, hasznosítás, céltaxi járatok üzemeltetése)
- Környezetvédelem (pl. csatornázás, csatornatisztítás, természetvédelmi területek gondozása)

Az intézkedés elsősorban olyan projekteket támogat, amelyek az aktív korú nem foglalkoztatottakat célozzák, különösen: tartós munkanélküliek, nők, megváltozott munkaképességű és fogyatékos emberek, romák, hajléktalanok, rendszeres szociális segélyben részesülők, gyermeküket egyedül nevelők, alacsony iskolai végzettséggel

rendelkezők, gyermekvédelmi intézményekben felnőtt fiatalok, börtönből szabadulók, szenvedélybetegek.

Az intézkedés ösztönzi az olyan projektek megvalósulását, ahol a non-profit szervezetek egyes feladatokat átvállalnak az önkormányzatoktól, ezáltal erősítve az önkormányzati és civil szféra közötti együttműködést, úgy, hogy mindezt összekapcsolják a munkaerőpiacról kiszorult emberek foglalkoztatásával. Az intézkedésnek nem célja az önkormányzatok közmunkaprogramjainak támogatása.

A projektek hosszú távú fenntarthatóságának, a helyi szintű akciók összehangoltságának megteremtése, valamint a szinergia erősítése érdekében az intézkedés támogatást nyújt integrált helyi foglalkoztatási stratégiák, foglalkoztatási paktumok kidolgozásához, valamint a helyi fejlesztésben és foglalkoztatásban érintett regionális és helyi szerepvállalók közötti együttműködési hálózatok kialakításához. Az intézkedés támogatja továbbá a helyi foglalkoztatási kezdeményezések területén jártas szakértői bázis kialakítását, amely segítséget tud nyújtani a harmadik szektorban és a szociális gazdaságban megvalósuló projektek előkészítéséhez és menedzseléséhez. Ezenkívül olyan tanácsadói szolgáltatások is támogatást kapnak, amelyek kísérleti projektek kidolgozását és menedzselését, valamint a legjobb tapasztalatok elterjesztését célozzák.

Az intézkedés hozzájárul az önkormányzati feladatok magasabb színvonalú és szélesebb körű ellátásához és bővíti a foglalkoztatást. Azokon a településeken, ahol magas a hátrányos helyzetű lakosok aránya, a szociális gazdaság fejlesztése jelentősen javítja az életminőséget. A településfejlesztési akciókkal szinergikus hatást kifejtve, célzott módon a legszegényebb településeket éri el, és ezáltal csökkenti a regionális egyenlőtlenségeket.

Az intézkedést az Európai Szociális Alap finanszírozza, amely támogatást biztosít „a foglalkoztatás új forrásainak fejlesztéséhez, beleértve a szociális gazdaságot (harmadik rendszer)”. A helyi foglalkoztatási kezdeményezések Közös Foglalkoztatáspolitikai Értékeléssel összhangban valósulnak meg. E dokumentum szintén kiemeli „a helyi kezdeményezéseken alapuló, jövedelmet biztosító, új tevékenységek (például szociális gazdaság)” ösztönzését. A helyi foglalkoztatási akciók az Állami Foglalkoztatási Szolgálat tevékenységével szorosan összehangolva kerülnek megvalósításra. A Megyei Munkaügyi Központok fontos partnerek lehetnek a szociális gazdaságban megvalósuló projekteken.

Koherencia a többi Operatív Programmal

Az intézkedés erősíti a 2.2 „Városi területek rehabilitációja” intézkedés hatását azáltal, hogy előnyben részesíti a településfejlesztési akciók által célzott területeken megvalósuló projekteket. A két akció együtt egy komplex, integrált megközelítést eredményez, amelyben a fizikai rehabilitációt, társadalmi megújulás kíséri. Az intézkedés kiegészíti a HEFOP 2.3. számú intézkedését, amely a hátrányos helyzetű lakosság, köztük a romák, foglalkoztathatóságának javítását célozza. Míg a ROP a célcsoport harmadik szektorban és a szociális gazdaságban történő foglalkoztatására irányul, a HEFOP a hátrányos helyzetű emberek képzésére helyezi a hangsúlyt, az elsődleges munkaerőpiacba történő visszavezetésük céljából.

Alkalmazott állami támogatási szabályok

Az ezen intézkedés keretében nyújtott támogatás nem minősül állami vagy regionális támogatásnak, az intézkedés keretében *de minimis* támogatás nyújtható Az EK Szerződés 87.

és 88. cikkének a *de minimis* támogatásra való alkalmazásáról szóló 69/2001. sz. (EK) Bizottsági Rendelet (OJ L 10, 2001. 01. 13.), illetve az EK Regionális Állami Támogatásokra Vonatkozó Iránymutatása alapján.

A vonatkozó támogatási program a létező támogatások listáján szerepel (HU 1/2002 Területfejlesztési Célelőirányzat).

3.3. Intézkedés 3. Felsőoktatási intézmények és helyi szereplők együttműködésének erősítése

Az intézkedés specifikus céljai:

- A munka világa és a felsőoktatási intézmények közötti kapcsolatok erősítése.

Leírás

Az intézkedés elősegíti a képzésből a munka világába történő átmenetet a felsőoktatási intézmények hallgatóit érintően, a felsőoktatási intézmények által kínált, a helyi szereplőkkel való fenntartható kapcsolatokon és partnerségen alapuló szolgáltatások fejlesztésén keresztül.

A felsőoktatási intézményekből a munkaerőpiacra történő átmenet megkönnyítése érdekében erősíteni szükséges a felsőoktatási intézmények, az üzleti, a köz-és non-profit szféra közötti kapcsolatokat, ösztönözve ezáltal az új, innovatív szemléletmód kialakítását is. Ennek megfelelően, az intézkedés keretén olyan projektek széles skálája részesül támogatásban, amelyek hozzájárulnak a fenti cél eléréséhez.

A támogatott projektek irányulhatnak közvetlenül a hallgatók, köztük a doktori képzésben résztvevő diákok, képzésére, különösen olyan területeken, amelyeket a felsőoktatási intézmények tevékenységei (kurzusai) jelenleg nem fednek le. Példaképp lehet említeni többnyire az üzleti szektor potenciális munkaadóinak részvételével szervezett olyan képzési programokat, amelyek sikeres elvégzése után a résztvevőket az adott vállalat szerződteti. Az ilyen jellegű képzések fő célja, hogy a hallgatók olyan személyes és szakmai kompetenciáját szerezhessenek, amelyek jelenleg nem képezik képzésük részét.

Az intézkedés támogatást nyújt továbbá szakmai gyakorlatok finanszírozásához, amelyek során a hallgatók a munkaerő-piacra való belépéshez szükséges további gyakorlati ismereteket sajátíthatnak el. Ezáltal a helyi szereplőknek lehetősége nyílik a hallgatókkal még a képzés során, a diploma megszerzése előtt, megfelelő kapcsolatokat kialakítani. A támogatott szakmai gyakorlatok elősegítik, hogy a vállalatok humán erőforrásait a munkaerővel szemben támasztott szakmai követelményekkel összhangban fejlesszék. Az intézkedés keretében támogatásban részesülnek olyan képzéshez kapcsolódó egyéb tevékenységek is, mint a felsőoktatási intézmények által a hallgatók bevonásával végzett kutatások a helyi szereplők, az üzleti élet, a civil szektor valamint a helyi közösség számára érdeklődésre számot tartó területeken.

Az intézkedés támogatja a munkaerő-piachoz és a fiatal diplomások elhelyezéséhez kapcsolódó más szolgáltatások fejlesztését is, mint pl. karrier-tanácsadás, munkaerőpiaci

keresletfelmérés fiatal diplomások számára, regionális szintű elemzések készítése, állásbörzék szervezése vagy működő adatbázisok létrehozása. Ezeket a tevékenységeket a felsőoktatási intézményekben felállítandó karrierközpontok koordinálhatják, amelyeknek folyamatosan kapcsolatot tartanak a helyi szereplőkkel, különös tekintettel a vállalkozásokra, valamint az Állami Foglalkoztatási Szolgálat helyi, megyei és regionális szintű irodáira.

Ezenkívül az intézkedés támogatást nyújt friss diplomások által indított vállalkozások beindításához, különös tekintettel a régió fejlődésében kiemelt szerepet játszó ágazatokra. A felsőoktatási intézmények külön helyiségeket biztosíthatnak ezen kezdeményezésekhez, így módon támogatva a fiatal diplomásokat új üzleti tevékenységek kialakításában és menedzselésében. A Regionális Tudásközpontok infrastruktúrájának fejlesztése, amit a HEFOP támogat, hozzájárulhat a fenti helyiségek infrastruktúrájának megteremtéséhez, és ami javítja, a tevékenységek összehangoltságát.

A fenti tevékenységek fenntarthatóságának biztosítása érdekében fontos, hogy a felsőoktatási intézmények és a helyi szereplők közötti együttműködés fejlesztése szervezett körülmények között történjen, és ezáltal a kooperáció az intézmények működésének szerves részévé váljon. Ezért az intézkedés ösztönzi az együttműködési modellek és hálózatok létrehozását és működtetését, továbbá olyan kezdeményezések kialakítását, amelyek biztosítják, hogy az intézményekben felhalmozódott szakmai ismeretek és tapasztalatok hozzáférhetővé és használhatóvá váljanak a tágabb közönség számára.

Az intézkedés hozzájárul a regionális tudásközpontok megteremtéséhez, amelyek a tudásalapú regionális fejlesztés katalizátoraivá válhatnak. A felsőoktatási intézmények és a munka világa közötti kapcsolatok regionális szinten történő erősítése révén az intézkedés csökkenti a magasan képzett munkaerő fővárosba való áramlását, hozzájárulva ezáltal a helyi vállalkozások versenyképességének növekedéséhez és a kiegyensúlyozott regionális fejlődéshez.

Az intézkedés az Európai Szociális Alapból kerül finanszírozásra, amely támogatását biztosít „a munka világa és az oktatás közötti kapcsolatok fejlesztésének”. Az intézkedés összhangban van a Közös Foglalkoztatáspolitikai Értékeléssel és a Követő Jelentésekkel, amelyek felhívják a figyelmet az iskolából a munkába való átmenet elősegítésének szükségességére.

Koherencia a többi Operatív Programmal

Magyarország egyik fontos célkitűzése a felsőoktatási intézményeken alapuló alapozott Regionális Tudásközpontok kialakítása. A ROP 3.3 intézkedése a HEFOP-ból és a GVOP-ból finanszírozott más intézkedésekkel együtt hozzájárul ezen koncepció megvalósításához. A Közösségi Támogatási Keret támogatást nyújt az oktatás, alap- és alkalmazott kutatás valamint a szolgáltatások modernizációja számos elemének megvalósításához a vállalatok, az állami és civil szektor számára az alábbiak szerint:

Oktatás és képzés: a HEFOP 3.3 intézkedése a felsőoktatási képzési rendszer strukturális és tartalmi fejlesztését támogatja, míg a HEFOP 4.1 intézkedése az oktatás és képzés infrastrukturális fejlesztését segíti elő. *Alap-és alkalmazott kutatás:* az GVOP 3.2 intézkedése a kutatás, a technológia transzfer, illetve az együttműködési feltételek javításához járul hozzá a közfinanszírozású és non-profit kutatási intézményekben. *Szolgáltatások az üzleti és állami szektor számára:* a ROP 3.3 intézkedése a felsőoktatási intézmények és a helyi szereplők közötti kapcsolatok erősítéséhez járul hozzá.

Alkalmazott állami támogatási szabályok

Az intézkedés kedvezményezettjei nem vállalkozások, hanem oktatási intézmények vagy non-profit szervezetek. Ennek megfelelően az intézkedés keretében nyújtott támogatások nem minősülnek állami támogatásnak. Továbbá, az ezen akciók által támogatott fejlesztésekből fakadó előnyök szelektivitás nélkül mindenki számára hozzáférhetővé válnak.

3.4. Intézkedés 4. Régióspecifikus szakmai képzések támogatása

Az intézkedés specifikus céljai

- Megfelelő szakmai ismeretekkel rendelkező munkaerő biztosítása a szakemberhiánnyal küzdő kulcsfontosságú ágazatokban;
- A turisztikai vállalkozások sikeres működésének elősegítése humán kapacitásaik fejlesztésével.

Leírás

A régiók gazdasági versenyképességének növeléséhez a piaci igényeknek megfelelő ismeretekkel rendelkező munkaerő szükséges. Az alkalmazottak szakmai ismereteinek fejlesztése a régió gazdasági fejlődése szempontjából fontos ágazatokban jelentősen növelheti az adott szektor vállalatainak és ezáltal az egész régió gazdaságának versenyképességét. A régiók közötti fejlettségbeli különbségek és az iparágak eltérő jelentősége az egyes térségekben, régióként eltérő képzési programok indítását teszi szükségessé. Ezért a kulcságazatok, valamint a munkaerő és szakképzettségi hiányosságok azonosítása a régió humán erőforrás fejlesztésének alapvető eleme. A naprakész ismereteket nyújtó képzési programok támogatása különösen fontos a mikro-, kis- és középvállalkozások számára, hiszen az eredményes működéshez szükséges szakmai ismeretek hiánya akadályozza e vállalkozások fejlődését.

Az intézkedés megvalósítása minden régióban a régiók fejlesztési stratégiája alapján meghatározott kulcsfontosságú ágazatokra fókuszál, és a hiányszakmák és szakképzettségi hiányosságok tekintetében rendelkezésre álló adatokon alapul. A Regionális Fejlesztési Ügynökségek meghatározták azokat a kulcsfontosságú ágazatokat, amelyekben a képzési programok megvalósulnak.

Az intézkedés keretében OKJ-s szakképzési és szakmai továbbképzési programok is megvalósításra kerülnek. A turisztikai vállalkozások versenyképességének növelése és a programból fakadó szinergia hatások hasznosítása érdekében különös az intézkedés kiemelten támogatja a turisztikai képzéseket. Az intézkedés célcsoportját az alkalmazottak, különösen a kis-, közép és mikrovállalatok alkalmazottai képezik. Lehetőség nyílik olyan potenciális vállalkozók és alkalmazottak képzésére is, akik át kívánják képezni magukat olyan szakmákra, amelyek iránt nagy a munkaerőpiaci kereslet. A többnyire alacsony képzettségű dolgozók átképzése hozzájárul a munkaerőpiaci mobilitás növekedéséhez, és lehetővé teszi, hogy a képzésben résztvevők magasabb minőségű, jobban fizető állásokhoz jussanak.

Az intézkedés keretében megvalósuló képzési programoknak rugalmasan kell reagálniuk a regionális munkaerőpiaci keresletre, ezért az intézkedés a regionális munkaerőpiaci kereslet

elemzését is támogatja. Ezeket a tevékenységeket, az Állami Foglalkoztatási Szolgálat által készített munkaerőpiaci elemzések készítését, valamint a HEFOP által támogatott tevékenységeket kiegészítve, azokkal szoros összhangban kell végezni.

A képzési programok megvalósítása hozzájárul a turisztikai vállalkozások sikeres működéséhez, erősítve a turisztikai ágazat fejlesztésére irányuló 1.1. és 1.2. intézkedések hatását. Az intézkedés eredményeként javul a munkaerő szakmai felkészültsége és alkalmazkodóképessége, ami bővíti a foglalkoztatást, javítja a vállalatok hatékonyabb működését, és ezáltal növeli a régiók versenyképességét.

Az intézkedés az Európai Szociális Alapból kerül finanszírozásra, amely támogatást nyújt az alkalmazottak képzéséhez annak érdekében, hogy szakmailag gyakorlott, képzett és alkalmazkodóképes munkaerő álljon rendelkezésre. Az intézkedés összhangban van a „Közös Foglalkoztatáspolitikai Értékeléssel” és a Követő Jelentésekkel, amelyek utalnak az élethosszig tartó tanulás elősegítésének szükségességére.

Koherencia a többi Operatív Programmal

Az ezen intézkedés keretében megvalósuló ágazati képzési programok javítják az alkalmazottak szakmai felkészültségét és kiegészítik a HEFOP keretében indított általános képzési programokat. Amíg a HEFOP az egész országban hasonló módon, általános készségfejlesztéssel (pl. vezetési, informatikai készségek) javítja a vállalatok és a foglalkoztatottak alkalmazkodóképességét, addig ez az intézkedés az egyes régiókban csak bizonyos ágazatokhoz kapcsolódó szakmai ismeretek javítását irányozza elő. Az intézkedés kiegészíti azokat a KKV fejlesztéseket is, amelyek az GVOP keretében az Európai Regionális Fejlesztési Alapból kerülnek támogatásra, és így a három beavatkozás együttesen jelentősen növeli a KKV-k versenyképességét.

Alkalmazott állami támogatási szabályok

Amennyiben a kedvezményezettek non-profit szervezetek vagy magánszemélyek, az ezen intézkedés keretében megvalósuló támogatások nem minősülnek állami támogatásnak. Egyébiránt *képzési támogatás* (training aid) adható Az EK Szerződés 87. és 88. cikkének a képzési támogatásra való alkalmazásáról szóló (EK) 68/2001 Bizottsági Rendelet(OJ L10, 2001. 01. 13.) figyelembevételével.

A vonatkozó támogatási program a létező támogatások listáján szerepel (HU 1/2002 Területfejlesztési Célelőirányzat).

4. PRIORITÁS 4. TECHNIKAI SEGÍTSÉGNYÚJTÁS

A technikai segítségnyújtás prioritás keretében az Európa Tanács 1260/1999 sz. rendelete alapján a Strukturális Alapból finanszírozott programok hatékony megvalósítására biztosított forrás fedezetet nyújt a projekt-előkészítési, monitoring, értékelési és ellenőrzési, valamint a nyilvánosságot biztosító és kommunikációs tevékenységek költségeire, az intézkedések hatékony megvalósítása, valamint a fenti rendelettel való összhang megteremtése érdekében.

Jogsabályi háttér

Az 1145/2003/EK bizottsági rendelet – mely módosítja a Strukturális Alapok általi társfinanszírozásra vonatkozó támogathatósági szabályokról szóló 1165/2000/EK bizottsági rendeletet - mellékletében található 11. szabály részletesen tartalmazza a technikai segítségnyújtásra vonatkozó támogathatósági²⁷ előírásokat.

A fentebb említett szabálynak megfelelően a menedzsment, végrehajtáshoz, monitoringhoz és ellenőrzéshez kapcsolódó költségkategóriák jogosultsága csak bizonyos feltételekkel együtt teljesül, valamint egy bizonyos – az említett szabály 2.4. pontjában részletezett módon kiszámított – küszöbértéket nem léphet túl. A kapcsolódó költségkategóriák, melyek jogosultsági feltételei a már említett 11. szabály 2.2. pontjában találhatóak, a 2.1. pontban vannak felsorolva, többek között:

- a program (vagy programok), illetve a projektek előkészítésével, kiválasztásával, értékelésével és monitoringjával kapcsolatos költségek (a számítógépes menedzsment, monitoring és értékelési rendszerek beszerzési és telepítési költségeinek kivételével);
- a program (vagy programok) végrehajtása során a monitoring bizottságok és albizottságok üléseihez kapcsolódó költségek. Ezek a kiadások tartalmazzák a bizottságokba meghívott szakértők és más résztvevők költségeit is (...);
- a műveletek (projektek) könyvvizsgálatával és helyszíni ellenőrzésével kapcsolatos kiadások.

A 2.1. pontban monitoring célokra a technikai segítségnyújtásból biztosított kiadásoknak külön intézkedés vagy részintézkedés keretében kell megjeleníteniük.

A fentiek alapján a ROP keretében a 2.1. pontban részletezett tevékenységekre rendelkezésre álló technikai segítségnyújtás összegének felső határa **7.688 millió euró**.

Figyelembe véve a Közöségi Támogatási Keret (KTK) Technikai Segítségnyújtás intézkedés célját, amely többek között a horizontális irányelvek megvalósításának biztosítása minden Operatív Program végrehajtása során, a 2.1. pontban meghatározott tevékenységekhez kapcsolódó költségek felső határát KTK szinten kell meghatározni, pl. a KTK-t megvalósító öt OP-n keresztül. Ennek érdekében egy 2,000,000 euro nagyságrendű összeg került átcsoportosításra az AVOP küszöbértékeként kalkulált összegből, valamint egy 350,000 euro nagyságrendű összeg a HEFOP hasonló célú támogatásából a KTK IH 2.1. pontban felsorolt tevékenységeihez kapcsolódó költségek fedezése érdekében. A fent említett összeg (2,650,000 euro) a KTK IH küszöbértéke az említett tevékenységekhez kapcsolódó kiadások vonatkozásában.

A 11. szabály 3. pontjában leírtaknak megfelelően azon tevékenységek költségei, melyek finanszírozhatók a technikai segítségnyújtásból – melyek természetesen különböznek a 2.1. pontban felsoroltaktól – (úgy mint: tanulmányok, szemináriumok, tájékoztatási tevékenységek, értékelés, valamint számítógépes menedzsment, monitoring és értékelési rendszerek beszerzése és telepítése), nem limitáltak egy meghatározott összegben.

²⁷ jogosultsági

A technikai segítségnyújtás prioritásból finanszírozott tevékenységekre ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint az összes, Strukturális Alapokból finanszírozott tevékenységre, különös tekintettel a közbeszerzési szabályok betartására.

A Technikai Segítségnyújtás prioritás két intézkedést tartalmaz:

- Az 1. intézkedés olyan technikai segítségnyújtásból megvalósuló támogatásokat tartalmaz, melyek végrehajtása KTK szinten célszerű. Ezen intézkedés megvalósítása a KTK Irányító Hatóság (Irányító Hatóság) felelősségi körébe tartozik, melynek részletes kidolgozása egy intézményközi egyezmény keretében várható a ROP IH és a KTK IH között;
- A 2. Intézkedés: technikai segítségnyújtás a Regionális Operatív Program keretében megvalósuló tevékenységek támogatása érdekében.

A Technikai Segítségnyújtás prioritás keretében megvalósuló intézkedéseket az Európai Regionális Fejlesztési Alap finanszírozza annak érdekében, hogy a prioritás megvalósításához kellő flexibilitás biztosított legyen. Ugyanakkor a jogosultság nem korlátozódik egy Alapra, hanem finanszírozza a KTK és a ROP végrehajtásában szerepet játszó összes Strukturális Alap által támasztott szükségletet.

A Programkiegészítő Dokumentum tartalmazza a technikai segítségnyújtás intézkedések részletes leírását. A Strukturális Alapok által társfinanszírozott tevékenységeket a KTK Monitoring Bizottság fogadja el az 1. intézkedés, valamint a ROP Monitoring Bizottság a 2. intézkedés tekintetében.

4.1. Intézkedés 1. KTK technikai segítségnyújtás

Célok

A KTK szabályszerű, hatékony és eredményes megvalósítása.

Leírás

A KTK szakmai segítségnyújtásból az alábbi tevékenységek támogathatók:

1. A KTK irányítása, megvalósítása, monitoringja és ellenőrzése (1. alintézkedés)

A komponens keretében a KTK szabályszerű, hatékony és eredményes megvalósításának költségei támogathatók, a 1145/2003. EK rendelet 11. szabályának 2.1 pontjával összhangban és 2. pontjának keretei között, különösen

- a KTK megvalósításának nyomon követése, beleértve az ehhez szükséges képzéseket és tréningeket;

- a KTK monitoring bizottság és albizottságai ülései, beleértve a fordítás és a tolmácsolás költségeit;
- a KTK megvalósításának központi szervezetek által történő ellenőrzése (a szakértők belső ellenőrzési egységei által végzett ellenőrzéseken felül történő ellenőrzés). A KTK és az OP irányító hatóságoknak biztosítaniuk kell, hogy az ellenőrzések – köztük a szakmai segítségnyújtás intézkedések keretében megvalósuló ellenőrzések – koordináltan és egymást kiegészítve történjenek.

Bérek költségei a 1145/2003. EK rendelet 11. szabályának 2.2 pontjával összhangban számolhatók el.

Az ERFA hozzájárulása az alintézkedés keretében támogatott tevékenységekhez nem haladhatja meg a 2 350 000 eurót.

2. Egyéb tevékenységek (2. alintézkedés)

Az alintézkedés keretében a 1145/2003. EK rendelet 11. szabályának 2. pontja alapján nem támogatható tevékenységek költségei támogathatók. A közszféra alkalmazásában állók bérek költsége nem elszámolható.

Tájékoztatás és nyilvánosság, képzés

A 1159/2000. EK rendeletnek és a kommunikációs akciótervnek megfelelően, a Strukturális Alapok támogatásainak felhasználását segítő, tájékoztatással és nyilvánossággal kapcsolatos tevékenységek finanszírozandók, például:

- honlapok és adatbázisok fejlesztése és karbantartása;
- tájékoztató anyagok, kiadványok, jelentések, hírlevelek, projektgyűjtemények készítése és terjesztése lehetséges kedvezményezettek és a széles közönség számára;
- rendezvények, pl. konferenciák, szemináriumok szervezése, kiállításokon és vásárokon való részvétel;
- célzott információs tevékenységek meghatározott célcsoportok – pl. hatóságok, gazdasági és társadalmi partnerek, civil szervezetek (különösen a környezetvédelmet és az esélyegyenlőséget képviselők), valamint lehetséges kedvezményezettek – számára.

Tanulmányok és értékelések

Tanulmányok és értékelések készítése a KTK megvalósításának hatékonyságáról és eredményességéről, beleértve a következő programozási periódus terveinek megalapozását segítő tanulmányok és értékelések készítését.

Az egységes monitoring informatikai rendszer működtetése és továbbfejlesztése

A KTK hatékony és átlátható megvalósítását elősegíti egy modern informatikai rendszer alkalmazása. A támogatható tevékenységek többek között a következők:

- az egységes monitoring informatikai rendszer üzemeltetéséhez szükséges hardver és szoftver beszerzése;
- az egységes monitoring informatikai rendszer funkcióinak bővítése (pl. kapcsolódás más rendszerekhez).

További tevékenységek az Európai Bizottság útmutatásának megfelelően

Az Európai Bizottság útmutatásának²⁹ és a 1145/2003. EK rendelet 11. szabályának megfelelően ugyancsak támogathatók az alábbi tevékenységek:

- a közpénzek szabályszerű, hatékony és eredményes felhasználása érdekében a „legjobb gyakorlat” elterjesztése;
- a szabálykövetés és a bűnmegelőzés támogatása a közvélemény figyelmének felhívásával, különösen az országos, regionális és helyi érdekeltek (pl. igazságszolgáltatási szervezetek, vállalkozások, civil szervezetek, EU intézmények képviselői) összehozása révén.

A KTK irányító hatóságnak biztosítania kell, hogy ezek a tevékenységek a bel- és igazságügy terén a „transition facility” tevékenységeivel és az egyéb nemzeti és nemzetközi programokkal koordináltan történjenek, kihasználva a szinergiákat és elkerülve a felesleges párhuzamosságokat.

4.2. Intézkedés 2. ROP technikai segítségnyújtás

Az intézkedés specifikus célja

- A ROP intézkedéseinek hatékony és szabályszerű végrehajtásának támogatása

Leírás

A ROP Irányító Hatóságnak biztosítania kell, hogy a jelen intézkedésben tervezett intézkedések megvalósítása koordinált módon történik azokkal, melyek a 3.1. intézkedés keretében tervezettek (a helyi közigazgatás és a civil szervezetek kapacitásépítése). Az a szabály követendő, miszerint a technikai segítségnyújtás (4.2. intézkedés) tevékenységei közvetlenül a program megvalósításához és a végrehajtásba bevont szervezetekhez kapcsolódnak, ideértve a közreműködő szervezeteket és a potenciális végső kedvezményezetteket, míg a 3.1. intézkedés célja általánosabb érvényű.

1. A programhoz kapcsolódó menedzsment, végrehajtási, monitoring és ellenőrzési tevékenységek költségkategóriái (1. alintézkedés)

Az alintézkedés olyan tevékenységeket támogat, melyek a ROP intézkedéseinek hatékony és szabályszerű végrehajtását mozdítják elő, az 1145/2003/EK bizottsági rendelet 2.1. pontjában felsoroltaknak megfelelően, a 11. szabály 2. pontjában meghatározott küszöbérték betartásával, különös tekintettel:

- a program (vagy programok), illetve a projektek előkészítésével, kiválasztásával, értékelésével és monitoringjával kapcsolatos költségek (a számítógépes menedzsment, monitoring és értékelési rendszerek beszerzési és telepítési költségeinek kivételével); ide tartozik a fentebb felsorolt feladatok végrehajtása érdekében szervezett továbbképzések költségei is, a 11. szabály 2.2. pontjában lefektetettek figyelembevételével;
- a program keretében megvalósuló projektek előkészítésével, kiválasztásával, értékelésével és monitoringjával kapcsolatos költségek, ideértve a projektelőkészítés költségeit,

²⁹ Communication from the Commission. Further Indicative Guidelines for the Candidate Countries. Brussels, 12.3.2003. COM(2003) 110 final.

különösen a gyenge abszorpciós kapacitással rendelkező régiókban. Ugyanakkor a konkrét műveletek előkészítésének költségei a projektköltségek részét képezik;

- a műveletek (projektek) könyvvizsgálatával és helyszíni ellenőrzésével kapcsolatos kiadások.

Fizetés és járulék kifizetése csak a 11. szabály 2.2. pontjában leírt esetekben és feltételek mellett lehetséges.

A fentieknek megfelelően az ERFA hozzájárulásának maximális küszöbértéke 7,688,415 euro a fentebb részletezett tevékenységek költségeinek kifizetésére.

2. Más típusú költségkategóriák (2. alintézkedés)

Ez az alintézkedés az 1145/2003/EK bizottsági rendelet 11. szabályának 2. pontjában felsorolt tevékenységektől különbözőket finanszíroz. Az alábbiakban felsorolt tevékenységekhez kapcsolódóan köztisztviselők – vagy más, közsférában dolgozók – fizetése és járulécai nem elismerhető költség.

Szakértői tanácsadás

- Programszintű értékeléshez kapcsolódó jelentések és háttér tanulmányok elkészítése;
- A Strukturális Alapok támogatásainak leghatékonyabb módon történő felhasználásával foglalkozó tanulmányok elkészítése, ideértve a programvégrehajtás során összegyűlt tanulságok, tapasztalatok levonását, elemzését összegző tanulmányokat a végrehajtás hatékonyságának növelése, valamint a következő programozási időszak megfelelőbb előkészítése érdekében;
- A régiók abszorpciós kapacitásának növelésére vonatkozó javaslatok készítése, különös tekintettel a következő programozási időszakban betöltendő feladataikra való felkészülés elősegítésére.

Nyilvánosság, kommunikáció

A nyilvánosság biztosítására, valamint kommunikációs tevékenységre támogatás nyújtható az 1159/2000/EK bizottsági rendelet előírásai alapján, többek között:

- Kiadványok (tájékoztató füzetek, beszámolók, hírlevelek stb.), példaértékű projektekről szóló tájékoztatók („best practice”) megtervezése, kivitelezése és terjesztése;
- Tájékoztató, a programot népszerűsítő és ismertető rendezvények, szemináriumok, konferenciák, szakmai vásárok és kiállítások szervezése;
- ROP internetes honlapjának és adatbázisának megtervezése, fejlesztése, működtetése és karbantartása a potenciális végső kedvezményezettek tájékoztatásának elősegítése érdekében;
- Speciális – célzott - tájékoztató tevékenységek megszervezése és lebonyolítása regionális és helyi hatóságok, további közintézmények, kereskedelmi szervezetek és vállalkozói csoportok, gazdasági és szociális partnerek, civil szervezetek számára (különös tekintettel a nők és férfiak közötti esélyegyenlőség elősegítését, valamint a fenntartható fejlődést propagáló intézményekre), valamint a potenciális kedvezményezettek részére.

IT monitoring rendszer

A ROP Irányító Hatóság biztosítja egy megfelelően koordinált OP monitoring rendszer kifejlesztéséhez, fenntartásához és folyamatos modernizáláshoz kapcsolódó tevékenységek társfinanszírozását. Az OP monitoring rendszernek ki kell egészítenie az integrált KTK monitoring rendszert. Ehhez kapcsolódóan a következő tevékenységek finanszírozhatóak, többek között:

- A ROP intézkedések sajátosságait figyelembe vevő informatikai rendszer felállítása és folyamatos modernizálása;
- Az ROP menedzsment tevékenységek végzését elősegítő speciális (hardver és szoftver) eszközök fejlesztése.

Fordítás, tolmácsolás

Az ROP megvalósításába bevont partnerekkel való akadálytalan kapcsolattartás érdekében a felsorolt tevékenységekhez kapcsolódhatnak fordítási, illetve tolmácsolási feladatok, melyeket szintén a ROP technikai segítségnyújtás intézkedése finanszíroz.

5. ÁLLAMI TÁMOGATÁSRA VONATKOZÓ KÖZÖSSÉGI SZABÁLYOK ALKALMAZÁSA

Az 1260/1999. számú EK tanácsi rendelet 18(2)(b) cikkének megfelelően az Operatív Programoknak tartalmazniuk kell az EK Szerződés . 87. cikkével való összhang vizsgálatához szükséges információkat az egyes támogatási konstrukciókra vonatkozóan.

Ezen információkat a jelenlegi tagállamokkal azonos formában szükséges bemutatni. Ennek megfelelően – összhangban a 2000-2006-ra vonatkozó programozási gyakorlattal – minden OP tervezetnek tartalmaznia kell az alábbi táblázatot, amely részletesen bemutatja az egyes intézkedések keretében megvalósuló összes állami támogatási programot és/vagy egyedi támogatást (a támogatási program megnevezése, a nemzeti állami támogatás hivatkozási száma, hivatkozás a magyar Támogatásokat Vizsgáló Iroda jóváhagyó levelére, és a támogatási program időbeli hatálya).

III.1 táblázat: Információ a ROP intézkedésekről az állami támogatásokkal kapcsolatban

<i>Az intézkedés száma</i>	<i>A hazai forrást biztosító támogatási program vagy egyedi támogatás megnevezése (°)</i>	<i>Állami támogatási szám(*)</i>	<i>Hivatkozás a támogatást notifikáló dokumentumra (*)</i>	<i>Támogatási program időbeli hatálya(*)</i>
1.1	Az intézkedés keretében nem kerül sor az EK Szerződés 87 (1) cikkelye alá eső állami támogatás nyújtására			
1.2	Turisztikai Célelőirányzat	HU30/2002	Csatlakozási Szerződés	2006/12/31
2.1	Az intézkedés keretében nem kerül sor az EK Szerződés 87 (1) cikkelye alá eső állami támogatás nyújtására			
2.2	Környezetvédelmi Alap Célelőirányzat (az intézkedés tartalmaz nem állami támogatás elemeket, valamint a de minimis szabály összhangban álló támogatásokat is)	HU31/2002	Csatlakozási Szerződés	2006/12/31
2.3	Az intézkedés keretében nem kerül sor az EK Szerződés 87 (1) cikkelye alá eső állami támogatás nyújtására			
3.1	Az intézkedés keretében nem kerül sor az EK Szerződés 87 (1) cikkelye alá eső állami támogatás nyújtására			
3.2	Területfejlesztési Célelőirányzat (az intézkedés tartalmaz nem állami támogatás elemeket, valamint a de minimis szabállyal összhangban álló támogatásokat is)	HU1/2002	Csatlakozási Szerződés	2006/12/31
3.3	Az intézkedés keretében nem kerül sor az EK Szerződés 87 (1) cikkelye alá eső állami támogatás nyújtására			
3.4	Területfejlesztési Célelőirányzat (az intézkedés tartalmaz nem állami támogatás elemeket is)	HU1/2002	Csatlakozási Szerződés	2006/12/31

Megjegyzés: Összhangban az 1260/1999-es Tanácsi rendelet 34(1)(g) cikkelyében meghatározott feladataival az Irányító Hatóság biztosítja a fenti, állami támogatásokra vonatkozó táblázat naprakészességét, valamint tájékoztatja a Bizottságot a táblázatban bekövetkezett esetleges változásokról. Egy új támogatási program, vagy egyedi támogatás bevezetéséhez a Bizottság formális döntése alapján szükséges a támogatás módosítása. A jelen programot elfogadó EU bizottsági döntés 4. cikke (felfüggesztő záradék az állami támogatásokról) azon állami támogatást tartalmazó intézkedésekre vonatkozik, melyek Bizottság általi elfogadása még nem történt meg, ezért a megfelelő hivatalos eljárás lefolytatása szükséges a későbbiek során.

IV. A STRATÉGIA ÖSSZHANGJA ÉS KONZISZTENCIÁJA

1. KÖZÖSSÉGI POLITIKÁKKAL VALÓ ÖSSZHANG

A Regionális Fejlesztés Operatív Program célkitűzései illeszkednek az egyes nemzeti és Közösségi politikákhoz, különös tekintettel a regionális politikára, foglalkoztatáspolitikára, fenntartható fejlődésre, és a társadalmi befogadás elősegítésére irányuló politikára.

3.2. Regionális versenyképesség

A regionális versenyképességet elősegítő, elsősorban infrastrukturális fejlesztések főleg a közlekedés, valamint a kis- és középvállalkozások fejlesztése terén fejtik ki hatásukat.

A *közlekedési* infrastruktúra fejlesztése terén legfontosabb szempont a Közösség irányelveivel összhangban a közlekedési rendszerek hatékonyságának növelése, a szállítási módok közötti egyensúly erősítése és a közlekedési hálózatokhoz való hozzáférés javítása, ami a fenntartható fejlődéshez is hozzájárul.

Amíg a Környezetvédelmi és Infrastruktúrafejlesztési Operatív Program a nagytérségi elérhetőség javítását célozza, addig a Regionális Fejlesztés Operatív Program a térségi belső kapcsolatrendszer erősítését segíti elő, javítva a periferikus helyzetű kistérségek megközelíthetőségét és ezáltal gazdasági aktivitásukat egyaránt. Ennek során a kistérségi összekötő- és bekötőutak, a térségi gazdasági tevékenység csomópontjainak (logisztikai központok, iparterületek, turisztikai vonzerők) elérését elősegítő infrastruktúra fejlesztése történik.

Az *információs társadalom* kialakulásához, az információs és kommunikációs technológiák fejlesztéséhez járul hozzá a ROP, ezzel támogatva a szélesebb körű hozzáférést, különös tekintettel a helyi közigazgatás modernizálására és innovatívabbá tételére, az információs és tartalmi szolgáltatások fejlesztésével. A régiók gazdasági fejlődését előmozdító oktatási intézmények infrastruktúrájának megteremtése során létrejövő fejlesztések - főleg információs rendszerek formájában – is az információs társadalom kialakulását segítik elő. A térségi központokban, a városokban, különösen a hátrányos helyzetűek által lakott területeken fontos az információs technológiákhoz való hozzáférés biztosítása, ami a ROP-on belül elsősorban a település-rehabilitációs akciókon keresztül biztosítható. A turisztikai célú támogatások – azáltal, hogy javítják a kommunikációs, információs és működési hatékonyságot – jelentős szerepet játszanak az informatikai eszközök és alkalmazások használatának ösztönzésében

E célok összhangban vannak a lisszaboni EU Tanács ülésen meghatározott feladattal, miszerint az eEurope 2002 Akcióterv keretein belül gyorsabb, olcsóbb, és biztonságosabb hálózatok épüljenek, valamint az Internet használatot minél több területen ösztönözni szükséges.

Magyarországon a külföldi tőke és multinacionális nagyvállalatok termelésben és foglalkoztatásban betöltött magas aránya miatt elsődleges fontosságú a **kis- és középvállalkozói szektor** fejlesztése, mint a tartós foglalkoztatás fontos tényezője. A ROP célja a Kisvállalkozások Európai Chartájának prioritásait figyelembe véve a régiók gazdaságának igényeihez illeszkedő szak- és felsőoktatási képzési kínálat kialakítása, ami a KKV-szektor alkalmazottainak alkalmazhatóságát és a vállalkozások alkalmazkodó képességének javítását célozza főleg a turizmus terén.

3.3. Európai Foglalkoztatási Stratégia (European Employment Strategy)

A Luxemburgi csúcson 1997-ben elfogadott Európai Foglalkoztatási Stratégia (EES) 2002-ben került felülvizsgálatra, figyelembe véve működése első 5 évének tapasztalatait. Az átdolgozott stratégia stabilabb és eredményorientáltabb irányelveket és ajánlásokat fogalmaz meg létező példák alapján. Ennek alapján a 2003. júliusában elfogadott új irányelvekben meghatározott célok a következők:

- teljes foglalkoztatás
- a munka minőségének és termelékenységének javítása
- a társadalmi kohézió és befogadás erősítése

A fenti célok elérését a következő prioritások figyelembe vételével szükséges biztosítani:

- 1) aktív és preventív intézkedések a munkanélküliek és az inaktívak számára
- 2) munkahelyteremtés és vállalkozás
- 3) felkészülés a változásokra, az alkalmazkodóképesség és a munkaerő-piaci mobilitás elősegítése
- 4) a humán tőke fejlesztése és az egész életen át tartó tanulás támogatása
- 5) a munkaerő-kínálat növelése és az aktív öregedés elősegítése
- 6) nők és férfiak egyenlősége
- 7) a munkaerő-piaci integráció elősegítése és küzdelem a munkaerőpiacon hátrányos helyzetben lévő emberek diszkriminációja ellen
- 8) ösztönzés a munkavállalásra (a munka kifizetődővé és vonzóvá tétele)
- 9) a be nem jelentett munkavégzés átalakítása bejelentett munkává
- 10) a regionális munkaerő-piaci különbségek csökkentése

A Program harmadik prioritása *A humán erőforrás-fejlesztés regionális dimenziójának erősítése* közvetlenül kapcsolódik az irányelv *regionális különbségek csökkentését* célzó prioritásához. A *Helyi szintű munkahelyteremtés a szociális gazdaság keretében* célt – ahogy az Európai Foglalkoztatási Stratégiában szerepel – közvetlenül segíti a 3.2 *Helyi*

foglalkoztatási kezdeményezések intézkedés. Továbbá, összhangban az Európai Foglalkoztatási Stratégiával a ROP 2. *Térségi infrastruktúra és települési környezet* prioritásának célja az elmaradott régiók megfelelő infrastruktúrájának, valamint a civil szektorban megvalósuló fejlesztésekhez szükséges kedvező körülmények biztosítása.

3.4. Társadalmi befogadás

Az Európai Tanács 2000. decemberi nizzai ülésén fogadta el a társadalmi kirekesztődés elleni küzdelem közös célkitűzéseit, majd felkérte a tagállamokat nemzeti akciótervük kidolgozására. Az akciótervek a következő *célkitűzések* alapján mutatják be az egyes tagállamok szegénység elleni intézkedéseit:

1. a foglalkoztatottság lehetővé tétele és a forrásokhoz, jogokhoz, javakhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés mindenki számára;
2. a társadalmi kirekesztődés kockázatának megelőzése;
3. a legveszélyeztetettebbek segítése;
4. minden érintett szereplő mozgósítása.

A Közös Befogadási Memorandum (Joint Inclusion Memorandum) tartalmazza Magyarország azon fontos prioritásait, amelyek a társadalmi befogadás terén a Lisszabonban kitűzött célok eléréséhez szükségesek. A ROP azáltal kívánja elősegíteni a társadalmi befogadást, hogy fejlesztéseit elsősorban a négy fejletlenebb régióra koncentrálja, ahol a hátrányos helyzetű lakosság aránya magasabb az országos átlagnál. Az elszigetelt települések elérhetőségének javítása, az elmaradott kistérségekben található óvodák és általános iskolák épületeinek infrastrukturális fejlesztése, a 2. prioritáson belül a városok szegényebb részeinek rehabilitációja, valamint a 3. prioritás alatt a szociális gazdaság fejlesztése mind a lakosság leghátrányosabb rétegeinek szociális kohézióját célozzák.

3.5. ESZA horizontális témák

A harmadik prioritás alatt megvalósuló, ESZA által finanszírozott fejlesztések teljes mértékben figyelembe veszik az 1784/1999 Európai Szociális Alapról szóló EK rendelet horizontális témákat szabályozó 2.2 cikkelyét.

A **foglalkoztatásra irányuló helyi kezdeményezéseket** a 3.2 *Helyi foglalkoztatási kezdeményezések intézkedés* támogatja, amely tartalmazza a térségi foglalkoztatási megállapodások támogatását, és elősegíti a szociális gazdaságban meglévő foglalkoztatási lehetőségek új forrásainak fejlesztését.

A prioritás hozzájárul az **információs társadalom** fejlesztéséhez a 3.1 intézkedésen keresztül, melynek célja a helyi közigazgatás és a civil szervezetek kapacitásépítése. Az intézkedés különös hangsúlyt helyez a köztisztviselők információs és kommunikációs technológiákkal kapcsolatos képzésére, amely javítja az információs technológiák hatékonyabb kihasználását.

Az **esélyegyenlőség**, mint a mainstream megközelítés része és a Községi Támogatási Keretben megfogalmazott horizontális elv a Program egészében figyelembe vételre került. A nők, részét képezik a szociális gazdaság fejlesztését célzó 3.2 *Helyi foglalkoztatási kezdeményezések támogatása* intézkedés célcsoportjának. Emellett a monitoring tevékenység ki fog terjedni a nők részvételének vizsgálatára az egyes képzési programokban.

3.6. Településfejlesztés és kiegyensúlyozott területi fejlődés

Az Európai Unió hosszú távú területfejlesztési céljait a Potsdamban 1999 májusában elfogadott Európai Területfejlesztési Perspektívák (European Spatial Development Perspective, ESDP) rögzítette. Ennek alapját a kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődés elvének elfogadása és Közösségi prioritássá tétele jelentette, amelynek elérését a következők segíthetik:

1. a társadalmi-gazdasági kohézió megerősítése;
2. a természeti és kulturális örökség megőrzése és
3. az európai térség kiegyensúlyozottabb fejlődésének elősegítése.

A fenti célokat a kiegyensúlyozott területi szerkezet megteremtése támasztja alá, melynek részei:

- a kiegyensúlyozott és policentrikus városhálózat, új kapcsolatrendszer a városok és agglomerációjuk között;
- az infrastruktúrához és tudáshoz való hozzáférés biztosítása; valamint
- a fenntartható fejlődés, körültekintő menedzsment, valamint a természeti és kulturális örökség megőrzése.

A különböző társadalmi-gazdasági adottságú térségek eltérő, sajátos fejlődési pályáikon, de egymással összhangban fejlődnek, miközben mérséklődnek a területi különbségek, és az ország szervesen bekapcsolódik az európai térszerkezetbe. A fejlesztések révén csökkenhet az országon belül a fejlettebb és fejletlenebb térségek közti gazdasági-társadalmi különbség, valamint bővül a jövedelemtermelésbe bevont fizikai és humán erőforrások köre, illetve azok hatékonysága.

A Regionális Fejlesztés Operatív Program az ország általános fejlesztése, valamint az életminőségben meglévő egyenlőtlenségek csökkentése és a kihasználatlan erőforrások jobb hasznosítása érdekében - összhangban az ESDP céljaival - átfogó célként fogalmazza meg a kiegyensúlyozott területi fejlődés elősegítését, magába foglalva a **városhálózat** fejlesztését. A ROP tartalmaz egy kifejezetten városfejlesztési komponenst is, melynek célja az innovatív városfejlesztési stratégiák előmozdítása a városi problémák kezelésére a leromlott városi területeken. A ROP figyelembe veszi, hogy a városi területeken a bűnmegelőzés részét kell, hogy képezze a település-rehabilitációs akcióknak.

A fejlesztések célul tűzik ki az általános fejlődéshez szükséges hiányzó infrastrukturális feltételek biztosítását, a regionális foglalkoztatási lehetőségek bővítését és a lakosság életminőségének javítását. Figyelembe veszik továbbá a régiók eltérő földrajzi és gazdasági jellemzőit, különleges kultúráit, a települések jellemzőit, és a településhálózatból eredő kihívásokat.

3.7. Horizontális alapelvek: környezeti fenntarthatóság és esélyegyenlőség

Az Amszterdami Szerződés 2. cikkelye szerint az Európai Közösségek egyik fő célja a **fenntartható fejlődés** előmozdítása, mely érvényesítésének fő eszközeként a környezetpolitika más ágazati programokba történő integrációját nevezte meg. A 6. Környezetvédelmi

Akcióprogram a 2001-2010 közötti időszakra határoz meg konkrét célkitűzéseket és feladatokat. A Program az EU Fenntartható Fejlődés Stratégiájának környezetvédelmi pillére. Fontos hangsúlyozni azonban, hogy a fenntartható fejlődés szempontjai nem korlátozódhatnak csupán a környezetvédelemre, a politikák kialakításánál figyelembe kell venni annak szociális és gazdasági pillérét is.

A Strukturális Alapokból finanszírozott programoknak figyelembe kell venniük a fenntartható fejlődés elvét, ugyanakkor nehéz feladatnak mutatkozik a környezeti szempontok valós integrációja és a környezet és fejlődés ügyének összhangba hozása.

A Regionális Fejlesztés Operatív Program esetében a környezeti szempontok integrációja a tevékenységek jellegénél fogva elsősorban az alábbi fő területeket érinti: közlekedési rendszerek kialakítása, turisztikai fejlesztések, város-rehabilitáció, társadalmi kohézió elősegítése. Minden fejlesztésnek tekintettel kell lennie az Európai Közösség környezet- és természetvédelmi szabályozására. Az integrációra és az értékelési kritériumokra vonatkozó részletesebb követelményeket a Program-kiegészítő Dokumentum tartalmazza.

Annak ellenére, hogy a legtöbb országban jelentősen csökkentek a környezetre és emberi egészségre veszélyt jelentő anyagok kibocsátásai, még mindig nagyszámú környezetvédelmi veszélyforrás található a korábbi ipari és katonai tevékenységek eredményeként. Ezek a szennyezett területek veszélyeztetik a környezetüket és különösen az ivóvízbázisokat, míg használaton kívüli barnamezőként negatívan hatnak a település-szerkezetre. A ROP célul tűzi ki a városi területeken található barnamezős területek újrahasznosítását és rehabilitációját és hozzájárul a környezetterhelés csökkentéséhez.

A ROP fenntartható fejlődéshez való hozzájárulását jelző indikátorok az indikátor-táblázatban lettek meghatározva (II.3. fejezet). Mindazonáltal fontos lesz a Program megvalósítása során is hatékonyan nyomon követni a fenntartható fejlődés elvét. E cél elérése érdekében megfelelő projekt-kiválasztási kritériumokat kell meghatározni, melynek részeként támogatni kell a fenntartható fejlődéshez hozzájáruló projekteket. Ennek érdekében szükség lesz a kompetens hatóságok és szervek megfelelő képviselőire és aktív részvételére a programok monitoringjában és végrehajtásában, valamint a Projekt-értékelő Bizottságban.

A Strukturális Alapokról szóló általános rendelet (1260/99/EK rendelet) 1. cikkelye által előírtakkal összhangban a **nemek közötti esélyegyenlőség** általános érvényesítése a KTK és a Regionális Fejlesztés Operatív Program egyik horizontális elve. Ennek megfelelően, a ROP tervezése során külön figyelmet kapott egy olyan stratégia kidolgozása, amely hozzájárul a nők munkaerő-piaci helyzetének javulásához. Míg a ROP megvalósítása során az esélyegyenlőség szempontja a projektek szintjén érvényesül és minden intézkedés esetében figyelembe vételre kerül, különösen a 3. prioritás (a régió humán erőforrásainak fejlesztése) keretében megvalósuló intézkedések van a legjelentősebb közvetlen hatása a fenti cél elérésére.

A ROP keretében a szociális gazdaság fejlesztéséhez nyújtott támogatás, különösen a szociális szolgáltatások területén, új munkahelyeket teremt munkanélküli vagy inaktív nők számára. A helyi közigazgatás és a civil szervezetek kapacitásépítésének részeként megvalósuló képzési programok szintén elsősorban a nők számára jelentik a korszerű ismeretek bővülését, hiszen e szektorban magasabb a női munkavállalók aránya, mint a férfiaké. A program támogatást nyújt továbbá turisztikai vállalkozások számára is, egyrészt a turisztikai területen megvalósuló képzési programok, másrészt a turisztikai szolgáltatások támogatásán keresztül. A ROP végrehajtása során külön figyelmet kap a nők részvétele a turisztikai területen megvalósuló projekteken, valamint más szakmai képzési programokban, amelyek

elősegítik a nők foglalkoztathatóságának javulását, és erősítik a női turisztikai vállalkozásokat.

Az indikátor tábla (II.3 fejezet) tartalmazza azokat az indikátorokat, amelyek a ROP hozzájárulását mérik az esélyegyenlőség céljának elérését illetően. Mint ahogy a KTK is rámutat, Magyarországnak egy olyan konzisztens megközelítést kell kialakítania, amely biztosítja az esélyegyenlőség szempontjainak horizontális érvényesítését valamennyi ágazati politika, illetve azok végrehajtása során. Ezért különösen fontos, hogy a projekt-generálás és kiválasztás folyamata is tükrözze a fenti követelményeket, továbbá hogy a Strukturális Alapok végrehajtásában és monitoring tevékenységében részt vevő szervezetek a témában illetékes egységeinek aktív szerepvállalása biztosított legyen a KTK és az egyes OP-k végrehajtása során.

2. ÖSSZHANG A HAZAI SZAKPOLITIKÁKKAL

A 1260/1199-es Tanácsi Rendelettel 8(1) cikkelyével összhangban az Európai Unió által finanszírozott akcióknak ki kell egészíteniük, vagy hozzá kel járulniuk a hasonló nemzeti fejlesztések megvalósításához (komplementaritás elve).

3.2. Gazdaságfejlesztés

A gazdaságfejlesztés és a ROP összhangjának vizsgálata során figyelembe vett dokumentumok a következők:

- A kormány középtávú gazdasági stratégiája;
- Kis- és közép vállalkozások fejlesztésének középtávú stratégiája.

A kormány által elfogadott **középtávú gazdasági stratégia** kulcselemei a környezetvédelem, a befektetés-ösztönzés, a foglalkoztatáspolitikai és a területfejlesztés, illetve a vidékfejlesztés.

A ROP középtávú céljai közül az egyes térségek gazdasági potenciáljának erősítése segíti elő legnagyobb mértékben a középtávú gazdasági stratégiát. Ennek elérése érdekében történik a gazdasági környezet fejlesztése, ami hatásait elsősorban a térségi kapcsolatrendszer (megközelíthetőség) javításán és a település-rehabilitációs akciókon keresztül fejti ki. Ennek keretében elsősorban a többségében hátrányos helyzetű csoportok által lakott települések rehabilitációja, továbbá a turisztikai kapacitások javítása történik. A **kis- és közép vállalkozások fejlesztését** a ROP elsősorban a társadalom megújuló képességének támogatását célzó képzési programokkal szolgálja.

A **turizmusfejlesztés** hazai kereteit jelenleg a Turisztikai Céllelőirányzat támogatott területei adják: kastély és várturizmus, településképi javítás, a lovas, horgász és ökoturizmus, a vízi turizmus, az egészségturizmus fejlesztése, valamint egyéb (konferencia) turisztikai termékek fejlesztése. A prioritások kiterjednek a turisztikai termékek fejlesztésére, valamint az attrakciókhoz kötődő szolgáltatások fejlesztésére és azok turisztikai marketing tevékenységeinek fejlesztésére.

A fenti célok megvalósítását szolgálja a gazdasági versenyképesség erősítését szolgáló, kiemelt, nemzetközi jelentőségű vonzerők fejlesztése (pl. kastélyok állagának megőrzése,

látogató központok), a vonzerőkhöz kapcsolódó szálláshelyek kapacitásainak és a kapcsolódó szolgáltatásainak fejlesztése. Ezeken túl a regionális gazdaság sajátosságaira, így a helyi természeti értékekre alapozott kisebb léptékű turisztikai fejlesztések is a fenti prioritások elérését szolgálják.

3.3. Turizmus politika

A 44/1997 (IV.29.) Országgyűlési határozat felkérte a Kormányt a turizmus-fejlesztési koncepció javaslatának kidolgozására, melyet 1997 végén az Ipari, Kereskedelmi és Turisztikai Minisztérium készített el.

A turizmus-fejlesztés legfőbb céljai közül a következő témák kaptak prioritást:

- A természeti és kulturális örökség turisztikai célokra történő megőrzése és hasznosítása (nemzeti parkok, jelentős történelmi épületek, múzeumok, Világörökségi helyszínek, stb.)
- A regionális különbségek csökkentésének elősegítése az alapvető turisztikai infrastruktúra kiépítésével (határállomások, kikötők, regionális repterek, autópálya hálózat, stb.)

Egy középtávra szóló stratégiai dokumentum kidolgozása 2000-ben már folyamatban volt, amikor eldőlt, hogy azt integrálni kell a Széchenyi Tervbe. Ez a terv 2001-2003 között turizmus-fejlesztési akciótervként működött.

Az átfogó hosszú távú turisztikai stratégia kidolgozása (a 2004-2013. közötti időszakra) ebben az évben kezdődött meg. Ez a dokumentum tartalmazni fogja a hazai turizmusra vonatkozó főbb irányelveket, melyek lehetővé teszik az ágazat számára az ország fejlesztését a következő évtizedben. Ez egy olyan érték-központú megközelítésen alapul, amely az életminőség javítására, a fenntarthatóságra és a versenyképességre helyezi a hangsúlyt.

A ROP turisztikai prioritása a fenti célok elérését szolgálja, miközben összhangban van az Országos Területfejlesztési Koncepcióval, amely meghatározza turizmust érintő kétpólusú területfejlesztési politika irányelveit:

- Az turisztikailag frekvenciált üdülőkörzetekben nagyobb mértékű pénzügyi támogatás nyújtása a magas színvonalú turisztikai kínálat kialakítása érdekében.
- A turisztikai potenciállal rendelkező gazdaságilag hátrányos helyzetben lévő térségekben az alap- és turisztikai infrastruktúra, valamint a szolgáltatási hálózat kiépítésének ösztönzése pénzügyi támogatás nyújtásával és többlettámogatások biztosításával.

3.4. Foglalkoztatáspolitikai

Az uniós irányvonalakat a hazai foglalkoztatáspolitikába átültető nemzeti stratégiában, a **Nemzeti Foglalkoztatási Akciótervben**, célkitűzésként fogalmazódik meg, hogy a foglalkoztatottak számát 2006-ig 200 ezer fővel kell növelni, a foglalkoztatási rátát pedig 60 százalékra emelni; a gazdasági növekedésnek mindenkire el kell jutnia, a munkaerő-piacnak mindenki számára nyitottá kell válnia; az oktatási-képzési rendszernek mindenki számára lehetőséget kell adnia, hogy származásától, lakóhelyétől függetlenül javítsa társadalmi helyzetét.

Az Európai Foglalkoztatási Stratégia végrehajtásában való részvétel előkészítése részeként a magyar kormány az Európai Bizottsággal együtt elkészítette *A magyar foglalkoztatás- és*

munkaerő-piaci politika középtávú prioritásainak közös értékelése című dokumentumot (Foglalkoztatáspolitikai Közös Értékelés), ami 2001 novemberében került aláírásra. A dokumentum a magyar foglalkoztatáspolitikai célkitűzéseit és az azok elérésére tett lépéseket összegzi az alábbi prioritások mentén:

- A foglalkoztatási szint emelése;
- A munkanélküliség csökkentése;
- Rugalmasabb munkaerő-piac kialakítása;
- Humánerőforrás-fejlesztés;
- A foglalkoztatáspolitikai intézményi és jogi feltételeinek megerősítése.

A Humán Erőforrás Operatív program mellett a ROP középtávú céljai közül a foglalkoztatás bővítését **közvetlenül** szolgálják a helyi és regionális társadalom megújuló képességének javítására irányuló intézkedések, különösen a hátrányos helyzetűek foglalkoztatását és a munkavállalók alkalmazkodóképességét elősegítő akciók. A ROP **közvetett** módon is elősegíti a foglalkoztatás bővülését az integrált település-rehabilitációs akciókon keresztül időszakosan, illetve a turisztikai fejlesztések – főleg alacsonyabb képzettséget igénylő és szezonális jellegű – bővülésével, melyek döntő többsége a legelmaradottabb vidéki térségekben valósul meg. Ezek mellett a térségi közlekedési infrastruktúra fejlesztése is – az ingázás feltételeinek jobbításán keresztül – hozzájárulhat a magas munkanélküliséggel küzdő térségek, települések társadalmi-gazdasági viszonyainak javításához. A regionális igényekhez igazodó szakképzési, továbbképzési programok támogatása pedig növeli a munkavállalók foglalkoztathatóságát illetve alkalmazkodóképességét.

3.5. Oktatáspolitikai

Magyarország az élethosszig tartó tanulás egyéni és a társadalmi igényekre építő, rugalmas rendszerének kialakítására számos intézkedést hozott, amelyek összhangban állnak az EU politikájával.

A Regionális Fejlesztés Operatív Program a legelmaradottabb térségekben segíti az alapfokú nevelési-oktatási intézmények infrastrukturális helyzetének javítását. Ösztönzi továbbá a felsőoktatási intézmények térségi kapcsolatainak elmélyítését, a gazdálkodó szervezetek, önkormányzatok, civil szervezetek, és a lakosság felé, továbbá azt, hogy a felsőoktatás képzési kínálata rugalmasabban alkalmazkodjon a térség munkaerő piaci igényeihez. Mindezek révén a ROP az oktatási rendszer korszerűsödését, a szakképzési kínálat bővítését és az oktatás intézményeinek nagyobb nyitottságát egyaránt segíti.

3.6. Társadalmi befogadás

Az 5-600 ezres roma népesség életkörülményeinek javítása társadalmi integrációja érdekében a kormány 1999-ben határozatot fogadott el **a cigányság életkörülményeinek és társadalmi helyzetének javítására irányuló középtávú intézkedéscsomagról** (1047/1999. (V. 5.) Kormányhatározat) Az intézkedéscsomag alábbi területeken tartalmaz intézkedéseket:

- Oktatás, kultúra,

- Foglalkoztatás, agrárgazdaság, térségfejlesztés,
- Szociális, egészségügyi és lakásprogramok,
- Diszkrimináció-ellenes programok,
- Cigánysággal kapcsolatos kommunikáció.

Magyarországon a fogyatékos személyek esélyegyenlőségének megteremtése érdekében került kidolgozásra az **Országos Fogyatékosügyi Program** (100/1999. (XII. 10.) OGY határozat) tartalmazza. A program intézkedéseket határoz meg az egészségügy, foglalkoztatás, szociális ellátás, oktatás, képzés, sport, közművelődés, közlekedés, kommunikáció, településrendezés, településfejlesztés területén. A program stratégiai céljai:

- rehabilitáció elősegítése;
- fogyatékos személyeket érintő társadalmi szemlélet kedvező irányú megváltoztatása;
- a fogyatékos személyek és családjuk életminőségének javítása;
- a fogyatékos személyek aktív részvételének elősegítése a társadalom életében.

A ROP elsősorban a társadalom megújuló képességének, a hátrányos helyzetűek (tartós munkanélküliek, romák) szociális gazdaság típusú foglalkoztatásának javításával járulhat hozzá a társadalmi beilleszkedéshez. Ezt egészítik ki azok a települési infrastrukturális fejlesztések, melyek a városi területeken az alacsony komfortfokozatú, nagyon rossz életfeltételeket nyújtó telepek rehabilitációjával, az ott lakó hátrányos helyzetű rétegek életkörülményeit javítják.

3.7. Közlekedés

Az Országgyűlés 1996-ban a 68/1996. számú OGY határozatával fogadta el a magyar közlekedéspolitikát, amelyben öt stratégiai irány fogalmazódik meg:

- Az EU integráció elősegítése,
- A környező országokkal való együttműködés feltételeinek javítása,
- Az ország kiegyensúlyozottabb térségi fejlődésének elősegítése,
- Az emberi élet és környezet védelme,
- Hatékony, piacokonform közlekedés szabályozása.

A fejlesztéspolitikában megfogalmazott célkitűzéseket a stratégiai célok foglalják keretbe oly módon, hogy azok a társadalmi, gazdasági kohézió erősítése, a gazdasági versenyképesség javítása, a fenntartható fejlődés és az életminőség javítása célkitűzések megvalósulását is szolgálják. A közlekedés javítását nagyobb térségek szintjén elsősorban a Környezetvédelem és Infrastruktúra Operatív Program segíti elő, de az ország kiegyensúlyozottabb térségi fejlődését a Regionális Fejlesztés Operatív Program is elősegíti, elsősorban a kistérségi közlekedési infrastruktúra fejlesztésén keresztül, ami a ROP térségi infrastruktúra és a települési környezet prioritásának megvalósítása érdekében történik. A település-rehabilitációs akciók, mint a környezetbarát és hatékony közlekedési rendszerek fejlesztése ugyancsak az emberi élet és a környezet védelmét szolgálják, de a városok és vonzáskörzetük

összehangolt közlekedési rendszerének fejlesztésével az ország kiegyensúlyozottabb térségi fejlődését segítik elő. Ugyanezen célhoz járul hozzá a közlekedési szempontból perifériális települések és kistérségi központjaik közötti közúti közlekedési kapcsolatok fejlesztése.

3.8. Környezetvédelem

Magyarországon a környezetpolitika átfogó megalapozását a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény, illetve a természetvédelemről szóló 1996. évi LIII. törvény, valamint a vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvény jelenti. A környezetvédelmi célkitűzések megvalósítása szempontjából az elkövetkezendő időszakra vonatkozóan döntő jelentőségű a környezetvédelmi törvény alapján elkészült 1117/2001. (X. 19.) Kormányhatározat a Nemzeti Környezetvédelmi Program második tervezési időszakára (2003-2008) vonatkozó koncepcióról. A környezetvédelmi törvény mellett a koncepció képezi az alapját az Országgyűlés által elfogadandó idén elkészülő II. Nemzeti Környezetvédelmi Programnak, amelynek része lesz a természetvédelem jövőbeni prioritásait kijelölő Nemzeti Természetvédelmi Alapterv is. A készülő program a hazai tapasztalatokon kívül jelentős mértékben támaszkodik az Európai Közösség Hatodik Környezetvédelmi Akcióprogramjára, illetve a Göteborgban elfogadott EU Fenntartható Fejlődési Stratégiára és figyelembe veszi a nemzetközi szervezetek (OECD, ENSZ) keretében folyó tervezési, programalkotási folyamatokat.

A ROP a környezet minőségének megőrzésére, illetve javítására és a fenntartható erőforrás-gazdálkodás szempontjának érvényesítésére törekszik. Több intézkedése – elsősorban barnamezős területek és elhagyott laktanyák funkcióváltással együtt járó felújítása, valamint a leromlott állagú településrészek rehabilitációja - közvetlenül szolgálják a környezet minőségének javítását. Más intézkedések közvetve segítik a lakossági tudatformálást, a jövedelemszerzési feltételek és az életminőség együttes javítását. A turisztikai vonzerők fejlesztésénél a fenntartható fejlesztés szempontjának következetes figyelembe vételével elkerülhető az, hogy a turisztikai vonzerők kihasználása kedvezőtlen többletterhelésekkel járjon az érintett területeken. A fentiek révén a ROP-ban megvalósuló fejlesztések összességében javítani fogják a környezet állapotát.

3. A STRATÉGIA ÖSSZHANGJA ÉS KONZISZTENCIÁJA

A 1260/99/EK Tanácsi rendelet követelményeinek megfelelően a ROP stratégia elemeinek – prioritásainak és intézkedéseinek – összhangban kell lenniük egyrészt a Közösségi Támogatási Keret célrendszerével, másfelől a ROP-on belül a céloknak egymással is.

3.1. A Közösségi Támogatási Keret stratégiájával, célkitűzéseivel és prioritásaival való összhang

A Regionális Operatív Program megfogalmazza azt a stratégiát és azokat a prioritásokat, melyek segítségével elérhetők az a Közösségi Támogatási Keretben megfogalmazott, a kiegyensúlyozottabb területi fejlődésre vonatkozó célok. Ennek megfelelően a ROP

stratégiának és prioritásoknak összhangban kell lenniük az NFT stratégiájával és célkitűzéseivel, különösen annak harmadik specifikus céljával.

A kiegyensúlyozottabb regionális fejlődés elérése a KTK egyik fő célkitűzése és ezzel összhangban kell lenniük a ROP prioritásainak. Mindazonáltal a ROP ugyancsak hozzájárul a KTK másik három célkitűzéséhez is, a gazdaság versenyképességének és a foglalkoztatás javításához, a humán erőforrások fejlesztéséhez. A IV.1. táblázat bemutatja a ROP prioritásai és a KTK célkitűzései közötti kapcsolat erősségét.

IV.1 Táblázat: A Közösségi Támogatási Keret célkitűzései és a ROP prioritásai közötti kapcsolat

KTK célok/ ROP prioritások	A termelőszektor versenyképességének javítása (1)	Foglalkoztatás növelése és az emberi erőforrások fejlesztése (2)	Jobb minőségű környezet (3)	Kiegyensúlyozottabb regionális fejlődés (4)
<i>Turisztikai potenciál erősítése</i>	* *	* *	* *	* *
<i>Térségi infrastruktúra és települési környezet fejlesztése</i>	* * *	* *	* *	* * *
<i>A humán erőforrás fejlesztés regionális dimenziójának erősítése</i>	* * *	* * *	* *	* * *

* gyenge kapcsolat
 ** közepes kapcsolat
 *** erős kapcsolat

Az értékelés elvégzése előtt két előzetes megjegyzés tehető:

- A prioritások keretében tervezett intézkedések változatossága miatt nehéz egyértelmű értékelést adni az egyes prioritásokra vonatkozóan;
- A prioritásoknak a kiegyensúlyozottabb regionális fejlődéshez való hozzájárulásukról szóló értékelést nehéz elvégezni, mert mind a KTK, mind a ROP alig tartalmaz bármilyen regionális prioritást a forrás-allokáció során.

A fentieket figyelembe véve a következő a következő megállapítások tehetők a prioritásokról:

1. Prioritás: A turisztikai potenciál erősítése a régiókban

- A prioritás első két intézkedése egyetlen ágazatban járul hozzá a regionális versenyképesség növeléséhez. Ezen intézkedések természetéből adódóan nem várható, hogy erős hatással legyenek más ágazatokra vagy szektorokra;
- A tervezett intézkedések várható foglalkoztatási hatása eléggé nagy, de a humán erőforrások (minőségi) fejlesztéséhez való hozzájárulása nem meggyőző;

- A turisztikai potenciál nem egyformán oszlik meg a régiók között, így e prioritás által kínált lehetőségnek a hozzájárulása a kiegyensúlyozottabb regionális fejlődéshez elég korlátozott.

2. Prioritás: Térségi infrastruktúra és települési környezet fejlesztése

- A prioritás várhatóan erősen hozzájárul az üzleti és a lakókörnyezet minőségének javításához, valamint ezen keresztül a regionális versenyképességhez;
- A foglalkoztatási helyzetre és a humán erőforrások minőségére gyakorolt hatásai hosszabb távon jelentkeznék;
- Különösen a 2.2 intézkedés esetében várható a környezetre gyakorolt pozitív hatás. A 2.3. intézkedés esetében ez a hatás semleges lesz, míg a 2.1-es intézkedés környezeti hatása várhatóan alacsony lesz;
- Ennek a prioritásnak – és minden intézkedésének – elég jelentős pozitív hatása lehet a kiegyensúlyozottabb regionális fejlődésre.

3. Prioritás: A humánerőforrás-fejlesztés regionális dimenziójának erősítése

- A prioritás legtöbb intézkedése hozzájárul a termelőszektor versenyképességének javításához;
- Az intézkedések hozzájárulása a humán erőforrás-fejlesztéshez magától értetődő;
- A humán erőforrás-fejlesztésnek regionális szinten várhatóan pozitív környezeti hatásai lesznek, például a tudatosságot növelő tevékenységek által;
- Ennek a prioritásnak pozitív hatásai várhatók a kiegyensúlyozottabb regionális fejlődésre.

Az ex-ante értékelés megállapítja, hogy a ROP javasolt prioritásai és a KTK prioritásai közötti összhang várhatóan erős lesz, különösen a Program 2. és 3. prioritása tekintetében, míg a régiók turisztikai potenciáljának erősítése prioritás esetében kisebbnek tűnik. A KTK kiegyensúlyozottabb regionális fejlődés célkitűzésének megvalósulása nagymértékben függ a ROP megvalósításától és ezért ezen hatások biztos becslése nem tehető meg az ex-ante szakaszban.

3.2. A ROP stratégiájának és prioritásainak belső összhangja

A SWOT elemzésnek alapot kell szolgáltatnia a stratégia megalapozásához azért, hogy:

- Jobban kihasználhatók legyenek az ország/régiók erősségei;
- Megszüntesse az ún. szűk keresztmetszeteket, például azokat az akadályokat, melyek gátolják a további növekedést és új fejlesztéseket;
- Bemutassa a jövőbeni fejlesztésekre lehetőséget adó külső körülményeket és/vagy kihasználatlan belső tényezőket;
- Elhárítsa a jövőbeni fejlődés akadályait, akár külső, akár belső tényezőből fakadnak és elkerülhetők.

Az értékelésnek igazolnia kell a ROP társadalmi-gazdasági helyzetelemzésének megalapozottságát, a szükségletek és lehetőségek azonosítását, amelyek a stratégiai tengelyekhez, prioritásokhoz vezetnek illetve az intézkedések relevanciáját és konzisztenciáját a helyzetelemzéssel. A lehetőségeket és veszélyeket Magyarország küszöbön álló EU-csatlakozásával összefüggésben kell vizsgálni.

Az ex-ante értékelés megállapította, hogy a ROP végső tervezetében a tervezők a SWOT elemzés keretében a helyzetelemzésben bemutatott területek jól strukturált áttekintését adták és a társadalmi-gazdasági elemzés és a SWOT elemzés közötti koherencia erősödött.

A források ROP prioritások közötti elosztására vonatkozó kezdeti javaslatok nagyobb hangsúlyt fektettek az első prioritásra (turizmus). A tervezési folyamat előrehaladottabb szakaszában a források az 1-es prioritásból át lettek csoportosítva a 2-es (infrastruktúra/települési környezet) és a 3-as, humán-erőforrásokra vonatkozó prioritás felé. Az ex-ante értékelés szerint ez az eltolódás indokolt volt, mivel a 2-es és 3-as prioritás kiegyensúlyozottabb regionális fejlődésre gyakorolt hatása nagyobb. Megalapozottnak tűnik, hogy a források majdnem 60%-a a 2-es prioritás intézkedéseire van allokálva tekintettel a regionális központok elérhetőségének javításának, valamint a települési környezet javításának fontosságára.

A régiók közötti végső forrásallokáció – és különösen a kevésbé fejlett régiók kistérségei közötti eloszlás – jelentőse függeni fog attól, hogy e térségek mennyire lesznek képesek megfelelő projekteket generálni és előkészíteni. Az ehhez szükséges kapacitás-építési folyamatot támogatnia kell a szakmai segítségnyújtás és a 3.1. intézkedés (A helyi közigazgatás és a civil szervezetek kapacitásépítése) hatékony felhasználásának.

V. PÉNZÜGYI TERV

1. Támogatási arányok

A Rendelet 29(2). cikkelyére való hivatkozással megjegyezzük, hogy a ROP pénzügyi táblájában a Strukturális Alapok maximális hozzájárulásának százalékos arányát az összes közkiadás viszonylatában kalkuláltuk a Rendelet 29(3) és 29(4) cikkelyében meghatározott maximum kereteken belül

A 2004-2006 közötti programozási időszakra a magán forrás tervezett szintje a ROP társfinanszírozását illetően 80 millió EUR.

Ugyanazon rendelet 29(3) cikkének megfelelően a Strukturális Alapok hozzájárulásának felső határa az összes (közkiadás vagy hasonló jellegű forrás) elszámolható költség maximum 75%-a az 1. célkitűzés alá tartozó régiókban végrehajtott intézkedések esetében, tehát egész Magyarország területén. Ahol az ország a Kohéziós Alap támogatásaiból is részesül – mint Magyarország esetében -, kivételes és kellőképpen indokolt esetben a közösségi hozzájárulás mértéke egyes intézkedések esetében elérheti az összes (közkiadás vagy hasonló jellegű forrás) elszámolható költség 80%-át.

A Strukturális Támogatás aránya 80%-ra emelkedett a következő intézkedések esetében, melyeknél a beavatkozás természete indokolta a magasabb támogatási arány megállapítását:

1. Óvodai és alapfokú nevelési-oktatási intézmények infrastrukturális fejlesztése

Ez az intézkedés az **elmaradott kistérségeket** célozza, elsősorban a roma kisebbségre koncentrál. Ezen csoportok társadalomba történő reintegrációjának fontossága különös hangsúlyt kapott a Bizottság korábbi országértékelő jelentéseiben is. Mindamellet a roma kisebbség életkörülményeinek javítása horizontális prioritásként jelenik meg Magyarország Nemzeti Fejlesztési Tervében is.

A hátrányos helyzetű kistérségekben lévő helyi önkormányzatok, valamint a jelentős arányú roma népességgel rendelkező települések általános jellemzője a gyenge társfinanszírozási kapacitás.

2. A helyi közigazgatás és a civil szervezetek kapacitásépítése

A helyi közigazgatás hatékony működése fontos előfeltétele az ország szociális és gazdasági fejlődésének és a Strukturális Alapokból származó források felhasználásának. A helyi közigazgatás szakmai felkészültsége jelentős hatással van az NFT keretében megvalósuló fejlesztésekre, ennek megfelelően az ezen intézkedés keretében finanszírozott intézményi és adminisztratív kapacitás-fejlesztés nagyon fontos prioritás. Ezt a 2003. márciusában elfogadott „*Further indicative guidelines for the Candidate Countries*”, valamint „*The ESF and enlargement policy priorities and operational guidance for ESF programming in Candidate Countries*” is felismerte.

3. A helyi foglalkoztatási kezdeményezések támogatása

Az intézkedés alapvetően a hátrányos helyzetű kistérségekben koncentrálódó, leghátrányosabb helyzetű társadalmi csoportok támogatására irányul, elsősorban a szociális gazdaság területén megvalósuló munkahelyteremtéssel. Magyarországon a szociális gazdaság fejlesztése egyelőre még igen korai stádiumában van, így ezen terület pénzügyi és szakmai támogatása kiemelkedő fontosságú. A helyi foglalkoztatási kezdeményezések támogatásának relevanciáját hangsúlyozza a Bizottság által 1995-ben elfogadott „*A European strategy for encouraging local development and employment initiatives*” is.

2. Európai Beruházási Bank (EIB)

Az operatív program tartalmának véglegesítésekor (2003. december) a ROP-hoz allokált teljes EIB kölcsön nagyságrendje 85 millió euro, az indikatív összeg további megbeszélések, egyeztetések tárgyát képezi. 85 millió euro nagyjából megfelel a tagállami központi hozzájárulás (központi költségvetés) mértékének (lásd második oszlopot a tagállami hozzájárulásokról az operatív pénzügyi táblájában). Az fentebb említett összeg indikatív jellegű.

Az EBB ugyancsak támogathatja a program keretében SA támogatásban részesülő magyar hatóságokat és a magánszférát megvalósítható projektek előkészítésében, végrehajtásában és monitoringjában, különös tekintettel azokra a projektekre, melyeket a Bank társfinanszíroz. Az EBB kölcsönt nyújt mind az állami, mind a magánszférának, mind a kettő ötvözését megvalósító struktúráknak (PPP).

V.1 táblázat: A Regionális Fejlesztés Operatív Program indikatív pénzügyi táblája prioritásonként és évenként 2004-2006

euró, folyó áron

Prioritás/év	Összes költség	Állami											Magán	Kohézió s Alap	Egyéb pénzügyi eszközök	EIB kölcsönö k	
		Összesen	Közösségi						Tagállami								
			Összesen	ERFA	ESZA	EMOGA	HOPE	Összesen	Központi	Regio- nális	Helyi	Egyéb					
1=2+13	2=3+8	3=4a7	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16		
A turisztikai potenciál erősítése a régiókban 2004-2006	111 207 025	111 207 025	81 013 280	81 013 280	0	0	0	30 193 745	27 403 093	0	2 790 652	0	0	0	0	0	
2004 ERFA	25 999 416	25 999 416	18 940 332	18 940 332	0	0	0	7 059 084	6 406 649	0	652 435	0	0	0	0	0	
2005 ERFA	37 118 379	37 118 379	27 040 393	27 040 393	0	0	0	10 077 986	9 146 530	0	931 456	0	0	0	0	0	
2006 ERFA	48 089 230	48 089 230	35 032 555	35 032 555	0	0	0	13 056 675	11 849 914	0	1 206 761	0	0	0	0	0	
Térségi infrastruktúra és települési környezet fejlesztése 2004-2006	267 458 710	267 458 710	203 121 954	203 121 954	0	0	0	64 336 756	40 118 808	0	24 217 948	0	0	0	0	0	
2004 ERFA	62 529 954	62 529 954	47 488 475	47 488 475	0	0	0	15 041 479	9 379 494	0	5 661 985	0	0	0	0	0	
2005 ERFA	89 271 644	89 271 644	67 797 496	67 797 496	0	0	0	21 474 148	13 390 746	0	8 083 402	0	0	0	0	0	
2006 ERFA	115 657 112	115 657 112	87 835 983	87 835 983	0	0	0	27 821 129	17 348 568	0	10 472 561	0	0	0	0	0	
A humán erőforrás-fejlesztés regionális dimenziójának erősítése 2004-2006	68 505 445	68 505 445	53 676 287	0	53 676 287	0	0	14 829 158	14 829 158	0	0	0	0	0	0	0	
2004 ESZA	16 016 088	16 016 088	12 549 136	0	12 549 136	0	0	3 466 952	3 466 952	0	0	0	0	0	0	0	
2005 ESZA	22 865 563	22 865 563	17 915 926	0	17 915 926	0	0	4 949 637	4 949 637	0	0	0	0	0	0	0	
2006 ESZA	29 623 794	29 623 794	23 211 225	0	23 211 225	0	0	6 412 569	6 412 569	0	0	0	0	0	0	0	
Technikai segítségnyújtás 2004-2006	28 812 310	28 812 310	21 609 231	21 609 231	0	0	0	7 203 079	7 203 079	0	0	0	0	0	0	0	
2004 ERFA	6 736 114	6 736 114	5 052 085	5 052 085	0	0	0	1 684 029	1 684 029	0	0	0	0	0	0	0	
2005 ERFA	9 616 895	9 616 895	7 212 671	7 212 671	0	0	0	2 404 224	2 404 224	0	0	0	0	0	0	0	
2006 ERFA	12 459 301	12 459 301	9 344 475	9 344 475	0	0	0	3 114 826	3 114 826	0	0	0	0	0	0	0	
ÖSSZESEN 2004-2006	475 983 490	475 983 490	359 420 752	305 744 465	53 676 287	0	0	116 562 738	89 554 138	0	27 008 600	0	0	0	0	0	
Összesen ERFA	407 478 045	407 478 045	305 744 465	305 744 465	0	0	0	101 733 580	74 724 980	0	27 008 600	0	0	0	0	0	
Összesen ESZA	68 505 445	68 505 445	53 676 287	0	53 676 287	0	0	14 829 158	14 829 158	0	0	0	0	0	0	0	

VI. A REGIONÁLIS FEJLESZTÉS OPERATÍV PROGRAM VÉGREHAJTÁSA

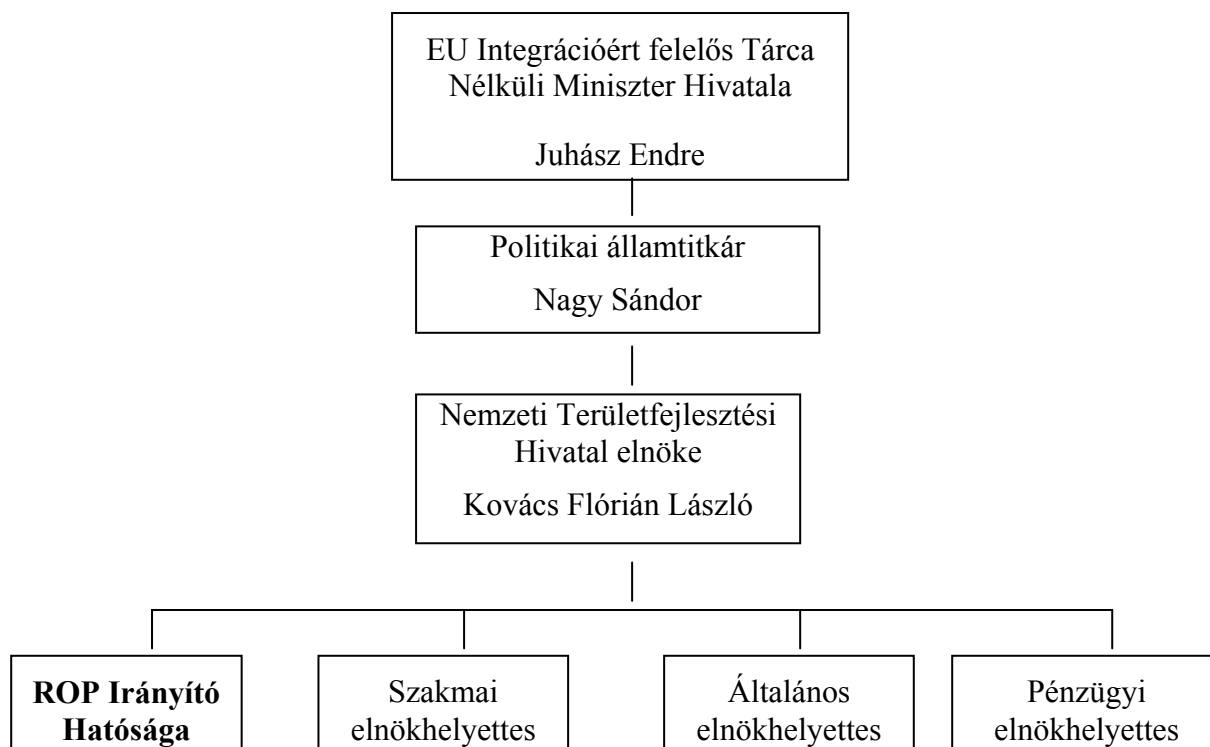
1. IRÁNYÍTÁS

1.1. Az OP Irányító Hatóság

Az 1260/1999/EK tanácsi rendelet 34. cikke alapján a Regionális Fejlesztés Operatív Program hatékony és szabályszerű végrehajtása az Irányító Hatóság (IH) felelőssége, az OP Monitoring Bizottság felügyelete mellett.

A Program Irányító Hatósága az EU Integrációért felelős Tárca Nélküli Miniszter Hivatalán belül a Nemzeti Területfejlesztési Hivatalban (NTH) felállított **Regionális Fejlesztés Operatív Program és INTERREG Közösségi Kezdeményezés Irányító Hatósága**.

Ennek megfelelően a tárca nélküli miniszter által kinevezett IH vezetője - aki helyettes államtitkári besorolású tisztviselő – közvetlenül a politikai államtitkár irányítása alatt fog tevékenykedni.



Az **Irányító Hatóság** főbb feladatait az alábbi főosztályi szintű egységek keretében látja el:

a.) Program és Végrehajtási Műveletek Irányítási Főosztálya

Programszervezési és felügyeleti osztály

Programvégrehajtás irányítása osztály

b.) Pénzügyi Műveletek Irányítási Főosztálya

Pénzügyi műveletek osztály

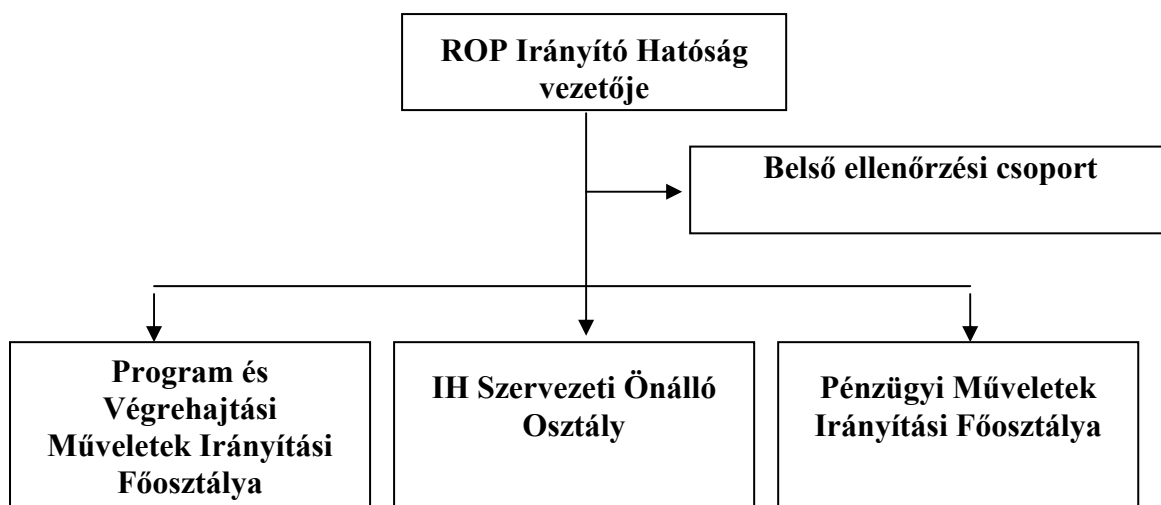
Programmonitoring osztály

c.) AZ IH vezetője által közvetlenül irányított egységek

Belső ellenőrzési csoport

IH Szervezeti Önálló Osztály

Az IH főosztályainak felépítése a következő:



Az Irányító Hatóság összlétszáma: 23 fő.

Elérhetőség:

ROP Irányító Hatóság	Nemzeti Területfejlesztési Hivatal
Főosztály:	Regionális Fejlesztés Operatív Program és INTERREG Közösségi Kezdeményezés Irányító Hatósága
Az Irányító Hatóság vezetője (név és beosztás)	Lunk Tamás

	Főosztályvezető
Cím	H-1015 Budapest, Hattyú u. 14./H-1357 Budapest P.O. Box 2.
Telefon	+36 1 441 71 63
Fax	+ 36 1 441 71 62
E-mail	Lunk.Tamas@MEH.HU

A 1260/1999/EK rendeletben lefektetett követelmények alapján és a követelmények teljes körű teljesítése érdekében az Irányító Hatóság:

- (a) létrehozza az OP megvalósításával kapcsolatos megbízható pénzügyi és statisztikai adatok gyűjtését biztosító rendszert abból a célból, hogy a rendelet 36. cikkelyében meghatározott monitoring indikátorok rendelkezésre álljanak a monitoring és értékelési (42. és 43 cikk) feladatok ellátása érdekében, hogy az adatok az EU Bizottsága számára hozzáférhetőek legyenek a rendelkezéseknek megfelelően, számítógépes rendszerben, amely lehetővé teszi az adatok elektronikus cseréjét (18(3)(e) cikk);
- (b) elkészíti a Programkiegészítő Dokumentumot és benyújtja a Monitoring Bizottságnak elfogadás végett. Biztosítja a Programkiegészítő Dokumentumban foglaltak végrehajtását a 18(3) cikkelynek megfelelően, a kezdeményezett módosítások végrehajtását a 34. cikkely 3. bekezdése előírásainak megfelelően;
- (c) gondoskodik a Monitoring Bizottság titkársági, azaz szakmai és adminisztratív jellegű feladatainak ellátásáról;
- (d) biztosítja a végrehajtásról szóló éves jelentés kidolgozását, Monitoring Bizottsággal való egyeztetését és EU Bizottságnak való megküldését;
- (e) felelős annak biztosításáért, hogy az irányításba és a megvalósításba bevont testületek vagy elkülönített könyvelési rendszert, vagy megfelelő könyvelési kodifikációt alkalmazzanak az összes, megvalósításhoz kapcsolódó tranzakcióra;
- (f) biztosítja az OP végrehajtásához kapcsolódó műveletek szabályszerűségét, a szabályszerű pénzgazdálkodás alapelveinek megfelelő belső ellenőrzési rendszer eszközeinek megteremtésével, továbbá válaszol a Bizottság az intézkedések megvalósításának szabályosságára vonatkozó megjegyzéseire, illetve felszólításaira a 38(4). cikkely rendelkezéseinek megfelelően, vagy a módosításokra vonatkozó javaslatokra;
- (g) biztosítja a közösségi politikák és horizontális irányelvek tiszteletben tartását az irányítás és a megvalósítás során a 12. cikkely rendelkezéseinek megfelelően;
- (h) teljesíti információs és tájékoztatási kötelezettségeit a 46. cikkely rendelkezései alapján. Előkészíti és végrehajtja az OP Információs és Kommunikációs Stratégiai Tervét a korrekt információszolgáltatás és nyilvánosság biztosítása érdekében (34(1). cikk, 46. cikk)
- (i) biztosítja az EU Bizottsággal együttesen történő éves áttekintés megszervezését az előző év eredményeire, a megvalósítás előrehaladására, valamint az eredmények számbavételére

vonatkozóan. A Bizottság által ajánlott, illetve előírt változtatások átvezetése és megvalósítása a Monitoring Bizottsággal való szoros együttműködésben történik.

- (j) felelős a megfelelő ellenőrzési nyomvonal biztosításáért (438/2001. EU Bizottsági rendelet alapján)

Mindezek megvalósítása érdekében az Irányító Hatóság továbbá:

- jóváhagyja a pályázati dokumentációt (pályázati kiírás, pályázati formanyomtatvány, pályázati útmutató, pénzügyi megállapodási minta);
- megszervezi a program országos szintű tájékoztatásának lebonyolítását, így biztosítja a pályázati kiírások tartalmának nyilvánosságát;
- egységes projektértékelési szempontok alkalmazásával gondoskodik arról, hogy a Strukturális Alapok forrásainak terhére kiváló szakmai minőségű és az OP stratégiai céljaihoz legjobban illeszkedő projektek kerüljenek kiválasztásra; jóváhagyja a projektkiválasztás folyamatát és a támogatott projektek listáját;
- felelős a megfelelő működési és – a Kifizető Hatósággal együttműködésben – finanszírozási mechanizmusok, szabályzatok és eljárásrendek kialakításáért. Továbbá felelős az Operatív Program végrehajtásában résztvevő szervezetekkel való szerződések megkötéséért, tartalmuk betartatásáért, mulasztás esetén a felelősök szankcionálásáért, a Közreműködő Szervezetek és a végső kedvezményezettek működésének ellenőrzéséért. Felelős ezen szervezetek felkészítéséért és szakmai teljesítményük folyamatos nyomon követéséért, a minőségbiztosítási rendszer működtetéséért.
- a szabálytalanságok kezelésére külön rendszert működtet;
- a Monitoring Bizottsággal együttműködve folyamatosan figyelemmel követi, ellenőrzi és értékeli a program végrehajtását;
- a Program által finanszírozott bármely projekt esetében közbenső helyszíni ellenőrzéseket hajt végre;
- folyamatosan törekszik és lépéseket tesz az OP-ban meghatározott output-, eredmény- és hatásmutatók elérésére;
- állandó és hatékony partneri együttműködést alakít ki a térségi fejlesztések folyamatában az összes végrehajtásba bevont szervezettel;
- érvényesíti a Közösség költséghatékonyságra vonatkozó ("value for money") alapelvét, és olyan fejlesztések megvalósítására törekszik, amelyek hozzájárulnak a Strukturális Alapok célkitűzéseinek teljesüléséhez;
- figyelembe veszi mindazokat a pénzügyi, illetve gazdasági-fejlesztési lehetőségeket, amelyek révén a magánszektor közvetve vagy közvetlenül hozzá tud járulni a program sikeréhez;
- részt vesz a KTK Irányító Hatóság koordinációs tevékenységében, a többi operatív program keretében megvalósuló intézkedésekkel való összhang megvalósítása érdekében.

A felsorolt Irányító Hatósági feladatok a Nemzeti Területfejlesztési Hivatal eljárásrendjének részét képezik.

1.2. Az irányításhoz kapcsolódó feladatok

Közreműködő Szervezetek

Mindamellett, hogy az 1260/1999/EK tanácsi rendelet 34. cikke alapján a Regionális Fejlesztés Operatív Program hatékony és szabályszerű végrehajtása az Irányító Hatóság (IH) felelőssége, a „közreműködő szervezeteket” a 438/2001/EK bizottsági rendelet 2(2) cikke definiálja, mint olyan közcélú vagy magánszervezeteket, melyek az irányító vagy kifizető hatóságok felelőssége alatt, illetve azok megbízásából tevékenykednek, és a végső kedvezményezettek, illetve az egyes műveletek megvalósítását végrehajtó szervezetek vagy cégek projektmegvalósítási munkáját menedzselik.

A 438/2001. rendeletnek megfelelően a tagállam felelőssége, hogy gondoskodjon a közreműködő szervezetek megfelelő felkészítéséről a Strukturális Alapok forrásainak hatékony és szabályszerű felhasználása érdekében, valamint biztosítsa a közösségi támogatások lehívásának helyességét, rendszerességét és jogosultságát.

A Regionális Fejlesztés Operatív Program végrehajtásában az alábbi közreműködő szervezetek vesznek részt:

- VÁTI Kht.
- Regionális Fejlesztési Ügynökségek

a) A VÁTI Kht., mint Közreműködő Szervezet a Regionális Fejlesztés Operatív Program intézkedéseinek megvalósításában a következő feladatokat fogja ellátni:

- elkészíti a Programkiegészítő Dokumentum tervezetét, és értékeli a Dokumentum változtatására tett javaslatokat, amennyiben az szükséges;
- ellenőrzi az RFÜ-k által előterjesztett projektek jogosultságát és minőségét, különös tekintettel a közösségi politikák és a horizontális irányelvek érvényesülésére;
- menedzseli egyedi támogatási szerződéseket; javaslatokat fogalmaz meg az IH-nak az egyes projektekhez kapcsolódóan az esetleges szerződésmódosításokra;
- biztosítja a végső kedvezményezettek tevékenységének monitoringját:
 - a végső kedvezményezett elkészíti a projektmegvalósításra vonatkozó jelentést;
 - a végső kedvezményezett biztosítja a projekthez kapcsolódóan a belső ellenőrzési folyamatokat;
 - a végső kedvezményezett biztosítja partnereivel a folyamatos konzultációt;
 - a közreműködő szervezet befogadja, regisztrálja, ellenőrzi és igazolja a projektekre vonatkozó végső jelentést;
 - a közreműködő szervezet közbenső helyszíni ellenőrzéseket végez;
 - a közreműködő szervezet biztosítja a szabálytalanságok, és a szerződésben foglalt rendelkezésektől való eltérések kezelését, ilyen esetekben a támogatás összege visszafizetendő;
- belső ellenőrzési egységet működtet, mely az Irányító Hatóság által delegált feladatokat végzi;

- a végrehajtás folyamatában folyamatosan rögzíti az informatikai rendszerben a végrehajtáshoz kapcsolódó releváns adatokat;
- a monitoring rendszer segítségével összeállítja a féléves és éves jelentések programszintű tervezetét;
- folyamatos jelentéskészítési kötelezettsége van az Irányító Hatóság felé a végrehajtás során felmerülő problémákról és eredményekről;
- gondoskodik a felmerülő szabálytalanságok kezelését menedzselő rendszer felállításáról;
- Ellátja a program végrehajtását támogató, a programeredményeket ismertető, széleskörű nyilvánosságot biztosító nemzeti szintű tájékoztatási feladatokat (az IH által elfogadott Információs és Kommunikációs Stratégiai Terv rendelkezései alapján)

b) A Regionális Fejlesztési Ügynökségek, mint Közreműködő Szervezetek a Regionális Fejlesztés Operatív Program intézkedéseinek megvalósításában a következő feladatokat fogják ellátni:

- a pályázatok elkészítésével kapcsolatos folyamatos tájékoztatás és nyilvánosság biztosítása;
- a beérkezett pályázatokat regisztrálása;
- a pályázat-értékeléseket elkészítése: stratégiai illeszkedés, a projektek jogosultsága és minősége (a szakminisztériumok központi részlegeinek vagy dekoncentrált szerveinek bevonásával);
- folyamatos tanácsadás kedvezményezetteknek a projektkidolgozás és -végrehajtás folyamatában;
- rendszeres jelentéstételi kötelezettség biztosítása az Irányító Hatóság felé a „projekt pipeline”-t, a regionális fejlesztési szükségleteket és az abszorpció kapacitást illetően;
- a szükséges regionális szintű elemzések elkészítésének biztosítása;
- részvétel a projektek helyszíni ellenőrzésében;
- a program végrehajtását támogató és eredményeit megismertető regionális szintű tájékoztatási feladatok ellátása

A Közreműködő Szervezetek ROP végrehajtásával összefüggő jövőbeni feladatnak ellátásához szükséges felkészültséget értékelő Akció Tervek a jogosultsági időszak elejére készülnek el.

Tekintettel a közreműködő szervezetek által ellátandó széles körű végrehajtási és ellenőrzési feladatokra, a közreműködő szervezeteknek gondoskodniuk kell a hazai és közösségi források szabályszerű felhasználását biztosító, megfelelő irányítási és ellenőrzési rendszerek kialakításáról és működtetéséről. Továbbá, a 438/2001/EK bizottsági rendelet 3. cikkében foglalt követelmények teljesítése érdekében az Irányító Hatóság a közreműködő szervezetek kapcsán a következőkről rendelkezik – és egyrészt az akkreditációs eljárás keretében a megfelelő szervezeti szabályzatok kidolgoztatásával, másrészt az operatív program megvalósítására vonatkozó részletes eljárásrendek, irányelvek kibocsátásával gondoskodik arról, hogy:

- a Program működtetéséhez, az ellenőrzéshez és a pénzügyi lebonyolításhoz kapcsolódó feladatok pontos meghatározásra, a szervezeti egység, illetve személyi szintű felelősök egyértelműen kijelölésre, illetve a funkciók szétválasztásra kerüljenek;
- a Közreműködő Szervezetek a feladatok végrehajtásáról és a végrehajtás módjáról, eszközeiről az Irányító Hatóság számára rendszeresen információt szolgáltatnak;
- a Közreműködő Szervezetek beszámolnak az Irányító Hatóság számára a szervezeten belül kialakított és működtetett irányítási és ellenőrzési rendszerekről, illetve az alkalmazott pályázatkezelési, pénzügyi, ellenőrzési és egyéb végrehajtási eljárásokról és az ezekhez kapcsolódó belső szabályzókrol;
- a Közreműködő Szervezetek az Irányító Hatóság által előírt rendszerességgel információt szolgáltatnak az IH számára a pénzügyi, fizikai, valamint a végrehajtásban résztvevő szervezetek tevékenységének megítéléséhez szükséges mutatók teljesülésének nyomon követéséről;
- a Közreműködő Szervezetek szakmai támogatást nyújtanak a hazai és a közösségi intézmények által végzett ellenőrzési tevékenységekhez;
- a Közreműködő Szervezetek haladéktalanul tájékoztatják az Irányító Hatóságot az olyan esetleges szabálytalanságokról, amelyek a közösségi hozzájárulás csökkentéséhez vagy visszavonásához vezethetnek;
- a Közreműködő Szervezetek elkülönült kettős könyvviteli rendszert működtetnek a számviteli és menedzsment feladatok támogatására;
- a Közreműködő Szervezetek haladéktalanul eljuttatnak minden a program végrehajtását, illetve az Irányító Hatóság felelősségi körébe tartozó tevékenységet érintő polgári jogi, büntetőjogi vagy közigazgatási eljárásra vonatkozó információt az Irányító Hatóság számára.

Döntés-előkészítő Bizottság

Az OP Monitoring Bizottságának jóváhagyásával a támogatásra javasolt projektek előterjesztésére az Irányító Hatóság Döntés-előkészítő Bizottságot állít fel.

A bizottság elnöke az Irányító Hatóság vezetője. Tagjai: a kiemelt minisztériumi partnerek által delegált köztisztviselők, illetve szakértők, valamint a Regionális Fejlesztési Tanácsok által delegált hivatalnokok vagy szakértők. Az Irányító Hatóság felelőssége, hogy a delegált tagok kinevezése kizáróan szakmai alapon történjen, különös tekintettel mindenféle érdekellentét felmerülésének mellőzésére.

A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium delegáltja biztosítani fogja a környezetvédelemre és a fenntartható fejlődésre vonatkozó horizontális elv megfelelő érvényesülését.

A Bizottság döntését az RFÜ-k által tett támogatási javaslatok alapján hozza meg, figyelembe véve a jogosultsági kritériumokat. A bizottság segíteni fogja az Irányító Hatóság döntését különös tekintettel arra, hogy ne fogadjon el olyan projektet, melynek megvalósulása bármelyik szakpolitika céljával ellentétesen hat. A bizottság által megtárgyalandó javaslatokat az IH készíti elő az RFÜ-k által elküldött projektjavaslatok alapján, melyeket a VÁTI Kht minőségbiztosított.

A bizottság az IH-nak továbbítandó javaslatokat konszenzus alapján véglegesíti, ugyanakkor bármilyen - a kiemelt minisztérium partnerek vagy az releváns regionális partnerek által felvetett – speciális megjegyzés rögzítésre kerül.

A bizottság részletes működési szabályzatának meghatározása és betartása az IH felelőssége, szoros együttműködésben az érintett minisztériumi partnerekkel.

Ezen döntés-előkészítési mechanizmus lehetővé teszi az érintett szakminisztériumoknak, hogy közvetlenül hozzájárulhassanak a döntés szakmai megalapozottságához, a projektek szakpolitikákkal való összhangjának biztosításához, azaz közvetlen stratégiai érdekük érvényesítéséhez.

Partnerség a végrehajtásban

Az Irányító Hatóság feladatai között szerepel az állandó és hatékony partneri együttműködés kialakítása a Regionális Fejlesztés Operatív Program végrehajtásának folyamatában. Ennek érdekében az Irányító Hatóság és a Közreműködő Szervezetek folyamatos konzultációs tevékenységet folytatnak azokkal a partnerekkel, melyek szakmailag közvetlenül érintettek az OP egyes prioritásai vagy intézkedései végrehajtásában. Ilyenek a kiemelt minisztériumi partnerek, valamint a regionális fejlesztési igények lehetőség szerinti legjobb teljesülése érdekében a Regionális Fejlesztési Tanácsok.

A szakminisztériumok, regionális és helyi hatóságok, illetve más érintett partnerek bevonása a végrehajtás egyes fázisaiban a következő módon valósul meg:

- a minisztériumok és a Regionális Fejlesztési Ügynöksége egyaránt részt vesznek a Programkiegészítő Dokumentum kidolgozásában, és szakmai véleményt adnak a vonatkozó intézkedés részletes leírásához;
- a projektértékelést illetően az RFÜ-k egyeztetnek a szakminisztériumokkal az ágazati stratégiákkal való összhangot illetően;
- az illetékes minisztérium folyamatos jelentést kap az adott projekt végrehajtása során, és javaslatokat tesz a végrehajtás folyamatra vonatkozó esetleges szükséges módosításokra;
- a minisztériumok és a Regionális Fejlesztési Tanácsok tagjai az OP Monitoring Bizottságának;
- a szakminisztériumok és a Regionális Fejlesztési Tanácsok által delegált tisztviselők, illetve szakértők tagjai az IH vezetőjéhez döntésre benyújtott projektlistát véglegesítő Döntés-előkészítő Bizottságnak. Így a Bizottság tagja szakmailag hozzájárulnak az IH döntéséhez, melyben meghatározza a Strukturális Alapokból támogatott pályázatok körét.

A kiemelt minisztériumi partnerek a következők:

- KTK Irányító Hatóság

- Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, Turisztikai Hivatal
- Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium
- Oktatási Minisztérium
- Gazdasági és Közlekedési Minisztérium
- Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium
- Belügyminisztérium
- Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
- Miniszterelnöki Hivatal - Romaügyi Hivatal

Koordináció

A KTK végrehajtásához szükséges állandó és hatékony tárcaközi koordináció – az összes érintett minisztérium bevonásával – biztosítása a KTK Irányító Hatóság feladata, míg ugyanez a feladat az OP Irányító Hatóságokra hárul az OP-k végrehajtása tekintetében.

Az 1260/1999 rendelet 10(1)(b). és 35. cikke alapján az egyes Strukturális Alapok közötti koordináció megteremtése szükséges, a KTK és az egyes operatív programok végrehajtásának monitoringja és értékelése során, mely a KTK IH és az OP IH-k elsődleges feladata.

Az operatív programok közötti koordinációért a Miniszterelnöki Hivatalon belül felállított Közösségi Támogatási Keret (KTK) Irányító Hatósága felel. Az operatív programok tartalmi összehangolása, illetve a programokra egységesen vonatkozó szabályok alkalmazása koordinációját a KTK Monitoring Bizottsága biztosítja, míg a végrehajtás folyamatában a gyakorlati és technikai kérdések közti koordináció a KTK Menedzsment Bizottság feladata. A Regionális Fejlesztés Operatív Program Irányító Hatóságának vezetője tagja a KTK Monitoring és Menedzsment Bizottságának, a KTK IH vezetője pedig megfigyelőként tagja az ROP Monitoring Bizottságnak.

Az Európai Bizottságnak az ESZA támogatásával megvalósuló intézkedések tervezésére és végrehajtására vonatkozó útmutatója³⁰ értelmében – a tagállamok gyakorlatának megfelelően – az ESZA támogatások tervezése és felhasználása során biztosítani kell a megfelelő szakmapolitikai koordinációt az ágazati operatív programok és a ROP között. A Nemzeti Fejlesztési Terv két operatív programja tartalmaz olyan intézkedéseket, amelyeket ESZA támogat: a Humán erőforrás-fejlesztés Operatív Program (HEFOP) és a Regionális Fejlesztés Operatív Program (ROP). Tekintettel az OP-k közti együttműködés és egyeztetés alapvető fontosságára, valamint a munkaerő-piaci, foglalkoztatási érdekek szükséges egyeztetésére, az Európai Szociális Alap által támogatott tevékenységek koordinációját egy úgynevezett **ESZA Koordinációs Bizottság** látja el.

A szakmai koordináció célja, hogy az ESZA támogatások felhasználása tekintetében biztosítsa a támogatásoknak az Európai Foglalkoztatási Stratégiában és a Közös Foglalkoztatáspolitikai Értékelésben (illetve a csatlakozást követően a Nemzeti Foglalkoztatási Akciótervben) foglaltakkal összhangban történő felhasználását, a szakterület

³⁰ ESF and Enlargement: Operational Guidance for ESF programming and implementation in the Candidate Countries

sajátosságainak megfelelő értékelési módszertan kidolgozását, valamint az ESZA-specifikus kérdések tekintetében szakmai és módszertani segítség nyújtását.

A Bizottság tagjai mindazok a tárcák, amelyek érintettek a HEFOP, illetve a ROP ESZA finanszírozású intézkedéseinek a végrehajtásában (Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium, Nemzeti Területfejlesztési Hivatal (ROP IH), Oktatási Minisztérium, Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium, Gyermek, Ifjúsági és Sport Minisztérium, Nemzeti Fejlesztési Terv és EU Támogatások Hivatala, Igazságügyi Minisztérium, Informatikai és Hírközlési Minisztérium, Pénzügyminisztérium, Belügyminisztérium, Külügyminisztérium). Az ESZA Koordinációs Bizottság elnöke az FMM HEFOP tervezéséért, valamint az Európai Foglalkoztatási Stratégiában való hazai részvételért felelős helyettes államtitkára.

Az adatok gyűjtésére és az elektronikus adatcserére vonatkozó rendelkezések

A 1260/1999 rendelet 34(1)(a) cikke szerint az Irányító Hatóság felelős egy olyan rendszer felállításáért, amely összegyűjti a megbízható pénzügyi és statisztikai információkat a 36. cikkben hivatkozott megfigyelési mutatókhoz, valamint a 42. és 43. cikk rendelkezéseit végrehajtó értékeléshez; felelős továbbá ezeknek az adatoknak a továbbításáért, a tagállam és a Bizottság közötti megegyezéseknek megfelelően, felhasználva – ahol lehetséges – a számítógépes adatcsere lehetőségét a 18(3) cikkében definiáltaknak megfelelően.

A program megvalósulását, beleértve a monitoring tevékenységek ellátását központilag kifejlesztésre kerülő, valamennyi operatív programot, illetve irányító hatóságot és közreműködő szervezetet egységesen kiszolgáló számítógépes információs rendszer segíti. Az információs rendszer tartalmazni fog minden, az Operatív Program keretében finanszírozott projekt adatait, beleértve a megvalósulás pénzügyi és fizikai jelzőszámait. Az információs rendszer által összegzett jelzőszámok alapján hozza meg döntéseit az Irányító Hatóság, valamint ezek alapján kerülnek összeállításra a jelentések a Monitoring Bizottság, illetve a Kormány és az Európai Bizottság részére. A számítógépes információs rendszer ugyancsak lehetővé fogja tenni az elektronikus adatcserét az Irányító Hatóság és az Európai Bizottság között.

A komputerizált információs rendszer lehetővé teszi az Irányító Hatóság és az Európai Bizottság közötti elektronikus adatcserét.

Tájékoztatás és nyilvánosság

Az ROP Irányító Hatósága felelős az 1159/2000. számú Tanácsi Rendelet követelményeinek betartásáért. Ennek érdekében elkészült az Operatív Program Információs és Kommunikációs Akció Tervének első változata.

Az anyag átfogó célja a Regionális Fejlesztés Operatív Program tartalmának, valamint a forrásokhoz való hozzájutás lehetőségeinek minél szélesebb körben való megismertetése.

Ennek érdekében az anyag tartalmazza a lehetséges célcsoportok tájékoztatásának stratégiai és tartalmi lehetőségeit, a végrehajtandó tevékenységeket, valamint az elkészítendő információs anyagok megnevezését.

A megvalósítás éves és végső jelentései

A Bizottság 1260/1999. rendeletének 37. cikke értelmében az Irányító Hatóságnak minden évben jelentést kell készítenie az Operatív Program megvalósításáról, a Monitoring Bizottság általi elfogadást követően, a végrehajtás minden egyes teljes naptári évének végétől számított hat hónapon belül. A zárójelentést legkésőbb hat hónappal a kifizetési időszak jogosultságának lejárta után nyújtja be az Irányító Hatóság a Bizottságnak.

A jelentést a Monitoring Bizottság hagyja jóvá, majd az Európai Bizottság részére kerül megküldésre.

Az éves és végső jelentés tartalma kiterjed a következőkre, a 37(2) cikk értelmében:

- az általános feltételekben bekövetkezett változásokra, amennyiben azok jelentősek a program megvalósítása szempontjából;
- a prioritások és intézkedések megvalósításában elért előrehaladásra, a Programkiegészítő Dokumentumban meghatározott pénzügyi és fizikai indikátorokkal számszerűsítve;
- az Irányító Hatóság és a Monitoring Bizottság által a Program megvalósítása minőségének és hatékonyságának biztosítása érdekében tett lépésekre;
- a közösségi alapelvek (a versenyszabályozás, a közbeszerzés, a környezetvédelem és az esélyegyenlőség) érvényesítése, illetve az összes strukturális támogatás koordinációja érdekében tett lépésekre;
- a pénzügyi terv előrehaladásának vizsgálatára, tekintettel a pénzügyi indikátorokra.

A végső megvalósítási jelentés a teljes – 2004-2008 közötti – megvalósítási periódusra vonatkozó információkat tartalmazza.

1.3. Speciális rendelkezések a közösségi politikákkal és a horizontális elvekkel való megfeleléshez

Az 1260/1999 rendelet 34(1) cikke értelmében az Irányító Hatóság felelős azért, hogy a Strukturális Alapok által támogatott tevékenységek összhangban legyenek a Szerződésben foglaltakkal, a benne elfogadott eszközökkel és a közösségi politikákkal, ideértve a versenypolitika, a közbeszerzés, a környezetvédelem és a férfiak és nők közötti esélyegyenlőség megteremtésére vonatkozó előírásokat.

Versenypolitika

Az EK Szerződés 87. és 88. cikke alapján amennyiben a közösség társfinanszírozást biztosít állami támogatásnak (state aid) minősülő konstrukciókhoz, akkor a tagállamnak a Bizottság felé ezzel a tevékenységgel kapcsolatban jelentéstételi kötelezettsége van, valamint a tevékenység megvalósításának feltétele a Bizottság általi jóváhagyás beszerzése.

Ezért az Operatív Program tartalmazza azokat az információkat, melyek szükségesek az egyes intézkedések Szerződésbeli rendelkezésekhez (87. cikkely) való megfelelésének ellenőrzésére. A fenti követelmény betartása érdekében a magyar hatóságok gondoskodnak az állami támogatásokat érintő összes intézkedés listába rendezéséről, a Bizottság formai követelményeinek figyelembevételével. Általános szabály, hogy az említett lista tartalmazza Bizottság által már jóváhagyott állami támogatásban részesülő tevékenységeket, melyek a Strukturális Alapokból való társfinanszírozás segítségével valósulnak meg.

Minden olyan támogatás, mely a Közöségi Vívmányok értelmében állami támogatásnak minősül és nem szerepel az előbbi listán, be kell jelenteni az Európai Bizottságnak, amely az interim eljárás szabályait követve jár el. A csatlakozás időpontjától az Európai Unió állami támogatásra vonatkozó rendeletei lépnek közvetlenül hatályba. Minden új támogatási konstrukciót be kell jelenteni az Európai Bizottságnak a 659/1999/EK tanácsi rendelet szabályainak megfelelően.

A bejelentési kötelezettség alól négy típusú horizontális állami támogatásos terület mentesül:

- “de minimis” szabály (69/2001. Bizottsági EK Rendelet)
- kis- és középvállalatok támogatása (70/2001. Bizottsági EK Rendelet)
- képzési támogatás (68/2001. Bizottsági EK Rendelet)
- foglalkoztatási támogatás (2204/2002. Bizottsági EK Rendelet)

A regionális támogatások maximális támogatási intenzitása nem haladhatja meg a Magyarország területén történő beavatkozásokat ábrázoló térképen meghatározott küszöböt.

Az 1260/1999/EK tanácsi rendelet 34(1) cikkének megfelelően Magyarországnak gondoskodnia kell olyan információs rendszer felállításáról és működéséről, mely tartalmazza az összes, ROP keretében nyújtott állami támogatásra vonatkozó információt. Az információnak meg kell jelennie vállalkozás szinten, valamint egyéni projektekre bontva a Bizottság kumulált állami támogatásokra vonatkozó ellenőrzési munkáját megkönnyítendő.

Közbeszerzés

A különböző javak és szolgáltatások beszerzése a nemzeti és közösségi közbeszerzési törvény előírásaival összhangban történik. Nyílt pályáztatás esetében – a lehető legszélesebb pályázói kör biztosítása érdekében – a pályázatot közzé kell tenni a nemzeti média megfelelő csatornáin túl az Európai Közösségek Hivatalos Lapjában is, amire a releváns közösségi direktívákra vonatkozó küszöbértékek érvényesek.

A Strukturális Alapok által finanszírozott intézkedések megvalósítása során az Irányító Hatóságnak gondoskodnia kell a magyar közbeszerzési törvény és végrehajtási rendeleteinek betartásáról.

Ennek érdekében az Irányító Hatóság figyelemmel kíséri, hogy:

- A nemzeti elbánás követelménye a közbeszerzések terén nemzetközi szerződéseinkkel összhangban érvényesüljön.
- A támogatási szerződésekben külön fejezet tartalmazza a közbeszerzési eljárás igazolására vonatkozó rendelkezéseket.
- A kedvezményezettek által összeállított jelentések tartalmazzák a közbeszerzési szabályok érvényesülésének módját. Az előírt közbeszerzési eljárás nélkül nem történik kifizetés.

- A többszintű ellenőrzési folyamat során a megfelelő kompetenciával rendelkező szakértők megvizsgálják a közbeszerzési szabályok betartását igazoló dokumentumokat.
- A közbeszerzési eljárásról szóló felhívás közzétételre kerüljön az Európai Unió Hivatalos Lapjában (Official Journal) és a hirdetmények elektronikus napilapjában (TED-adatbázis), amennyiben az szükséges.

A beszerzési felhívást kiíró felhívja a pályázó figyelmét a környezetvédelmi és a nemek közti esélyegyenlőség biztosítását szolgáló szempontok érvényesítésére a közbeszerzési eljárás során, még akkor is, ha a közbeszerzés értéke nem éri el a közösségi értékhatárt.

Környezetvédelem és fenntartható fejlődés

- A Strukturális Alapok által társfinanszírozott intézkedéseknek összhangban kell lenniük a fenntartható fejlődés elveivel és céljaival, a Szerződésben és a Közösség 6. Környezetvédelmi Akcióprogramjában („A mi jövőnk, a mi választásunk”) lefektetett elvekkel, valamint az Európai Közösség nemzetközi egyezményekben vállalt kötelezettségeivel. A Regionális Fejlesztés Operatív Programból finanszírozott intézkedéseknek összhangban kell állniuk az Európai Közösség környezetvédelmi joganyagával. Különös figyelmet kell fordítani a természetes élőhelyek, vadon élő állatok és növények, valamint a vadon élő madarak védelméről szóló irányelvekre (92/43/EGK és 79/409/EK)³¹ és a környezeti hatásvizsgálatról szóló irányelvre (85/337/EGK és 97/11/EK módosítása).
- Összhangban a Tanács 1260/1999. EK Rendeletének 29. cikkelyével a hozzájárulások mértékének megállapítása során tekintettel kell lenni az elővigyázatosság, a megelőzés és a szennyező fizet elvek alkalmazására.
- Tekintettel a környezeti szempontú ex-ante értékelés megállapításaira, valamint a Tanács 1260/1999. EK Rendeletének 36. cikkelye alapján meghatározott környezetvédelmi mutatószámokra, a program várható környezeti hatásait a program monitoring során figyelemmel kell kísérni.
- Az Irányító Hatóság biztosítja, hogy a Programkiegészítő Dokumentumban meghatározásra kerülő projekt-kiválasztási kritériumok között a környezeti szempontok teljesülésének kritériuma megfelelő súllyal szerepel.
- A ROP IH a Monitoring Bizottság felállításakor gondoskodik a környezetvédelmi hatóságok részvételéről, tekintettel a környezetvédelem és a fenntartható fejlődés Bizottságon belüli érvényesítésére.
- Az éves és a végső jelentésekben részletes elemzés készül a horizontális elvek, így a környezetvédelem és a fenntartható fejlődés elvének teljesüléséről.

³¹ A Csatlakozási Szerződés alapján Magyarország kötelezettséget vállalt a természetes élőhelyek, vadon élő állatok és növények, valamint a vadon élő madarak védelméről szóló irányelvek átvételére a csatlakozás időpontjáig, beleértve a madárvédelmi területek besorolását a madárvédelmi irányelv alapján és a közösségi szempontból jelentős minősítésűnek javasolt területek nemzeti listájának benyújtását a Bizottság számára az Élőhely irányelv alapján. Magyarország továbbá kötelezettséget vállalt az Élőhely Irányelv 6. paragrafusában meghatározott védelem alkalmazására a csatlakozás napjától.

Nemek közötti esélyegyenlőség

A férfiak és nők közötti egyenlőtlenségek mérséklésére és az esélyegyenlőség elősegítésére vonatkozó Közösségi Politikával való összhang a ROP végrehajtása során a következő módon lesz biztósítva:

- A projekt-kiválasztási kritériumok között a nemek közötti esélyegyenlőség teljesülésének kritériuma megfelelő súllyal szerepel
- Output indikátorok segítségével folyamatosan nyomon lehet követni az esélyegyenlőség elvének teljesülését
- Az éves és a végső jelentésekben részletes elemzés készül a horizontális elvek, így a nemek közötti esélyegyenlőség elvének teljesüléséről is
- A ROP IH a Monitoring Bizottság felállításakor gondoskodik a nemek közötti egyensúly Bizottságon belüli érvényesüléséről.

Telekommunikáció és IT infrastruktúra

Az Irányító Hatóságnak biztosítania kell, hogy a Program keretében a Strukturális Alapok által társfinanszírozott fejlesztések összhangban legyenek az újonnan elfogadott *Közösségi Irányelvek a Strukturális Alapok felhasználásának kritériumairól és lehetőségeiről az elektronikus kommunikáció terén* c. dokumentummal.

A Program 2.1-es intézkedése keretében megvalósuló ipari területekhez vezető utak fejlesztésével kapcsolatban ki kell emelni, hogy a fejlett szolgáltatásokhoz kapcsolódó elektronikus kommunikációs hálózatok (pl. a szélessáv) kialakítása fontos eszköze a gazdasági fejlesztéseknek. Ezen infrastrukturális beruházások a Gazdasági Versenyképesség Operatív Program keretében kerülnek társfinanszírozásra, összhangban a fent hivatkozott Közösségi Irányelvvel. A „passzív infrastruktúra-fejlesztés” költséghatékonyabbá tehető, ha azzal egyidőben úthálózat fejlesztési beruházások is megvalósulnak, ezért a két Irányító Hatóságnak figyelnie kell a fejlesztések közötti lehetséges szinergikus kapcsolatokra.

2. MONITORING

2.1. Az OP Monitoring Bizottság

A Monitoring Bizottság az Operatív Program legfontosabb koordinációs és felügyelő testülete. Az 1260/1999/EK rendelet értelmében a Monitoring Bizottságnak gondoskodnia kell a programvégrehajtás megfelelő minőségi szinten történő és eredményes megvalósulásáról.

Az említett EK rendelet 8(1). és a 35(2). cikkelye alapján a Monitoring Bizottság felállítása tagállami, jelen esetben a területfejlesztésért felelős politikai államtitkári felelősség. A Monitoring Bizottság tagjainak kinevezése az Irányító Hatóság egyetértésével, a partnerekkel való konzultációt követően történik. Működési szabályzatát a tagállam határozza meg a nemzeti jogszabályoknak és az aktuális gyakorlatnak megfelelően.

Az OP Monitoring Bizottság a következő feladat- és hatáskörökkel rendelkezik:

- jóváhagyja, illetve szükség esetén kiigazítja a Programkiegészítő Dokumentumot, beleértve a támogatás felhasználásának monitoringja során alkalmazott fizikai és pénzügyi mutatókat. A Monitoring Bizottság előzetes jóváhagyása szükséges valamennyi, a Programkiegészítő Dokumentumban alkalmazott módosításhoz;
- a támogatás jóváhagyásától számított hat hónapon belül megvizsgálja és jóváhagyja az egyes intézkedések keretében finanszírozott tevékenységek kiválasztására vonatkozó kritériumokat;
- rendszeres időközönként megvizsgálja, hogy milyen mértékben halad a program célkitűzéseinek teljesítése;
- elemzi a végrehajtás eredményeit, különös tekintettel a különböző intézkedések vonatkozásában kitűzött célok teljesülésére;
- megvizsgálja és jóváhagyja a Bizottság számára benyújtandó, a végrehajtásról szóló éves és végső jelentéseket;
- megvizsgálja és jóváhagyja a Strukturális Alapok támogatásaira vonatkozó EU Bizottsági határozat módosításával kapcsolatos javaslatokat, az 1260/1999 rendelet 34(3) cikkében leírtaknak megfelelően;
- bármely esetben javasolhatja az Irányító Hatóságnak a Strukturális Alapok céljainak elérése érdekében a program kiigazítását, illetve a program irányítási és végrehajtási, beleértve a pénzügyi menedzsment mechanizmusa működésének javítását, a fenti rendelet 34(3) cikkének rendelkezései értelmében.

A Monitoring Bizottság a partnerekkel történő egyeztetés legfőbb fóruma. A partnerség elvének érvényesülnie kell a Monitoring Bizottság összetételében, ide értve a kiemelt minisztériumi partnerekkel, a társadalmi, gazdasági és civil partnerekkel, a horizontális érdekek képviselőit ellátó intézményekkel és a régiókkal folytatott partnerséget egyaránt.

Ennek megfelelően a Regionális Fejlesztés Operatív Program Monitoring Bizottságának tagjai a következők:

- OP Irányító Hatóság
- Gazdasági és Közlekedési Minisztérium – Turisztikai Hivatal
- Miniszterelnöki Hivatal - Romaügyi Hivatal
- Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium – Vidékfejlesztési Főosztály
- Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
- Gazdasági és Közlekedési Minisztérium
- Oktatási Minisztérium
- Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium – Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program Irányító Hatósága
- Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium – Környezetpolitikai és Stratégiai Főosztály
- Belügyminisztérium

- Gyermek, Ifjúsági és Sport Minisztérium
- Regionális Fejlesztési Tanácsok
- Önkormányzati Szövetségek
- Munkaadói Szervezetek
- Munkavállalói Szervezetek
- Kereskedelmi Kamarák
- Országos Cigány Önkormányzat
- Civil Szervezetek (esélyegyenlőség, szociális ügyek, oktatás, környezetvédelem)
- KTK Irányító Hatóság (Nemzeti Fejlesztési Hivatal)
- Kifizető Hatóság (Pénzügyminisztérium, NAO Iroda)
- Pénzügyminisztérium - Pénzügyi Ellenőrzési Főosztály
- Kormányzati Ellenőrzési Hivatal
- Európai Bizottság képviselője (tanácsadói minőségben)
- Európai Befektetési Bank képviselője (tanácsadói minőségben)

Más szervezeteket, illetve személyeket – mint pl. a VÁTI Kht. és a Regionális Fejlesztési

Ügynökségek, mint Közreműködő Szervezetek, valamint a Balaton Fejlesztési Kht. – a bizottság elnöke *ad hoc alapon* meghívhat a ROP Monitoring Bizottság egyes üléseire.

A Monitoring Bizottság elnöke az Irányító Hatóság vezetője, titkársági feladatait az Irányító Hatóság biztosítja. Az OP Monitoring Bizottság évente legalább kétszer ülésezik, döntéseit konszenzussal hozza.

2.2. Indikátorok gyűjtése, beavatkozási területek kategorizálása

A program eredményeit, outputját és hatásait mérő indikátorokhoz kapcsolódó adatgyűjtést az IH biztosítja.

A lehetséges adatforrások a következők:

- Egyrészt az Irányító Hatóság biztosítja az adatgyűjtést a megbízható adatforrásból adatokat szolgáltató szervezetek részéről (pl.: Központi Statisztikai Hivatal)³².
 - Másrészt az támogatások igénybevételének feltételei között szerepel, hogy a projektgazda adatokat szolgáltatson az IH részére, amelyek alapján a támogatások hatása, eredményei értékelhetővé válnak. A pályázóktól bekért adatok megnevezését és tételes felsorolását a pályázati kiírás tartalmazza. A pályázó nem köteles olyan adatot szolgáltatni, amely nyilvánosan nem hozzáférhető és amelyre adatszolgáltatási kötelezettséget nem vállalt a támogatásra való jelentkezéskor.
1. Harmadrészt az IH szintén megrendelheti olyan vonatkozó tanulmányok elkészítését, amely az értékelés elkészítéséhez szükséges megfelelőbb indikátorokat dolgoz ki.

³² Ahol lehetséges, az esélyegyenlőségre való tekintettel az adatok férfi és női megoszlás szerint is kigyűjtésre, majd értékelésre kerülnek.

Ahol lehetőség adódik rá, az adatok megjelenítése nemek szerint célszerű.

A Rendelet 36. cikkének megfelelően az Irányító Hatóságnak és a Monitoring Bizottságnak az indikátorok összeállításánál tekintetbe kell vennie a beavatkozási területeknek a Bizottság által javasolt kategóriáit. E kategóriák alkalmazása a Strukturális Alapokról szóló jelentések összeállításában is segíti a Bizottságot.

A VI.1 táblázat a ROP intézkedéseinek besorolását mutatja a Bizottság 438/2001. sz. Rendeletének (EK) IV. melléklete szerinti kategóriákba. A beavatkozási területek három számjegyű kategóriába történő besorolást a Strukturális Alapokra vonatkozó tervekről és programozási dokumentumokról szóló Vademecumnak megfelelően a Programkiegészítő Dokumentum tartalmazza.

VI.1 táblázat: A beavatkozási területek kategóriái		
<i>Intézkedések</i>	<i>Kategória száma</i>	<i>Kategória neve</i>
<i>1.1 Turisztikai vonzerők fejlesztése</i>	<i>17</i>	<i>Idegenforgalom</i>
<i>1.2 Turisztikai fogadóképesség javítása</i>	<i>17</i>	<i>Idegenforgalom</i>
<i>2.1 Hátrányos helyzetű régiók és kistérségek elérhetőségének javítása</i>	<i>31</i>	<i>Közlekedési infrastruktúra</i>
<i>2.2 Városi területek rehabilitációja</i>	<i>35</i>	<i>Területtervezés és rehabilitáció</i>
<i>2.3 Óvodai és alapfokú nevelési-oktatási intézmények infrastrukturális fejlesztése</i>	<i>36</i>	<i>Szociális és közegészségügyi infrastruktúra</i>
<i>3.1 A helyi közigazgatás és a civil szervezetek kapacitásépítése</i>	<i>23</i>	<i>Specifikus ágazatokhoz nem kötött képzés és szakképzés fejlesztése (személyek, cégek)</i>
<i>3.2 A helyi foglalkoztatási kezdeményezések támogatása</i>	<i>22</i>	<i>Szociális befogadás</i>
<i>3.3 Felsőoktatási intézmények és a helyi szereplők együttműködésének javítása</i>	<i>23</i>	<i>Specifikus ágazatokhoz nem kötött képzés és szakképzés fejlesztése (személyek, cégek)</i>
<i>3.4 Régióspecifikus szakmai képzések támogatása</i>	<i>23</i>	<i>Specifikus ágazatokhoz nem kötött képzés és szakképzés fejlesztése (személyek, cégek)</i>
<i>4.1 KTK technikai segítségnyújtás</i>	<i>41</i>	<i>Technikai segítségnyújtás</i>
<i>4.2 ROP technikai segítségnyújtás</i>	<i>41</i>	<i>Technikai segítségnyújtás</i>

3. ÉRTÉKELÉS

Az EU strukturális támogatásainak speciális problémáknak, illetve céloknak való megfelelése értékelés tárgyát képezi a hatékonyság növelése érdekében. E tekintetben ex-ante és ex-post értékelést különböztetünk meg.

Az ex-ante értékelést kiválasztott szakértői csoport végzi, munkájuk eredményét az OP egyik önálló fejezete tartalmazza.

A kitűzött célok, elért eredmények és jövőbeli várt hatások teljesülésének mindenkori aktuális állapota és tendenciáinak ellenőrzése folyamatos értékelési tevékenységet igényel. Ezt az értékelési tevékenységet független szakértők végzik az IH vezetőjének megbízásából. A szakértői vélemény releváns része beépül az éves jelentésekbe.

A tervezési időszak rövideége miatt közbenső értékelés készítésére nem kerül sor.

Az ex-post értékelés a Bizottság hatáskörébe tartozik, a tagállammal és az Operatív Program Irányító Hatóságával való szoros együttműködésben.

A kapacitások kérdését illetően érdemes megemlíteni, hogy a VÁTI Kht. – mint 100%-ban a minisztérium tulajdonában álló, területfejlesztésért felelős szervezet – rendelkezik egy olyan egységgel, amely programértékelés terén jelentős tapasztalatra tett szert a elmúlt évek során. A fenti egység munkatársainak száma 10 fő.

4. PÉNZÜGYI IRÁNYÍTÁS ÉS ELLENŐRZÉS

Kifizető hatóság

A Strukturális Alapok és a Kohéziós Alap kifizető hatóságaként a Pénzügyminisztérium került kijelölésre, amely felelős az igazolt költségkimutatásokkal alátámasztott kifizetési kérelmek összeállításáért és a Bizottsághoz történő benyújtásáért, valamint a Bizottságtól érkező kifizetések fogadásáért.

Kifizető hatóság	Pénzügyminisztérium
Szervezeti Egység	Nemzeti Programengedélyező Iroda
A kifizető hatóság vezetője (név, beosztás)	Thuma Róbert, főigazgató
Cím	1055 Budapest, József nádor tér 2.
Telefon	1 327 21 45
Fax	1 327 27 87
E-mail	robert.thuma@pm.gov.hu
A kifizető hatóság bankszámla száma	Ideáig nem került megnyitásra a Kincstárban

A kifizető hatóságnak meg kell győződnie arról, hogy az irányító hatóság igazgatási, számviteli, kifizetési és belső ellenőrzési eljárásai biztosítják az alkalmazandó szabályok tiszteletben tartását, tekintettel a következőkre:

- a kérelmek jogosultságának ellenőrzése a kifizetések engedélyezését megelőzően;
- a vállalt kötelezettségek és teljesített kifizetések (közösségi és hazai) pontos és hiánytalan nyilvántartása, könyvelése;
- a pályázatok jogosultságának ellenőrzése a kedvezményezettel való szerződéskötést és a kötelezettségvállalás nyilvántartásba vételét megelőzően.

A kifizető hatóságnak meg kell győződnie arról, hogy az irányító hatóság alábbi tevékenységei (szabályok és eljárások) szabályozásra kerültek:

- megfelelő ellenőrzési nyomvonal fenntartása,
- az irányítási és ellenőrzési rendszerek szabályos és hatékony működése,
- az alkalmazandó szabályok tiszteletben tartása,
- a költségek ellenőrzése és hitelesítése.

Csalás és szabálytalanságok jelentése

A kifizető hatóság felelős a szabálytalanságok Európai Csalás Ellenes Hivatal (OLAF) felé történő jelentéséért, összhangban a Tanács 1681/1994 rendeletével, amely a strukturális politikákkal kapcsolatos szabálytalanságokra, a tévesen kifizetett összegek behajtására és az ezen a területen kialakított információs rendszer megszervezésére vonatkozik.

Ennek érdekében a Pénzügyminisztériumban megalakult a Csalás Ellenes Koordináló Szolgálat (AFCOS). Ez az egység viseli a felelősséget az irányító hatóságok és a kifizető hatóság által negyedévente benyújtott jelentéseken alapuló szabálytalansági jelentések összeállításáért, valamint az Európai Csalás Ellenes Hivatal (OLAF) felé történő jelentésért. Az OLAF-fal történő együttműködés megkezdődött.

A kifizető hatóság pénzügyi feladatai:

- Biztosítja az alapokból származó (előleg átutalás, időközi átutalások, végső átutalás formájában érkező) kifizetések kezelését és a közösségi hozzájárulás folyamatos rendelkezésre állását;
- Igazolja a költségkimutatások pontosságát és a számviteli rendszerekből származó adatok ellenőrizhető dokumentumokkal való alátámaszthatóságát az irányítási és ellenőrzési eljárásokról az irányító hatóság által szolgáltatott információk alapján (beleértve az ellenőrzési jelentéseket), valamint, amennyiben szükséges saját ellenőrzéseire támaszkodva;
- Összeállítja az irányító hatóság által elkészített kimutatásokon, illetve a végső kedvezményezettnél felmerült tényleges költségeken alapuló, alaponkénti igazolt kifizetési kérelem dokumentációját (költségigazoló nyilatkozat, költségkimutatás, kifizetési kérelem) és benyújtja a Bizottság felé;
- Összeállítja a tárgyévre és a következő évre vonatkozó kifizetési előrejelzéseket az irányító hatóság által benyújtott előrejelzések alapján és évente, legkésőbb április 30-ig benyújtja a Bizottsághoz;
- Biztosítja az irányító hatóság által visszafizetett (visszautalt), az alapokból származó összegek megtérítését és az adminisztratív szabálytalanságok, a program irányítása során bekövetkezett szabálytalanságok következtében szükségessé váló pénzügyi korrekciók végrehajtását;
- Biztosítja kimutatás elkészítését és Bizottsághoz való benyújtását azon összegekről, amelyek az adott időpontban behajtásra várnak, a behajtási eljárás megindításának éve szerinti csoportosításban.

Az Irányító Hatóság pénzügyi feladatai

- Továbbítja az EU-s források lebonyolítási számlára történő átutalására irányuló elszámolási igényt a kifizető hatóság felé;
- Jóváhagyja az EU-s és hazai források átutalását;

- Engedélyezi a végső kedvezményezettek részére történő kifizetéseket;
- Elkészíti a hitelesítési jelentés releváns részeit;
- Biztosítja az esetleges pénzügyi szabálytalanságok kezelését.

A VÁTI Kht. mint közreműködő szervezet pénzügyi feladatai

- Elvégzi a számlák aláírással történő hitelesítését;
- Elvégzi a számlák teljes formai ellenőrzését és dönt azok elfogadásáról;
- Elvégzi a számlák teljes tartalmi ellenőrzését (megvizsgálja azok támogatási szerződéssel való összhangját és a költségek elszámolhatóságát is), dönt a költségek megtérítéséről, szükség esetén leállíthatja a kifizetési folyamatot és dönthet a szabálytalanságok kijavításáról;
- Igazolja a teljesítést, összegyűjti és nyilvántartásba veszi a projekt végrehajtási jelentéseket, szakmai és pénzügyi szempontból jóváhagyja azokat, illetve jelzi a hiányosságokat;
- Elkészíti a kifizetési kérelmek heti összesítőjét, számlaösszesítőket, valamint pénzügyi előrejelzéseket, és megküldi azokat az irányító hatóság részére;
- Hitelesítési tevékenységet végez, elkészíti a hitelesítési jelentés releváns részeit;
- Befogadja és nyilvántartásba veszi a Kincstár által küldött számlakivonatokat;
- Havonta összeállítja a kifizető hatóság részére benyújtandó átutalási igénylés dokumentációját, költségkimutatásokat, stb. és továbbítja azt az irányító hatóság felé.

A Magyar Államkincstár pénzügyi irányítással kapcsolatos feladatai kiterjednek a pénzügyi átutalások végrehajtására és a kedvezményezettek pénzügyi helyzetének rendszeres ellenőrzésére, saját adatbázisukra támaszkodva.

A kedvezményezett részére történő kifizetés folyamata

Tekintettel az irányító hatóság felelősségére a támogatás keretében finanszírozott műveletek szabályosságának biztosítását illetően, az IH megtartja a kifizetések engedélyezésének jogát (lásd: ábra).

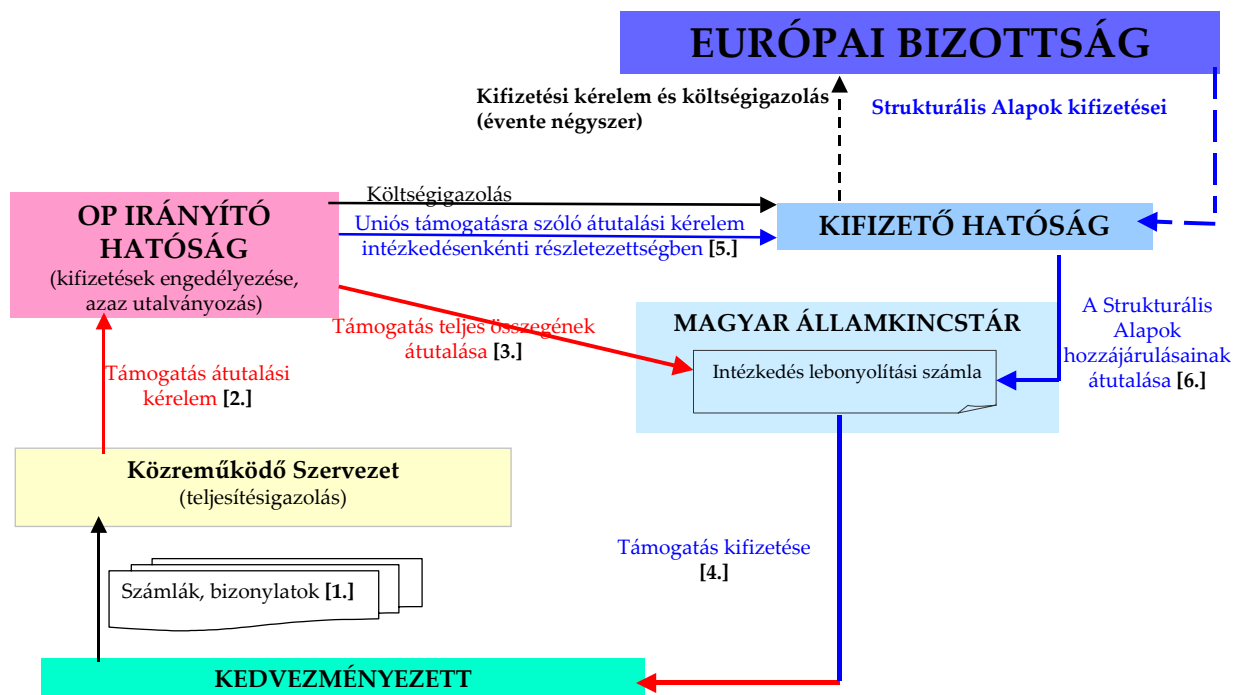
Ennek megfelelően a kifizetési kérelmek kedvezményezettek részére történő kifizetése a következő módon történik:

1. A **kedvezményezettek kifizetési kérelmüket** (kifizetett számla, vagy azzal azonos bizonyító értékű számviteli dokumentumokat) **a közreműködő szervezetnek nyújtják be.**
2. A **közreműködő szervezet** fogadja és ellenőrzi a számlákat, majd **hitelesíti a költségek elszámolhatóságát.** A hitelesített számlák alapján a közreműködő szervezet

összeállítja és benyújtja a hazai és EU forrás biztosítására vonatkozó forrásle hívási kérelmet az irányító hatóságnak.

3. Az irányító hatóság engedélyezi a kifizetést és benyújtja az átutalási megbízást a Kincstárnak.
4. Az adott intézkedés számlájáról a kedvezményezett megkapja a közösségi és a hazai állami hozzájárulást a bemutatott költségeihez.
5. A kedvezményezett számára történt kifizetés alapján az irányító hatóság vagy a közreműködő szervezet benyújtja **kérelmét a kifizető hatóság felé**, hogy az adott intézkedés számlájára utalja át az Alapokból való hozzájárulást. (A kifizető hatóság az Operatív Programokra kapott félvnyi likviditási előleget elkülönített kincstári deviza-számlákon tartja mindaddig, míg a kifizetési igény az irányító hatóságon keresztül intézkedésenkénti bontásban megérkezik.)
6. Az irányító hatóság által benyújtott EU támogatás átutalási kérelem alapján a **kifizető hatóság az EU hozzájárulást** a KH OP számlájáról az adott intézkedés lebonyolítási számlájára **utalja**.

Operatív Programok pénzügyi lebonyolítása



Pénzügyi lebonyolítás

A pénzügyi lebonyolítás jogi kereteit az Európai Unió Strukturális Alapjai és a Kohéziós Alap támogatásainak fogadásához kapcsolódó pénzügyi lebonyolítási és ellenőrzési rendszerek kialakításáról szóló Korm. rendelet szabályozza. A lebonyolítási rendszerben részt vevő szereplők funkcióinak pontos meghatározása és egymástól való elválasztása mellett, cél a

kifizetési folyamat egyszerűbbé és minél rövidebbé tétele, valamint az ellenőrzési szintek számának csökkentése egy egycsatornás, megbízható, ugyanakkor ellenőrizhető, a releváns EK rendeleteken alapuló (1260/1999 EK Tanácsi Rendelet, 438/2001, 448/2001, 1386/2002 és 1605/2002 EK Bizottsági Rendeletek) rendszer kialakításával. A kifizetési folyamat egyes szakaszaihoz határidők kerültek meghatározásra. A jogszabály tartalmazza továbbá az első szintű ellenőrzés követelményeit, valamint az 5-15%-os ellenőrzésekre és a zárónyilatkozat kiállításához kapcsolódó feladatokra vonatkozó követelményeket is.

Az irányító hatóság és a kifizető hatóság közötti **együttműködési megállapodás** tartalmazza a funkciók szétválasztását, azáltal, hogy meghatározza a főbb szereplők tevékenységét és felelősségét, valamint a kifizetések, a pénzügyi ellenőrzés, a költségigazolások, az elszámolás és a szabálytalanságok kezelésének információs szükségleteit.

A kifizető hatóság, az irányító hatóság és a közreműködő szervezetek **működési kézikönyvei** tartalmazzák az adott szervezet összes tevékenységét, a részletes eljárásokat a szükséges dokumentumok formanyomtatványaival kiegészítve, valamint az egyes munkafázisok határidejét.

A közösségi hozzájárulás felső határa

Az OP irányító hatóság felelős a 29. cikkben meghatározott maximális intervenciós ráták figyelembe vételéért:

Az alapokból történő hozzájárulás felső határa az összes elszámolható költség legfeljebb 75%-a és, főszabály szerint, az elszámolható közkiadások legalább 50%-a az 1. célkitűzés esetében. Amennyiben a régiók a Kohéziós Alap hatókörébe tartozó tagállamban találhatók, mint ahogy ez Magyarország esetében fennáll, a közösségi hozzájárulás kivételes és kellőképpen indokolt esetben az összes elszámolható költség legfeljebb 80%-ára nőhet.

Cégekbe történő beruházás esetében az alapokból történő hozzájárulás nem lépi túl a támogatások mértékére és a támogatáskombinációkra az *állami támogatások* terén megállapított felső határt.

Amennyiben a kérdéses támogatás *bevévelt eredményező beruházások* finanszírozásával jár együtt, az alapokból e beruházásokhoz történő hozzájárulást belső jellemzőik alapján kell meghatározni, beleértve a bruttó önfinanszírozási hányadnak a beruházások megvalósításának helyén és idején jellemző makrogazdasági feltételek fényében a szóban forgó beruházások csoportjára vonatkozóan várható nagyságát, és anélkül, hogy az alapokból történő hozzájárulás a nemzeti költségvetési ráfordítások növekedését vonná maga után.

Az alapokból történő hozzájárulás tekintetében mindenképpen a következő felső határokat kell alkalmazni:

- Jelentős nettó bevételt eredményező infrastrukturális beruházás esetében a hozzájárulás nem haladhatja meg az 1. célkitűzés esetében az összes elszámolható költség 40%-át, amely legfeljebb még 10%-kal növelhető a Kohéziós Alap hatókörébe tartozó tagállamokban. Magyarország esetében ez az arány tehát legfeljebb 50%-ra emelkedhet.

- Cégekbe történő beruházás esetében a hozzájárulás nem haladhatja meg az 1. célkitűzés esetében az összes elszámolható költség 35%-át. Kis- és középvállalkozásokba történő beruházás esetében ezek a százalékarányok bizonyos mértékig növelhetők a közvetlen támogatáson kívüli finanszírozási formák esetében, feltéve, hogy ez az emelkedés nem haladja meg az összes elszámolható költség 10%-át.

Pénzügyi ellenőrzés

Függetlenített belső ellenőrzés

Minden, az Operatív Program lebonyolításába bevont szervezet és intézmény saját, függetlenített belső ellenőrzési egységet hoz létre és működtet. Ennek megfelelően az OP irányító hatóság és a közreműködő szervezetek is saját függetlenített belső ellenőrzési egységgel rendelkeznek.

Az Operatív Programért felelős minisztérium belső ellenőrzési, illetve felügyeleti ellenőrzési egységei (amelyek közvetlenül a miniszternek vagy a közigazgatási államtitkárnak jelentenek) és az OP irányító hatóság belső ellenőrzési egysége (amely közvetlenül az OP irányító hatóság vezetőjének jelent) funkcionálisan és szervezetiileg is függetlenek egymástól.

Műveletek ellenőrzése

Az uniós alapok felhasználása keretében végzett műveletek a 438/2001. rendelet 4. cikke szerinti (első szintű) ellenőrzését a közreműködő szervezetek végzik. A közreműködő szervezetek - irányítási és ellenőrzési rendszereik keretében - részletes eljárásokat dolgoznak ki és működtetnek a társfinanszírozott termékek leszállításának, szolgáltatások teljesítésének, az igényelt költségek igazolására, továbbá a vonatkozó bizottsági határozat és az alkalmazandó nemzeti és közösségi szabályok, a vonatkozó támogatás keretében a költségjogosultságra, a közbeszerzésre, az állami támogatásokra, a környezetvédelemre és esélyegyenlőségre vonatkozó rendelkezéseknek való megfelelés biztosítására. A kifizetési kérelmek jóváhagyására az első szintű ellenőrzés lefolytatását követően kerülhet csak sor.

5%-os ellenőrzést végző szervezetek

A 438/2001. rendelet 10. cikke szerinti 5%-os ellenőrzéseket az OP minisztérium felügyeleti ellenőrzési részlege és a Kormányzati Ellenőrzési Hivatal végzi. A felügyeleti ellenőrzési részleg funkcionálisan független az OP irányító hatóság függetlenített belső ellenőrzési részlegétől. Az 5%-os ellenőrzések feladatainak tervezését és végrehajtását a 2213/2002 (VII. 24.) Kormány határozatban foglaltak értelmében a pénzügyminiszter koordinálja. A koordinációs feladatok előkészítése érdekében a pénzügyminiszter létrehozta a Nemzetközi Támogatás Ellenőrzési Tárcaközi Bizottságot.

Az ellenőrzésekről készült jelentést az OP Minisztérium és a Kormányzati Ellenőrzési Hivatal megküldi a Pénzügyminisztériumnak. A jelentésekből éves beszámoló készül, amelyet az 5%-os ellenőrzéseket koordináló Nemzetközi Támogatás Ellenőrzési Tárcaközi Bizottság megvitat, majd a Pénzügyminisztérium megküld az Európai Bizottságnak.

Zárónyilatkozat kiadása

A 438/2001. rendelet 15. cikke szerinti zárónyilatkozat kiadása a Kormányzati Ellenőrzési Hivatal feladata.